MARII SALAMONII PATRITII ROMANI DE PRINCIPATV LIBRI VI.

AD POMPONIVM BELEVRIum, Regis in Sacro Conſiſtorio Conſiliarium, Præſidemque ſupremæ Curiæ Pariſienſis.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, ſub Monocerote, M. D. LXXXI.

POMPONIO BELEVRIO, REGIS IN SANCTIORI CONSISTORIO CONSILIARIO, ET SVPREMÆ *Curiæ Pariſienſis Præſidi,*

IAC. CORBINELLVS.

VIDISSE me olim memini quædã huius Marij Salamonij opera, vir preſtantiſſimè: multum illa quidem à laudatis viris, & præſertim iuriſperitis dilaudata. Hoc vero DE PRINCIPATV, non aliàs memini me vidiſſe, cũ tamen flagrarẽ maximo deſiderio, propterea quod & in ore multorum, & in amore eſſe peruiderem. grates igitur ago maximas Antonio Vaccæ, ſapienti viro, & omnibus virtutibus expolito, qui mihi miſit talem hunc librum: qui quidem ob egregium ipſius argumentũ fuit animo meo cariſſimus. quid enim carius accidere potuiſſet viro bono, &

qui vitam ſub impotenti dominationē morte grauiorem ſemper exiſtimârit, ipſa lectione veri Principatus,ac libertatis? hic enim horum librorum ſcopus & finis eſt, commemorare principatus tā tummodo procuratorem fuiſſe Principis, cæterum ius & imperium penes fuiſſe Rempublicam: &, vt vnico verbō dicam, vniuerſum populū, quaſi ſuo Principe potiorem. Rem igitur haudquaquā abſurdam me facturum exiſtimaui, ſi efficerem, vt ab omnibus bonis, ac ſanis viris legi poſſent, atque intelligi: antea enim vix poterant, præ innumerabilibus maculis, quibus vndique cooperiebantur, neque hoc per inſolētiam dixerim: vt ne quis putet memet extollere laborem hunc meum, ſed quia omnino mihi viſum eſt, minimam partem non eſſe noſtri meriti erga Rempublicam, efficere, aliorum vt in eandem merita celebrentur, quemadmodum & non ineleganter, vt arbitror, neque imperitè dixit quidam, Partem eſſe meriti, meritum celebrare piorum. Tametſi autem ſatis ſuperque auctor noſter Salamonius, qui egregius philoſophus, & iuriſconſultus

fuit,

ſuit, non modo aliorum ipſius operum eruditione,ſed & fama ipſa,ſcientiaque clariſſimorum hominũ celebretur, verius tamen ex hiſce libris apparet, ingenio ipſum fuiſſe prævalido,ac præcellenti;antiqua prætereà doctrina,ſanctaque. quos quidem libros ille quadam animi nobilitate permot⁹ (vt erat genere quoque clarus ac pollens) ſcripſit paulo fortaſſe liberius atque ſeuerius, quàm poſtulent mores illorũ, quibus auerſabile eſt parere veritatis legibus, atque virtutis: namq; præcepta quidem iuſtitiæ ſapientiæq; commendant;ea tamen ipſa agitare dementiam arbitrantur, vt meritò illud Cæcilij poëtæ dictum, paululum tamẽ immutatum, vſurpare poſſint,quod eſt apud Varronem:

Audire leges, quod imperāt, ſolemus, non auſcultare.

Totum hoc igitur præclari huius ac de republica benemeriti hominis,ab obtrectationibus inuidorum æquis iudicibus defendendum trado atque commendo: mihiq; ſatis erit, ſi tibi placuiſſe, POMPONI, ſentiam hoc quicquid eſt,qualecunq; libelli eſt,quem tibi do, dedico, vir clariſſime:haudquaquam ego illum alienũ

exiſtimans à dignitate tua, aut ab illo munere,quod tu aſſiduè tanta cum omnium bonorũ laude ſuſtines apud Regem, atque Rempublicam. & meritò: amborũ enim,vt omnes ſciunt, ſemper interfuit te rebus maximis intereſſe: & multum vterque debent operæ & nauitati tuæ, quam duobus præcipuè temporibus præſtitiſti; primum ſcilicèt, cùm adhuc Cracouiæ eſſemus, in atroci illo aſperoque negocio diſceſſus regij; deinde,cum iam redijſſemus in patriam,vbi non ſemel, ſed iterum egregiam illam tuam erga Regem,atque Remp. voluntatem, & animi firmitudinem oſtendiſti.niſi enim te,iuſſu Regis,& ſumma etiam voluntate omnium, in illas pacificationes interpoſuiſſes,& propterea in ea té pericula conieciſſes, quæ adhuc integerrima, & maxima erant, vno duntaxat prælio omnis profectò fortuna Reipublicæ diſceptaſſet. Hæc certè tua publica ſunt, ac penè diuina beneficia. qualia verò ſint ea, quæ priuatim in amicos conferre ſoles, nihil attinet memorare.de ijs autem,quæ abs tua voluntate in me ipſum profecta ſunt, tantum

poſſum

poſsũ affirmare, ea animo ppetuò meo fixa permanſura. quo magis abs te petã audacius V.C. ſicut & magno opere peto atque oro, ſi meam vitam, ſi fortunas, ſi ſtudia perſpecta habes, vt eo amplius me tuendum ac ſubleuandum exiſtimes, quo tibi tuo merito pluta debeo.

K. Iunij. M. D. LXXVIII.

ANGELI COLOTII EPISCOPI *Nucerin. Ad Marium Salamonium.*

ANgelus Politianus, qui noſtra ætatę multa præclara ingenij ſui monimenta reliquit, Mirandulam, non Picum, ſed Phœnicem vocare ſolebat, quaſi auem vnicam, quæ in lauru Medicea nidificaret, ego te, cum lucubrationes & vigilias tuas in iſta veneranda canitie conſidero, nó Phœnicem, qui nuſquam eſt, ſed argenteú Anſerem Capitolinum pro re Ro. cuſtodem vigilantem commodius appello, niſi ſi quiſpiá te non MARIVM, ſed MANLIVM malit, vtpote qui ſtes pro Capitolio, hoc eſt, pro iuriú Romani Principis, & Latinæ linguæ tutela in iſta arce dimices. Vale, & me ama.

MARII Salamonij opinionem de partu legitimo cenſendo, etiamſi biduo poſt X. menſem natus ſit, referens Tiraquellus in l. ſi vnquá. C. De reuocandis donationibus. pag. 480. appellat eum, virum planè iuris, & humanitatis doctiſſimum.

ANTONIVS VACCA IVRISC. IACOBO CORBINELLO. S. P. D.

OPVS hoc Marij Salamonij, è Sicilia quidē, vt accepimus, oriundi, verum & paterno incolatu, & dignatione, quam obtinuit, ciuis ac patritij Ro. cum ego iampridem legerim, Auctoremq; illum ſæpius collaudarim, nouiſsimè autem æſtate torrida ſuperiore anno menſe Auguſti, vixq; eo ipſo tempore otium ab interpellationib. nacti, feriando cum relegerim, & à multis, quibus paſsim ſcatebat, mendis expurgauerim, nec ita multò pòſt me ad te miſſurū pollicitus fuerim, mittere tamen hactenus diſtuli, quoniā & cōtinua occupationum mearum moleſtia, & temporum à ſæuiente peſtilentia difficultates, itineribus circūquaque occluſis, impedimento fuere. Nunc, cū & Lugduni, & alijs locis (quæ Deo gratia habenda eſt) melius eſſe allatum ſit, mitto ad te Corbinelle optime: tu, ſi res digna videbitur, etiam typis excudendum curabis: ita, vt quæ noſtrarum emendationum coniectura dubia conſtare videbuntur, ea in marginem reijci facias: nam omnia nimis longum foret, ſunt enim plura ſexcentis, nec ſanè talia, quæ quiuis deprehendere potuiſſet. Ego vero, multifariam huic diligentiæ aſſuetus (vtpotè qui Gabrielem Faërnum Cremonenſem, quo nemo ætate noſtra in hoc ſtudiorum genere diligentior ac felicior fuit, Romæ etiā in contubernio habui, ludensq; ſæpius, atque interdum ſerio illi concertabam) fiducialiter hoc auſus ſum. Quid verò in ea re præſtiterim, tuum & aliorum iudicium eſſe malo, quàm meam ipſe operā atque officium ambitiosè

extollere. Illud certo ſcito, opus hoc, nec Romæ quidem, vbi primum, idemq́; poſtremum impreſſum fuit, vſquã inueniri: nam & diligenter ego id quæri feci, ſcilicèt vt compararem vbi noſtrarum emendationum exemplar referre, ac ſimul citra itinerũ ac viarum diſcrimen trãſmittere ad te poſſem. Me tamen & promiſſi obſeruandi fides, & Operis ipſius, ac tui bonorumq́; omnium, præſertim eorum, qui ciues Romani ſunt, amor vicit, vt periculis id committere, quàm expectanti tibi deeſſe mallem. Vale: & vt facis, rem litterariam promoue, atque in ijs ſtudijs elabora. id ubi gloriam peperit & pariet non cõtemnendam: Regi verò, atque Reginæ eius matri, Chriſtianiſsimis, quorum auſpicijs ac prouidentia hæc agis, etiam ſupra immenſos cæterarum laudum cumulos, immortalem.

Romæ K. Decemb. Anno Sal. 1577.

AD SANCTISS. LEONEM X. PONT. MAX. MARIVS SALAMONIVS DE *Principatu.*

LIBER PRIMVS.

SOLLICITATIONE B.P. ſpopõdi hoc libro de iuſto principatu quædam ad te ſcribere, tametſi ſtricto iure inuitus exigi non poſſim, diuinum tamen, quod in te numen eſt, efficit, vt ipſe reus ſim debendi, & tu credendi. In arca nullum ſtipatum mihi eſt talentum maius, neque maximum auri, vel argenti puti puri, ſed vix inter minora appenſum. Tu, tuo libripende adhibito, librabis, ne adulterinum fiet. Reliquum eſt, vt qualecunque ſit, capias, capies autem quàm maximum habui.

Quærere, Vtrum legibus ſolutus Princeps ſit, non aliud eſt, quàm de principis poteſtate, ac iure quærere. ſacrilegium vulgò eſt, de eius poteſtate, cui quicquid libuerit licet, quæſtionem facere, & vtique retuliſſem pedem; niſi tuæ manſuetudini dicatum opus caſtigandum exhiberetur, qui noſti, non ex ſummo iure accipienda quæ diſputationis gratia conferuntur. Abſit à ſimplicitate noſtrorũ verborum malignus interpres, ſi, vt cæteri, licen-

licentioſa vtar diſputãdi ſolertia, ſine qua veritas iacere ſolet in tenebris. Et quia res ardua, ſubtiliq́ue diſputatione digna eſt, & à ſolis Iuriſconſultorũ traditionibus minimè pendens, verumetiam à Theologorum, & Philoſophorum ſublimitate: idcirco operæpretium duxi adhibere ex quaque diſciplina perſonas, quę inter ſe more Socratico diſceptarẽt: & quia hiſtoriarum cõmemoratione oratio fit illuſtrior, hiſtoriæ ſtudioſum adieci, qui noua, ac vetera acta, vbi hiſtoria opus eſt, recenſeat. Hoc enim pacto quid in quaque re veri fuerit, facilius excutietur. Iam ipſos audire dignaberis.

PHI. IVR. THE. HIST.

Salue, Iuriſperitorum maxime. Quid iſthic tacitus tecum cogitas? videris, neſcio quid, tota mente ſpeculari. IVR. Rectè iudicas Philoſophantium antiſtes; nec mirum, ſi quod in te ſæpe experiris, facilè in alio intelligas. PHI. Quid igitur? num aliquid inquiſitione dignũ? IVR. Dignum, & non dignum. PHI. Aenigma loqueris. IVR. Indignum inquam, quoniam tritum apud nos eſt, Romanum principẽ ſolutum eſſe legibus, & ita tritum, quod ſecùs æſtimare nefas & ſacrilegũ eſt, & idem, ex contrario, inueſtigatione dignum, quòd non facilè animus aſſentitur, ſic malè cum genere humano agi, vt quicquid vni libuerit, pro lege & ratione ſit. PHI. Principem, vel Tyrannum loqueris?

queris? IVR. Qui principem dicit, Tyrannum omninò excludit. PHI. Dic age, num legibus omnibus ſolutum dicitis? veluti quæ à natura vel iure gentium ſunt. THE. Diuinis etiá. IVR. Vix excipiuntur iſtę, quas nihilominus moderandi habere ius dicũt. PHI. Quid audio? IVR. Miraris? PHI. Prorſus obſtupeo. IVR. Quamobrem? PHI. Quoniam Tyrannicũ ſonat vox iſta. IVR. Quid ais? Tyrannidem ergo fouet ius noſtrum? PHI. Si à recta proficiſcitur ratione, non fouet: ſin à potẽtioris vi, foueat eſt neceſſe; certò certius habe, non teneri legibus, Tyrannidem, non principatum eſſe, rectè philoſophantium docere ſcholam. IVR. Mira narras. PHI. Audi ergo Ariſtotelem 4. Politices pro omnibus loquentem; Neceſſe eſt, inquit, Tyrannidem eſſe illam, quæ nullis legibus ſubiacet, & dominatur ad propriam vtilitatem: Cuius ſententiæ rationem alio loco ſic explicat: Ciuitas, liberorum eſt ſocietas, & ideo à dominis gubernari tranſgreſſiones ſunt, & labes. Et alibi? Regia poteſtas, inquit, per quam Rex omnia ex voluntate ſua gubernat, videtur non eſſe ſecundum naturam, vt vnus omnium dominus ſit ciuium: cùm ex ſimilibus Ciuitas conſtet, nam ſimilibus naturâ idem ius eſſe, eſt neceſſarium. Vides quàm planum ſit, Tyrannidis eſſe legibus non ligari. IVR. Video ſanè, eo modo quo Ariſtoteles dicit, nullis legibus ſubijci, quòd planè fateri conuenit immaniſſimi Tyranni eſſe, diuina & humana iura contemnere.

PHI.

PHI. Verba aucupari minimè oportet; non hoc ſolum Ariſtoteles ſenſit, quãdo dixit: Regia poteſtas, per quam Rex omnia ex volũtate ſua gubernat &c. & alio loco, Reges ſecundum leges, & volentibus; Tyranni contra, & inuitis dominantur. de legibus enim ciuilibus loquitur Ariſtoteles, & non diuinis. THE. Cõfirmo B. Thomæ auctoritate, prima ſecundæ: vbi tradit Principem ſubijci legibus directiuis, & plenius idem Thomas. IIII. commentariorũ in politices ſic loquitur: Oportet in ciuitate Principem habere regulam, per quam dirigatur in operationibus ſuis, & dirigat alios, & per quam iudicet. hoc autem fit per legem. PHI. Appoſitiſſimè hæc Aquinatis. Tu verò dic quæſo; qua ratione legibus ſolutum dicis? Nec illo cõtentus ſum, quod ſit conſtitutũ legis iſtud, Quoniam potẽtioris vis eſt, nõ iuris. IVR. Ratio ea in primis proditur; quòd nemo ſibimet præſcribere legem poteſt, ſimiliter nec præcipere. ridiculoſa enim res eſſet lex, veluti ſtipulatio, quando vim neceſſitatis non affert. Nihil tam proprium legis eſt, quàm imperare, vetare, & punire: quæ non niſi in ſubditos vim habent. THE. Hinc apud nos quæri ſolet: Nunquid Papa eâdem conſtitutione teneatur, qua omnis vtriuſque ſexus quotannis peccata confiteri, & Euchariſtiam religiosè capere præcipitur: & vicit ea ſententia, vt non obligetur. IVR. Idem & iuris Canonici profeſſores ſentiunt. HIST. Non peccauit ergo Iulius. II.

qui

qui bello Bononienſi occupatus, confeſſionis oblitus fuit? I H E. Peccauit: quamuis pœna illius Canonis non ligetur: quippe in Pontifice minimè boni res exempli fuit. P H I. Aut peccauit, aut non peccauit; ſi peccauit, vtique non ob aliud peccauit, niſi quòd huiuſmodi legi non paruit: non enim peccaſſet, niſi talis lex lata fuiſſet, cui peccaſſe non potuit, niſi illi extitiſſet obnoxius. T H E. Sic argumentatur Apoſtolus ad Roma. dicens: Peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet. & rurſus: Vbi non eſt lex, nec præuaricatio. I V R. Solùm lex cauſam peccato dedit: quod alterius, & haud illepidæ inueſtigationis eſt: P H I. Redeamus ergo ad quæſtioné noſtrã. I V R. Expedit. P H I. Luculẽter explicâſtis rationes & exempla, quibus dicitis, Principẽ ſolutũ eſſe legibus, verùm melius multo futurũ, ſi de ſingulis nominatim diſſeratur, dũ tẽpus ſuppetit, quod turpe eſt nobis ducere ociosũ. I V R. Vtinã: hoc ipſum diu deſideraui; aliquando mihi cõtingeret cũ ſapiẽtibus diſputare. tenes quę à me dicta ſunt? alioquin breui epilogo repetã. P H I. Teneo: nõ opus eſt repetas: verũ ſi quid præteriſſe videbor, nõ pigeat recordari. I V R. Obtemperabo. P H I. Attẽtè velim audiatis oẽs, & ſi quid dicẽdũ ſuccurret tibi, tu diuini dogmatis magiſter in mediũ afferre nõ remoreris. T H E. Libẽtiſſimè morẽ gerã. Dic age tuo arbitrio, ſed caue ne inauſpicato incipias. P H I. Religiosè mores, vt Chriſtianum decet, & ipſe habeo, quos

in hoc imiter. THE. Quos? PHI. Pythagoram, & Platonem, qui vbi, nos admonent, nequid aggrediamur ſine diuini numinis inuocatiõe, vt ne cogitatum quidem exceperint. In omnibus, inquit Plato, rebus dicendis, & cogitandis principium ſemper de Dijs eſt faciendum. Pythagoras: Accede ad opus, ait: Deos ora, vt cõficias. Adde & Varronem in principio, de re ruſtica. Et quoniam Dij facientes adiuuant, prius inuocabo eos. THE. Inuocemus igitur. PHI. Tuum eſt enim, antiſtes diuinorũ. THE. Cautè dictum. PHI. At caſta, pura, & defæcata mente iubent ijdem. THE. Piè iubent, & cum noſtris commune traditionibus. HIST. Perpauciſſimi quidem implere nunc hoc munus iſta ratione potuerunt. PHI. In legibus hoc amplius adijcit: Ab impuro, quia infenſus eſt Deo, munera capere, neque Deum ſolere, neque bonũ virum decere. HIST. Iccirco Dion Platonicus grandẽ pecuniã à Dionyſio Tyrãno miſſam reſpuiſſe fertur. THE. Didicit ea Plato in libris Moſis, vt in Leuitico: Homo, in quo fuerit macula & vitium, non accedat dona offerre Deo. Idem in Exodo: Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum Deum, ſanctificentur, ne fortè derelinquat eos dominus. Et Propheta, O Sacerdotes ſi non poſueritis in corde veſtro, vt detis honorem nomini meo, dicit dominus, mittam in vos maledictionem, & maledicam benedictionem veſtram. Et alibi: Peccatores Deus nõ audit. Et in parabolis: Victimæ impiorum abomina-

ominabiles Deo ſunt. HIST. Hem quàm malè nobiſcum agitur, qui pro benedictione, malorum Sacerdotum precibus maledictionem recipimus. O miſeram, & ſtultam plebeculam, quæ dum credit iſtorũ ſupplicationibus Deum propitiari, quotidie emungitur, & tondetur, vt Deo tandem fiat infenſior. THE. Noſtra ergò oratio in Deiparam dirigatur, quæ peccatoribus etiam aduocationẽ non denegat. HIST. Factu, & cogitatu religioſiſſimum. THE. Et vos piè tota mente intendite. Te Diua parens ſupplices exoramus, tuis meritis, tuiſque precibus impetra, vt diuini Spiritus illapſu, illuſtratis animis, veritatem in ſingulis eruamus. Audacter nunc, ac fidenter ad opus accedamus. PHI. Principem dicis, ſapientiſſime Iuriſperite, ſuis non ligari legibus? IVR. Prorſus. PHI. Ligatur ne alienis? IVR. Minimè. PHI. Ergo neque ſuis, neq; ligatur alienis. IVR. Vtique. PHI. Si neque ſuis, neque ligatur alienis, ergo nullis. IVR. Non dixi omnino nullis; alioquin tyrannum defenderem. PHI. Quid igitur circo ſentis? ſi dicis, nonnullis, ergo aliquibus. IVR. Non ita nego teneri, quod nullis omninò non ligetur, & per hoc, neque diuinis, neque humanis: ſed alienis, id eſt, quæ poſitu ciuili ſunt alienæ. PHI. Ergo ijs, quę ab vniuerſo ſcriptæ ſunt populo, eſt ſolutus? IVR. Nulli dubium. PHI. Et propterea Lege regia eſt ſolutus. IVR. Hoc ipſum enim Lege regia continetur, vt legibus ſolutus eſſet. PHI. Legiſtin' tu Legẽ

regiam? IVR. Non habemus. PHI. Diuinator ſic mihi videris, non legum peritus. IVR. Liquet inter nos locupletiſſimo Vlpiani teſtimonio, Po. Rom. qui ſuis legibus ſolutus erat, Lege regia omne ſuum imperium, ac poteſtatem in Principē tranſtuliſſe. PHI. De hac re paulò pòſt diſſeremus. At nunc ad quæſita reſponde. IVR. Quid deſideras? PHI. Lex regia à quo lata dicitur? IVR. à S.P.Q.R. PHI. Populi ergo lex fuit. IVR. Quis ambigit? PHI. Si populi lex eſt, & illa tenetur: ergò lege populi tenetur. IVR. Sophiſmata loqueris: aio quidem Lege regia ſolutum Principem, id eſt, ad hoc lata; vt legibus ſolutus non ignoraretur: quomodo ita quis ea religari poteſt, qua liber ſolutuſque eſſe iubetur? PHI. Reſponde quæſo: fuitne in arbitrio populi eam ferre, & non ferre legem? IVR. Fuit vtique. PHI. Et illis conditionibus quæ placuiſſent populo? IVR. Concedo. PHI. Potuit ne Princeps alijs cōditionibus principatum inire, quàm quæ Lege regia ſunt ſcriptæ? IVR. Nequaquam. PHI. Ergò conditionibus Legis regiæ parebit Princeps. IVR. Proculdubiò, niſi velit Tyrannidem exercere. PHI. Ergò Lege regia ligatur Princeps: & per hoc, populi. PHI. Negari non poteſt, cede. IVR. Cedo ligari illa ſola. PHI. Et niſi eadem lege lautum ſit, alijs quibuſdam ſubijci. IVR. Videtur. PHI. Quid? ſi Lege regia cautum ſit omnibus teneri? IVR. Subſiſto: quoniam iſto modo à priuato diſtare non videretur: Verum

talis inquiſitio ſuperuacua eſt: quũ liqueat, legibus & populi, & ſuis ſolutũ. PHI. Nimis properè: nondum liquet, quod haud multò pòſt excutiemus. Firmum ſit itaque inter nos, lege diuina, & naturali, ac regia ſolutũ non eſſe principem. IVR. Eſto. PHI. Rogare omiſerã, ſi quid diuini, vel naturalis iuris Princeps ſuis legibus inſeruerit, diuinóne iure ſic, vel naturali ſolutus erit? IVR. Captio hæc eſſet. PHI. Non intelligo. IVR. Diuino, & gentium iure omninò tenetur Princeps, ſuis vel interſerat legibus, vel non interſerat: diuina etenim iura, ac naturalia facto hominis neque mutari, neque labefactari queunt. PHI. Et ſi ſuperſint adhuc quædã de Lege regia, cóuenit prius excutiamus: quo pacto accipitis illud, Neminem ſibi legem dicere poſſe? IVR. Doctores noſtri exemplum capiunt à teſtatore, qui nulla ratione poteſt ita teſtamentũ condere, quin valeat aliud, atq; aliud mutare. PHI. In arbitrio iccirco ſemper eſt ſuo? IVR. Proculdubiò: etiamſi iuramẽto, vel ſtipulatione ſe obſtrinxerit: quoniam moribus improbatũ eſt id ligamen. PHI. Dic quęſo: quã diu non mutauerit, erit ne validè ſcripta volũtas? IVR. Validiſſimè. PHI. Ni fallor concludit hæc ratio, in arbitrio Principis eſſe legem abrogare. IVR. Certè. PHI. Sed antequam abrogetur, illi ſtabitur veluti teſtamento non mutato? IVR. Prorſus. PHI. Si ſtari conuenit, ergò non abrogata lege princeps ligatur. IVR. Scitè dictum, ſtari conuenit, nó autẽ, oportet.

PHI. Alia eſt conſideratio: Si conuenit, vtrum oporteat. Ipſe nūc inquam ſtari oportere. IVR. Exempla, rerum imagines ſunt, non regulæ; facilioris enim demonſtrationis gratia adhibentur: non me fugit exemplo teſtatoris minimè probari licentiam principis erga leges: ſanè indubitati iuris eſt, quod nemo ſibimet legem dicere poteſt. PHI. Dic quæſo: pactis conuentis obſtringitur Princeps? IVR. Vtique. PHI. Lege ergo conuentionis obſtringitur? IVR. Non dubium. PHI. A ſeipſo, an ab alio ſic obſtringitur? IVR. Lege, à ſeipſo, & alio dicta. PHI. Ergo non ſuo placito. IVR. Immò ſuo, & alterius contrahentis. verùm non eadem generalis, & legis conuentionalis eſt ratio: Lex enim generalis à ſolo Principe vt vulgari poteſt, æquè ab eodem ſolo abrogari poteſt: Contractus autē & conuentiones, veluti ſine plurium conſenſu haud conficiuntur, ſimiliter ſine eorundē conſenſu minimè diſſoluuntur: & hoc naturâ propriſſimum eſt, eodem vnumquodque vinculo diſſolui, quo colligatum eſt. PHI. In ſummâ lege contractus ligari ais Principem; quia à ſe ſolo non dicitur: lege autem conſtitutionis, ſecùs; quia à ſe ſolo dicitur. IVR. Rectè tenes. PHI. Ergo ſi quid ſtatuat Princeps, Senatus populíve conſenſu, ligaretur Princeps. IVR. Nequaquam, humaniſſime: qui facit populi adhibere conſenſum, cōſideratius ſic tuliſſe legem creditur: nihil de Principis minuitur maieſtate, ſi ſapientum conſilio Remp. adminiſtret;

quinimò plus ponderis, & auctoritatis ſuis adiungit actibus. PHI. Non igitur intereſt, ſolus, vel cum alio legem ferat. IVR. Ita prorſus: in promulganda lege non hoc agitur, vt ipſe ligetur Princeps. PHI. Quid ſi ageretur? IVR. Subſiſto: veruntamen quis impellet eũ legibus parere? fruſtratoria lex eſſe non debet: propter hanc etiam cauſam contendimus, nõ deuinciri legibus, qui ſibimet vti non præcipere, pariter nec ſemet cogere poteſt. PHI. Animaduerte quid loqueris. IVR. Scio hanc rationem omnibus probari. PHI. Caue ne decipiaris. IVR. Nihil vulgarius in iure noſtro: nõ decipior. PHI. De Tyrãno, an de principe ſentis? IVR. De vero Rom. Principe & ſentio, & loquor: quid cauſæ eſt, quòd de Tyranno potius, quàm de Principe arbitreris? PHI. Recordare, quòd paulò ante conceſſeras, Tyrannidis eſſe nullis teneri legibus. IVR. Planè conceſſi, & concedo. PHI. Si diligenter inſpicis, nihil aliud iſta ratione efficitur, quàm quod non magis diuina, aut humana, aut regia, aut conuentionali lege teneatur; poſtquàm neque ab alio, neque à ſeipſo cogi poteſt legibus parere. quid iuris, nos quærimus, non quid iniuriæ & licentioſæ potentiæ; alioquin princeps, neque fur, neque adulter, neque raptor, neq; ſacrilegus eſſe poterit, ſicut legum iſta ratione neq; temerator. IVR. Natura turpia ſunt hæc, quæ nulla hominum conſtitutione queunt fieri licita. PHI. Quid tum, ſi ab impunitate metimur licita, & illicita? IVR.

Quid ais? PHI. Id ipſum, quod paulò ante dicebas, Principem ideò legibus ſolutum, quia cópelli non poteſt legibus parerere. quæ vox nihil aliud ſibi vult, niſi omnia principi licere, poſtquã neq; à ſeipſo, neq; ab alio cogi poteſt. de quo modò ex his cóflatur, ſolum Pont. Romanum ſolutum eſſe legibus. attamẽ nihil refert, Papam, vel alium noſter reſpiciat ſermo, poſtquàm de eo loquimur, qui ſupremus eſt Princeps. THE. Animaduertite viri diſertiſſimi, quod idem Thomas in illud pſal. Tibi ſoli peccaui, &c. iccircò ſoli Deo peccare Rex dicitur, quia non eſt homo, inquit, qui facta eius iudicet. HIST. Pſallentis Dauidis verba ſunt hæc, qui à Deo Rex fuit ante Ro. Imperium. THE. De omnibus indefinitè Regibus Thomas loquitur. IVR. Ioannes Andreæ, vir in iuris ſcientia ſapientiſſimus, ſubtiliter in vtramque partem diſputando defendit, Epiſcopum non ligari ſuis legibus, quem Pont. Romano, & aliis primatibus obedire non ignoramus: vnde perſpicuum fit, non inde pendere, quòd Princeps principum ſit. PHI. Vnde ergo pẽdere debent? IVR. Sufficit eiuſmodi ſit Princeps quod in arbitrio ſuo ſit legem dicere, & tollere. adiecitque idem Ioan. Andr. inutiliter de ſeipſo ſtatuere Epiſcopum. PHI. Multò magis ergo maior Epiſcopo. IVR. Nihil obſtat. PHI. Sed cur inualidè de ſeipſo legem fert? IVR. Si quidem par in parem non habet imperium, multo certè minùs in ſeipſum. PHI. Quid ſi par pari ſe

ſub-

ſubijcit? *IVR.* Eſt receptum, Vlpianus ait, eoque iure vtimur, Si quis maior, vel æqualis ſe ſubijciat iuriſdictioni alterius, in eum ius dici poſſe. *PHI.* Cur legi, quæ maioris auctoritatis eſt, ſe non poteſt ſubijcere, & rationi, per quam homo eſt? *IVR.* Quoniam lex ab ipſo eſt, nec quiſquam ſubijci ſibimet poteſt. *PHI.* Ergò qui ſuæ ſe legi ſubijcit, ſibimet ſe ſubijcit. *IVR.* Videtur. *PHI.* Lex igitur, & princeps idem ſunt. *IVR.* Non idem. *PHI.* Si legibus parendo Principi obeditur, mortuo ſic principio obediretur. mortuoque ſe ſubijcit, qui legibus mortui obedit. *HIST.* Similiter Popu. Romanus expulſis Tarquinis obediuit, qui eorundē expulſorum legibus obediuit. *IVR.* Neq; mortuis quippe regibus, neque eiectis obeditur. & ſublatis de medio regibus, ſublatæ ſimul eorūdem non intelliguntur leges. *PHI.* Quid cauſæ eſt? *IVR.* Non ſuccurrit. *PHI.* Sublatis Tyrannis eorum non rata ſunt acta rerum. *IVR.* Quòd Princeps iure legitimo, Tyrannus verò contra. *PHI.* Quid iſtud ius legitimum? *IVR.* Quòd rex ſecundum leges regnat, Tyrannus ſecùs. *PHI.* Ius iſtud legitimum nunquid aliud eſt, quàm ius publicum? id eſt, populi; cuius iure lex cōſtituitur. *IVR.* Ius principatus arbitror. *PHI.* Ius principatus ais: dic quæſo qua poteſtate Princeps conſtituitur? *IVR.* Sua ipſius. *PHI.* Princeps à ſeipſo, an ab alio princeps eſt? *IVR.* Nihil refert à ſeipſo, an ab alio ſit, qui vbi principatū adeptus eſt, à ſeipſo, id eſt, ſuo

principatu poteſtatem habet. PHI. Principatus ab æterno eſt? an aliquando eſſe cœpit? IVR. Omnium parens Natura, ſiue Deus ab initio omnes homines æquales genuit; ingruentibus deinde neceſſitatibus, proceſſit nō eadem omnium conditio, & officium; ſic cœperunt regna & Principatus hominum cōuentionibus. PHI. Principatus ergo non à ſeipſo, ſed ab alio quandoque eſſe cœpit. IVR. Non dubiū Principem Romanum prouidentia Pop. Romani cœpiſſe. HIST. Iulius Cæſar, inuito Pop. Romano atque expugnato, obtinuit principatū. PHI. Archityrannum loqueris. IVR. Archityrannum memoras Cæſarem? PHI. Cæſarem. HIST. Nullus ædepol vrbi vnquam infeſtior, expilato ſanè ęrario, direptis templis, profanato diuino, humanoque iure, infeſtis armis, ſacroſanctam patrię libertatē primus violauit, atque eripuit. PHI. Quomodo ergo prouidentia Pop. Romani principatus eſſe cœpit? HIST. Cæſar Octauius primus à Populo Rom. Auguſtus eſt appellatus. IVR. Decreto Popu. Rom. Princeps fuit, quod Lex regia dicta eſt. PHI. Ex auctoritate ergo Legis regiæ Princeps dicitur, atque cōſtituitur? IVR. Etiam Imperator, Conſtantini confeſſione, dicentis de auctoritate iuris Principatum pendere; auctoritatem ſcilicèt Legis regiæ Accurſius, & omnes intelligunt. PHI. Nunc quæſo aduertite quàm lucide ex his efficitur, Principem, qui ſuis ſe legibus ſubijcit, illi ſe ſubdere poteſtati, qua cōſtitui-

tur,

tur. IVR. Animaduerto. PHI. Palamque fit, nō ſibimet ſubijci, ſed maiori cuidam auctoritati. IVR. Diligenter conſidera quæ loqueris, vir ſapientiſſime: noua nimirum ſunt iſta. Maius eſſe quippiā in Ciuitate ipſo principatu, & Principem, ſuis qui ſe ſubijcit legibus, non ſuæ ſe ſubdere poteſtati, quaſi Princeps alia poteſtate, quàm principatûs, leges conſtituat, & per hoc defendi poſſe, legem Principis maioris eſſe auctoritatis, quàm ipſe ſit Princeps, vel principatus. Hinc etiam illud effici, non fore in arbitrio Principis ſuas abrogare leges, ſi maioris auctoritatis ſunt leges, quàm ipſe ſit principatus. PHI. Ingenioſè colligis, & ſubtilius quærere videris, Nunquid in Ciuitate maior ſit ipſo principatu poteſtas? Nunquid Princeps alia leges conſtituat auctoritate, quàm principatus? Nunquid maioris auctoritatis leges ipſo principatu exiſtant? poſtremo, Num in arbitrio ſit Principis, leges tollere? Quamuis inter nos diſputetur, vtrum princeps valeat ſuis ligari legibus, percommodè incidunt quæſtiones, quas facis, ſine quibus omnis noſtra diſputatio extricari non poteſt: & quo facilius earum procedat diſcuſſio, ad quæ rogauero, non dedignaberis breuiter reſpondere. IVR. Morem geram. PHI. Nónne maior Legis regiæ vis eſt, atque poteſtas, quàm ipſe ſit principatus? IVR. Subſiſto. Cardinales ſummum Pont. eligunt, qui ab omni parte maior eſt ipſo collegio. PHI. Non hoc ſciſcitor, Cuius potior auctoritas electi ſit

vel eligentium; ſed, Nunquid vis atque poteſtas maior ſit eius iuris, quo principatus fit, an Principatus ipſe? &, vt tuo vtar exemplo, Nunquid vis ac poteſtas maior ſit eius iuris, quo Papatus conſtitit, an ipſe Papatus? THE. Scitè philoſopharis: nam Papa auctoritate & potentia diuina conſtat, & non eligentiū Cardinalium: quæ quidem electio declaratio magis eſt hominis vnius, in quo Chriſti reſideat auctoritas. IVR. Haud latet nos iſtud; propter quod dicimus, mox vt declarat⁹ Papa eſt quiſpiam, plenam habere clauium poteſtatē. PHI. A quo habet? IVR. A Deo. PHI. Et cuius inſtitutione? IVR. Non alia, quā diuina. PHI. Nónne auctoritas, & inſtitutio diuina, qua eligitur Papa, maior eſt ipſo Papatu? IVR. Prorſus. PHI. Similiter auctoritas ac vis, qua Princeps conſtituitur, maior eſt ipſo principatu. IVR. Non eadem in vtroque ratio. nam Papa ſemper eſt minor ſuo authore: Princeps verò nō princeps eſſet, ſi minor eſſet ſuo populo. pugnant præeſſe, & ſubeſſe: qui ſubditùs eſt, natura nō patitur maior ſit ſuo Principe. HIST. Credis tu populum Rom. in dominum ſibi Principem ſuſcepiſſe, ſeq; illi vt mancipium dedidiſſe? IVR. Quid obſtat? PHI. Huius rei tota cognitio pendet ab hiſtoria: quam tantiſper obſecro differamus, donec ratiocinatione pugnatur. HIST. Auſcultabo. dic breuiter: non enim patiar amplius iſtos leguleios tāto in errore deliteſcere. vehementer excrucior, quòd, rerū Ro-

narum

narum ſponte ignari, non erubeſcunt de inſtitutis Romanis ſeſe exhibere magiſtros. PHI. Dic quęſo, quid maius cenſes eligere, an creari aliquid à creatore? IVR. Proculdubiò creare: plus enim iuris habet; eligere verò, plus facti. & ideo ſerui & deportati, & cæteri, iuris incapaces, poſſunt electionis fieri cõpotes. PHI. Dic rurſus, creatura poteſt eſſe maior ſuo creatore? IVR. Haudquaquã. PHI. Populus, qui nouũ magiſtratum, vel principatum inſtituit, nónne id creat, quod ante non fuit? IVR. Quidni? PHI. Et ſuo iure, auctoritate, & potentia creat? IVR. Fateri conuenit. PHI. Populus creans maior eſt à ſe creato Principe: ſuo veluti effecto maior ſua quæque cauſa: ſimiliter ipſum ius, authoritas, atq; poteſtas, qua creatur Princeps, maius quiddã eſt ſuo principatu. IVR. Concedo dum creat, ſed vbi creatus eſt, ſupereminet ſuo populo. Nam in hoc creatur, vt eſſet Princeps, id eſt, maior. PHI. Scilicet vniuerſo populo. IVR. Cuius alterius? PHI. Vt eſſet ciuiũ ſingulorum. dic agè populus ſponte, an inuitus Principẽ ab initio conſtituit? IVR. Nemine cogente, communi niſi commodo, quod interdũ neceſſitatis vim habet. PHI. Seruitus ſpontè ſubitur, an contra? IVR. Non niſi ab inuito quoque. PHI. Credibile eſt ergo, non in dominum populũ ſibi præfeciſſe Principem. IVR. Non veriſimile, veruntamen fecit. PHI. Redis ad hiſtoriam. IVR. Vt quid ergo princeps eſt? PHI. Vt princeps ſit, non dominus: vt volentibus

bus imperet,& non dominetur inuitis, quod proprium eſt Tyrannidis, vt ſupra retulimus, ſi memineris. IVR. Non oblitus ſum. PHI. Dic amice, ſupremus quantumuis magiſtratus, eſt ne maior vniuerſo populo, cuius auctoritate magiſtratus eſt? IVR. Non ædepol. miniſter ſanè eſt, inutiliter iura à populo ſcriberētur, niſi eſſent, qui illa gererent. PHI. Num magiſtratus minor eſt vt populo, ita ciuibus quibuſque? IVR. Singulis quidem maior; in quos exercet imperium: vniuerſo verò populo inferior, cuius miniſter eſt, veluti ſeruus aut libertus vniuerſitatis non eſt ſingulorum ſeruus neque libertus; æquè magiſtratus non eſt ſingulorum miniſter, ſed ſuperior; agit enim in ſingulos vices, ac populi poteſtatem. nam vniuerſus populus ſimul nequit omnia gerere. Ideo magiſtratus conſtituit, qui eius vices agant. PHI. Quicquid ergo magiſtratus facit ac gerit, populi auctoritate facit & gerit, nec diuerſum de Principe cenſendum eſt. IVR. Atqui diuerſa ſatis eſt cauſa principatus. nam perpetuus eſt, ſuoq; nutu ac iure gubernat omnia. Magiſtratus autem temporanei ſunt, vt populi arbitrio variabiles, ita etiam adminiſtrantes. PHI. Dic quæſo, menſtruus magiſtratus nónne magiſtratus eſt? IVR. Vtique. PHI. Et annuus? IVR. Etiam. PHI. Et decennalis? IVR. Nihilominus magiſtratus eſt, etiam vicennalis, & tricennalis. PHI. Nunquid tricennalis, quòd diuturnior eſt, amplius quàm magiſtratus eſt? & menſtruus vel

ius vel annuus, quia menſtruus vel annalis eſt, ideo magiſtratus non erit? IVR. Veluti mēſtruus, & annalis, quia huiuſmodi eſt; nō ideo minus magiſtratus eſt, pariter tricennalis, ac longior magis, nihilomagis magiſtratus eſt. PHI. Tempus ergo non eſt efficiens magiſtratum. IVR. Proculdubio. PHI. Sic ergo perpetuus vel momentaneus magiſtratus nihilominus magiſtratus eſt. IVR. Nihil obſtat. PHI. Principatus non eſt aliud iſta ratione; quàm magiſtratus quidam perpetuus: & propterea nòn plus quā populi magiſtratus. Cur ergo non auctoritate & iure populi gerit ac conſtituit, ſicuti cæteri magiſtratus? Cur ſimiliter ipſo populo nō inferior? IVR. Cōcederem, niſi Princeps ſuper omnes Magiſtratus eſſet. PHI. Firmū ſit inter vos perennitatem temporis non facere, quo minus Princeps ſit magiſtratus. IVR. Sit firmum vt libet: quid tum? PHI. Non eſt nouum in Ciuitate plures eſſe magiſtratuum ordines, alios maiores, alios minores. qui maiores, vnus vel plures, nòn eò minus aut magis magiſtratus ſunt, quòd ſupremum locum obtineant, vt Conſules, licèt infra ſe ſint Prætores, Cenſores, Aediles, & deinceps reliqui. IVR. Alio imperio ſupereminet Princeps, alio maiores magiſtratus: pendent ab eo omnes, creanturque, & ad arbitrium abrogantur. PHI. Qua ratione? IVR. Iure principatus. PHI. Iure principatus, an quòd populus ſic ſciuit? HIST. Dictatores cōſtat ante Imperatores haud minorem poteſtatem exercuiſſe,

in Tyrannidem. IVR. A te mihi explanari velim, qualis fuit popularis fauor ille. HIST. Coitiones populares ad creandos magiſtratus, ad leges ferendas, Comitia appellârunt. cùm Cõſularia; quibus de creandis Coſſ. agebatur, tum Prætoria, Cenſoria, Aedilitia, & reliquorũ denique magiſtratuũ, quorum alia calata, alia cũriata, alia cẽturiata, dicebantur. Calata pro collegio Pontificum habebantur, & Flaminum, & ſacrorum augurandorũ cauſa: vbi manumiſſiones, emancipationes, & teſtamenta per æs & libram fiebant. Calari; id eſt, conuocari per lictorem ſolebãt. Hinc calata hodie vocitamus conuiuia ruralia, ſiue vinearia: quæ conuocatis vicinis & propinquioribus frequentamus. Curiata, vbi per Curias, id eſt, Tribus, quæ 35. erant, ſuffragia ferebantur. Centuriata, quãdo centuriatis, id eſt, per centurias ſuffragia adnotabantur. Die comitiorũ Candidati, id eſt, magiſtratus petituri in Campũ Martium deſcendebant: qui maiori ſuffragiorum fauore viciſſet, Conſul à Conſule renunciabatur. ambiẽtes itaque non gratia, ſed pręmio ſuffragia, lege Iulia de ambitu plectebantur. nam honores petituri, ambire, id eſt, circuire ſingulos ſolebant, pręſtare dextras, rogareq́; vt ſe ſuffragijs iuuãrẽt. habes hæc? IVR. Habeo. HIST. Quid admirabundus ergo cogitas? IVR. Mecum cogito atque perpendo, quàm malè intelligãt Doctores noſtri illa Modeſtini verba, ex quibus dedũcunt cũ Papa non contrahi ſimoniam. HIST.

Quid habet commune ſimonia cum ambitu? IVR. Nihil me hercle, vt nunc didici. Simonia à Simone Mago, qui gratiam Sancti Spiritus promercari voluit. Ambitus autem lex non ceſſat propter perſonam Principis. ſed vbi ceſſat neceſſitas popularium ſuffragiorum ambiendi fauores, qui ad ſimonias non deſiderantur. THE. Simon Petrus protopapa & ipſe fuit, à quo Magus ille emere ſanctualia prætẽtauit. IVR. Quid ergo? THE. Si Petrus licitatorẽ admiſiſſet, vt tentatæ, ſic conſummatæ ſimoniæ diffinitionem ad nos tranſmiſiſſet. PHI. Hem quo diuertiſtis? quid ad rẽ noſtrãm ſimonia, vel ambitus? IVR. Si non ad nos, verùm ad me pertinet cuiuſque legis mentẽ & vim non ignorare, ne per imprudentiam falſa conſulentibus reſpondeam. At nunc perge quò cœperas. PHI. Ex ſupradictis animaduertiſti manifeſtum fieri, Principatum eſſe magiſtratum quendam à populo inſtitutum: &, vt primum inſtitutus fuit, talem conſenſum & auctoritatem ab vniuerſo populo cepiſſe, vt quicquid ageret, eodem conſenſu & auctoritate agere videretur: quicquid ergo conſtituit Princeps, populi cõſenſu & auctoritate ſtatuere dictum eſt, & per hoc non ſua, ſed populi auctoritate cõſtituit, vt reliqui Magiſtratus. IVR. Vix mihi ſuaderi hoc poteſt. & ſentio & aio, poſtquam Princeps cœpit eſſe, veluti quilibet Magiſtratus iure magiſtratus munia obit, eodem modo iure principatus obire Principem. habet enim quiſque

magi-

magiſtratus ſua quædam propria, quæ iure magiſtratus competere dicuntur. pariter & Princeps habet ſua ipſius, quæ iure Principatus gerit atque conſtituit. PHI. Hęc ſua ipſius iura cuiuſmodi ſunt? IVR. Sine prouocatione ius dicere, In caput ciuis animaduertere vel indulgere, Leges in primis ſine ſcitu populi condere vel abrogare, De bello & pace decernere: & alia multa, ſine quibus Princeps non eſt. PHI. Quæ ſunt illa, ſine quibus Princeps eſſe non poteſt? IVR. Lōgum eſt ſingula perſequi: in ſumma quicquid libuerit, ius & fas ſit. PHI. Ad Tyrannum redis. Dic agè, Princeps eſt à natura ſemper eodemq́ue modo Princeps, & vbique ſimiliter? IVR. Apertiùs ediſſere. PHI. Principatus ipſe eſt à natura, ſiue hominum conſtitutione: & ideo vbique ſibijpſi ſimilis tam apud Romanos, quàm Parthos, Scythas, Medos, & alias nationes omnes. IVR. Talis eſt, qualis ſuo cuique placet populo. PHI. Parthorum Princeps, Medorum, & Scytharum, ſi talis, qualis Parthis, Medis, & Scythis placet, nōnne Romanus, qualis Populus Romanus ſciuit? IVR. Quis dubitat? PHI. Similiter & Iura Romani Principatus non poſſunt alia eſſe, quàm quæ Romanis placent, veluti alia nequeunt principatus Parthici eſſe, ac Medici, quàm quæ Parthis, & Medis placent. IVR. Prorſus. PHI. Iure ergo principatus illa competere dicendum, quæ populo placuerunt. IVR. Conuenit. PHI. Ex his, ſi diligenter conſideras, palàm fit, ius Principa-

tùs nihil aliud eſſe, quàm ius quoddam populi: & per hoc, iure populi & auctoritaté quiſq; Principatum agere, ac leges conſtituere: nec plus poſſe & valere, quàm eius poteſt populus: finge illius populi Principem, qui nullius imperij ſit, proculdubiò nihilo plus Regulus erit. IVR. Non ſuccurrit, quid obſtet. PHI. Quiſque ſuis paret legibus, & auctoritati populi, & imperio, quo leges conſtituit: & per hoc ſuis ſe legibus ſubijcere non eſt impoſſibile; vt dicebat. THE. Chryſoſtomus ad Hebræos: Non homo eſt, inquit, qui ligat, ſed Chriſtus, qui hanc poteſtatem dedit, & dominos fecit homines tanti honoris. vnde planè deducitur, Quæ decernit Papa, poteſtate Chriſti ſtatui: eiuſque decreta, Chriſti intelligi. HIST. Siquid iniuſtè Papa conſtituit, iſta ratione Chriſtus conſtitueret? THE. Nullius mali auctor eſt Deus, neque eſſe poteſt, ligatque Papa, claue non errante. PHI. Si accuratè quæ ſupradicta ſunt perpẽdimus, liquet maius ipſo Principe, quod eſſe diximus in Ciuitate, non eſſe magiſtratũ aliquem, ſed populũ ipſum vniuerſum ſimul, eiuſque imperium, licèt ſinguli inferiores ſint ciues, & vi huius poteſtatis, quæ maior eſt ipſo Principe, leges principales conſtitui: & quia leges Principis populi imperio conſtant, planũ fit maioris auctoritatis eſſe ipſo principatu, ſicut reliquis magiſtratibus leges conſtituentibus. Nimirum igitur ſi ſuis ſubijcitur legibus, nõ quaſi ſuis, ſed vniuerſi populi, cuius aucto-

ritate ſunt conſtitutæ,ac vigent.hinc eſt,quòd mortuo Principe,leges non intereunt, quia nõ interit populus,cuius auctoritate viuunt. Legimus,exactis Regibus,eorundem leges veneratas:neque mirum videri debet,quum nõ eadem auctoritas atque poteſtas ſit Principis, ſiue principatus, vt ſæpe diximus, cum illa, qua Princeps eſt:veluti non eadem perſona eſt Ciuitatis, & Principis, pariter non eadem perſona eſt populi conſtituentis, & conſtituti Principis:&,veluti non idem ſunt cauſa efficiens & effectum,æquè non eſt eadem actio efficientis & effecti.&propterea haud ineleganter ait Cicero in Officijs, Magiſtratus gerere perſonam & dignitatem Ciuitatis.Nam in eo, quòd perſonam ciuitatis agit, nomine & iure Ciuitatis agit.Ita quòd nõ ipſe,ſed perſona ſcilicèt Ciuitatis,quã gerit,dicitur cõſtituere.exue perſonã Ciuitatis, & nihil efficiet; & ideo ſi ei perſonæ, quã geris,ſe ſubijcit, nõ ſibi,ſed perſonæ ſe ſubijcit Ciuitatis,aut ipſi Ciuitati.IVR.Si iſta perſona eſt principatus, cui ſe ſubijcit,nónne ipſemet ſe ſubijcit principatui? exuta enim perſona illa,Princeps nõ erit.Ideo eſt Princeps, quia perſonã induit Ciuitatis.PHI.Princeps,&principatus nõ idẽ ſunt:vt corporeũ,&incorporeũ; quãuis Princeps ſine principatu, ac populo nõ ſit,neq; Princeps ipſa Ciuitas,neq; perſona ciuitatis.gerere.n.ciuitatis perſonã,ait Cicero:qui gerit,&idipſũ qd' geritur eadẽ eſſe nõ poſſunt. &ſicut diuerſa ſunt Princeps, & Ciuitas,exq́ue

perſona Ciuitatis, quæ ab eo geritur, vt quid perſonam Ciuitatis agere dicitur, niſi quod quicquid ſub ea perſona fit, ipſa Ciuitas agere dicatur? Si ergo ex perſona Ciuitatis agit, non ipſe magis agere, quàm ciuitas videri poteſt. IVR. Principis igitur conſtitutiones, non Principis, ſed populi eſſent, quomodo dicuntur Principis, ſi populi ſunt? PHI. Quia ſe miniſtro; vt Iulia de adulterijs, Cornelia de falſis, & ſimiles. Dic agè, qui negotium mandat, & qui ſuſcipit, ſunt idem? IVR. Minimè. PHI. Qui mandatum exequitur, cuius perſonã gerit? IVR. Mãdãtis. PHI. Perſona, quam gerit, cuiuſmodi eſt? Se maior, an contra? IVR. Ipſo quidem mãdatario maior. PHI. Mandatum ſuſcipiendo, mãdanti ſe ſubijcere quodammodo videtur? IVR. Mihi perſuadeo. PHI. Negocium, quod ſic geritur, an geri dicitur à mandante, an mandatario, an ab vtroque? IVR. Ab vtroque. PHI. Aequè ab vtroque? IVR. Nequaquam: Mandans quidem, vt maior: Mandatarius, vt miniſter. PHI. Qui mandatum ergò accipit miniſter quidam eſt eius, qui mandat: & in quo miniſter eſt, perſonam gerit mandantis: & qui mandat, eius miniſterio vtitur. IVR. Hæc quæſtio à noſtris Doctoribus diligenter tractata eſt, Vtrũ mandans verè agere dicatur. PHI. Quæ tandẽ deciſio? IVR. Vt verè. & propterea mandans homicidium homicida eſt. PHI. Iſta ratione, qui à populo principatum ſuſcipit, nónne ciuitatis mãdato ſuſcipit? IVR. Profectò. PHI. Cõ-

ſequens

ſequens ſit, ſicut Mandatarius inferior eſt & mi niſter eius, qui mandat, ęquè Principem miniſtrum quendam ciuitatis eſſe: ac per hoc quicquid Princeps agit ipſa verè Ciuitas agere videtur. ſi leges condit, leges Ciuitatis ſunt: & legibus ciuitatis ſubeſſe non inconuenit, neque impoſſibile eſt. *IVR.* Aduerte, Mandatarij exemplum non, vt reris, vrget: quoniã Princeps cum imperio eſt. *PHI.* Cum imperio eſt, quoniam Ciuitas hoc ipſum mandat: nõ enim quæ imperij ſunt, agere poſſet, niſi ciuitas demandâſſet. *IVR.* Poſſent hæc recipi, niſi Popu. Rom. omne ius ſuum, imperium, ac poteſtatem in Principem tranſtuliſſet. *PHI.* Sic recurris ad hiſtoriam, de qua poſteà dicere conuenimus. At nunc contenditur, Vtrum poſſibile ſit, Principem ſuis legibus ligari. quod licèt multis argu mentis planum fecerimus, confeſſione tua om nibus ſit perſpicuum. *IVR.* Quo pacto? *PHI.* Eo ipſo, quod Lege regia ſolutum dicitis, mox intelligitur haud impoſſibile ligari, alioquin ſuperuacua fuiſſet lex, vt ſolutus eſſet, qui non niſi liber eſſe poſſet aſſertrice natura. *IVR.* Minimè neceſſaria lex fuiſſet, niſi tollendæ dubitationis cauſa. *PHI.* Quæ natura impoſſibilia ſunt in dubitationem trahere, ſtultorum eſt. *IVR.* Videtur. *PHI.* Redeamus ad illud de Imperio collato. dic Iuriſconſultiſſime, potuítne Pop. Rom. plus iuris in principem contuliſſe, quàm ipſe haberet? *IVR.* Minimè. *PHI.* Fuitne vnquam Rom. Popu. vt ſuis non ligaretur le-

 gibus?

gibus? IVR. Legem ſibi dicere non poteſt, à quā non queat diſcedere. PHI. Non hoc interrogo, vtrum ſuas queat abrogare leges: ſed, antequā abrogarit, nunquid ligetur: ſicut in cæteris paſſim experimur populis. IVR. Ligatur quatenus velit, verū pro nō vinculo eſt, quod haud inuitum obſtringit. PHI. Ridiculæ itaq; ſunt tuo iudicio in ciuitatibus leges. IVR. Ridiculę vtique reticulæ ſunt ſæpenumerò, licèt eius naturæ ſint, vt obſtringant. PHI. Dic age obſtringunt ne volentem, & interim, quàmdiu vult, ligant? IVR. Profectò. PHI. Ergò natura non impoſſibile. Namque naturalia vt infringi nequeunt, pariter quæ natura impoſſibilia ſunt, nulla queunt humana ope fieri poſſibilia. IVR. Me fugit, ædepol, quid dicam amplius: quinimò Diuorum Alexandri, & Conſtantini reſcripta, quibus vltro ſeſe legibus ſubmiſerunt, & allegari velle ingenuè proteſtantur. quòd ſi factu fuiſſet impoſſibile, nugatoriè reſcripſiſſent. adde, quod idem Alexander Antichonio reſcripſit, Ex imperfecto teſtamento Imperatorem capere non poſſe, ſæpe cōſtitutum eſſe. PHI. Capere non poſſe conſtitutum ait? IVR. Hæc ipſamet verba Imperatoris ſunt. PHI. Liquidiſſimum ergo eſt, Imperatoris etiam confeſſione, legibus inferiorem eſſe Principē. IVR. Videtur. HIST. Audi, quid iunior Plinius de Traiano dixerit: In noſtris quoque ſimili religione ipſe te legibus ſubiecisti Cæſar, quas nemo Principi ſcripſit. ſed tu nihil amplius vis tibi li-

bi licere, quàm nobis. PHI. Audite, quē in modum nos deuinciāt leges, Ciceronis verba pro Aulo Cluentio; Lex vinculū eſt, inquit, huius Ciuitatis, qua fruimur in Rep. Hoc fundamentū libertatis, hic fons æquitatis, mēs & animus, & conſilium, & ſententia Ciuitatis poſita eſt in legibus. vt corpora noſtra ſine mēte, ſic Ciuitas, ſine legibus, partibus & neruis ac ſanguine & membris vti non poteſt. legū miniſtri Magiſtratus, legum interpretes Iudices, legum denique iccirco omnes ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus. non enim vinculum dixiſſet Cicero, niſi obligarent: neque legum Seruos appellaſſet, niſi in obedientia cōtinendi vim haberent. quæ quidē ſeruitus vera eſt libertas. Ariſtoteles in Rep. Seruitus non eſt, viuere ad formam Reip. ſed ſalus. IVR. Plus in receſſu, quàm in fronte, hæc habent difficultatis: vereorq́; , ne pugnantia contineant. quando Populus, ſiue Princeps ſuis ligatur legibus, duas neceſſe eſt perſonas ſuſtineat, vnam Principis, alterā Subditi. Porrò, ferēdo leges, Principem agit: pariter & ſubditum induit, ſuis hiſdem parendo legibus: præeſſe & ſubeſſe; imperare & obedire ſibi ſimul ipſi natura nō patitur. alia proculdubiò opus eſt perſona ſit gubernātis, alia gubernati: neq; ambigitur apud nos Populum vnius vice defungi, vnumq́; corpus eſſe indiuiduū, vt noſter declarat Baldus. THE. Imò nihil eſt, quod magis homines deceat, q̃ ſibijpſis imperare & obedire. Brutorū ſanè numero habētur,

qui appetitus non moderantur ac cohibēt: neque victoria glorioſa magis, quã ſeipſum vincere. *PHI.* Ad philoſophiam meam perlepidè me reuocatis, tranquilliſſimum diuerticulum. mos vobis gerendus eſt. Aliud eſt, quòd anima imperitet corpori, & appetitus obediat rationi: aliud eſt, quòd homo ſibijpſi imperet atque obediat. primum à natura; hoc alterũ impoſſibile. Ariſtoteles primo de Rep. Animal cõſtat anima & corpore, quorum alterum imperat ſecundum naturam, alterum paret. quod multò elegantius expreſſit Saluſtius, dicens: Animæ imperio, corporis ſeruitio magis vtimur: quorum alterum nobis cum Dijs, alterum cũ belluis cõmune eſt. inter quæ colluctatio quidem non modica. *THE.* Apoſtolus ait: Sentio legem aliam in membris meis repugnantem legi mentis meæ. *PHI.* Si vna ergò pars hominis imperat, altera obtemperat, quæ inter ſe diſtinguuntur, non homo animę imperio ſubigitur, ſed vtitur. Illa enim argumentatio de parte ad partem eſt, non de toto ad ſeipſum. & quamuis anima, & corpore conſtet homo, non tamẽ eſt anima, neque corpus; ſed quiddam ex vtroque commixtum; neque anima per ſe, neque corpus aliquid deducit ad actum, ſed ſolũ hoc cõpactum, id eſt, homo. vnde quicquid ratio aut ſtultitia dictat, & corporis miniſterio impletur, non alius eſt, qui agit & facit, quàm ipſe totus homo. ſapientiſſimè iccirco Saluſtius dixit: Animæ imperio, & corporis ſeruitio vtimur.

mur. Compoſiti enim actiones eſſe dicimus, non partium. *IVR.* Hinc perpulchrè noſter tractat Bartolus, quod quæ facit populus, non faciunt ſinguli: & quæ ſinguli faciunt, non facit populus. *PHI.* Patet igitur impoſſibile eſſe, hominem ſibimet præeſſe & ſubeſſe, veluti vnũquodque aliud ens impatiens eſt ſimul pluriũ repugnantium. de qua re Platonis 4. de Rep. velim audiatis verba: Ridiculum eſt, inquit, quòd quid ſeipſo potentius nuncupetur. quiſquis enim ſeipſo potentior, ſeipſo imbecillior erit; rurſuſque, qui imbecillior, potentior. atqui id vult hic ſermo, quod in hominis anima duo quędam ſunt, vnum quidem melius, alterum verò deterius, & quando quid natura melius deteriori dominatur, tunc aliquis ſe potẽtior dicitur, & hoc ſermone laudatur. Haud incommodè digreſſi ſumus. *IVR.* Atqui periucundè, ac ſapienter. *PHI.* Vt ad me redeam: ligatur autem populus ſuis legibus, quaſi pactis conuentis: quæ veræ ſunt leges. Effare quæſo Iuris antiſtes: quid eſt conſuetudo? *IVR.* Tacita quædam ciuium conuentio. *PHI.* Quid lex? *IVR.* Expreſſa ciuium conuentio. *PHI.* Quid ipſa conuentio? *IVR.* Placitus plurium in idem cõſenſus. *PHI.* Lex ergò inter ipſos ciues pactio quædam eſt, ſi placitus ciuium conſenſus eſt. *IVR.* Atqui pactio ſtrictiſſimè ſtipulata, poſtquam, interrogante magiſtratu, & vniuerſo ſciſcente populo, conficitur: quinimò nulla ſolennior ſtipulatio, quam quæ vniuerſo ſtipu-

 lante

lante populo celebratur: ſicuti teſtamentum coram Principe nuncupatum ſolenniſſimum confitemur. PHI. Patet itaque, veluti nouum non eſt homines pactionibus ſeſe deuincire inuicem, æquè & populum. Nec ad rē, quòd populus vna interdū cēſeatur perſona: quoniā, vt fictè vna, ita verè populus nō aliud eſt, quàm quædam hominum multitudo. IVR. Similiter & Bartolus apud nos definiuit, Vniuerſitatem hominum, ſcholariúmve, nō aliud eſſe, quàm homines vniuerſos, ac ſcholares ipſos. PHI. Licèt in vnum corpus coeant, tamen plures ſunt numero: alij ſaniores, alij ſtultiores. diſtrahiturque populus in has partes: vt de homine paulò ante diſſeruimus. Typum ſanè tenent corporis ſtulti; animæ verò, ſapiētes: ſicut contra naturam eſt, inſanior pars hominis præualeat ſaniori; pariter in ciuitate ſtultiores, ſi non obtēperent ſanioribus; tunc, vt in homine perturbationes, æquè in ciuitatibus tumultus & ſeditiones erumpunt, ac debacchātur: nec ſibi ipſis obediunt, vt dicebas, populi, ſed legibus, legum ſeruos vocat Cicero. Seruitus quę hominibus impenditur, vera eſt ſeruitus: quę noſtris legibus, libertas, quòd ab hominum ſeruitio vendicāt: ſiquidem quidam non malę ſentiūt, legem rectè poſitam Dei donum eſſe: IVR. Vt Martianus in libris Digeſtorum, auctore Demoſthene: Qui bonis legibus obtēperant, Deo obtemperant. PHI.. Plato: Qui legibus ſeruit, Dijs ipſis. THE. Aquinas noſter, Iuſtas leges

vim

vim habere à lege æterna aſſerit, ac probat illo prouerbio:Per me Reges regnant,&legum cõditores iuſta decernunt.hincque concludit, iuſtis legibus ligari Reges. PHI. Quo fit, non benè definîſſe illos, dicentes, Qui legibus ſuis obediunt, ſibi ipſis obedire. nam imperio rationis obeditur, quæ à Deo eſt:&,ſecundum Pythagoricos, Dei eſt imago. THE. Moyſes:Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. PHI. Præterea, vt à diffinitione quæſtio dirimatur, ediſſere, quid eſt Ciuitas. IVR. Quæ Epiſcopum habet. PHI. Magis eſt, quod Epiſcopus non ſit ſine ciuitate. celeberrimæ quidem apud Maumetanos numerantur Vrbes. IVR. Quidam adijciunt, Quæ muris cingitur. PHI. Deſertus iſto modo locus, muris cinctus, foret ciuitas. cæterum vbiq; oppidula videmus multa, ac villulas validiſſimis cinctas muris, & Epiſcopis obedientes. IVR. Alij, authore Iſidoro, dicunt, hominum multitudinẽ, ſocietatis vinculo adunatam, ſimul viuendi cauſa. PHI. Prædonum multitudo, iſta ratione ſociata, ciuilẽ populum conſtitueret. meliùs ergo Cicero in Rep. definiuit, Cœtum hominum, iuris cõſenſu & vtilitatis communione ſociatum. Iuris cõſenſu ait, ad excludendos prædones & reliquos, qui ad aliorum iniuriam ſociantur. THE. Huius diffinitionis meminit Aur. Auguſtinus II. & XIX. Ciuitatis Dei. PHI. Abſolutiùs Ariſt. in Politicis definit, Ciuitatẽ nihil aliud eſſe, quàm ciuilẽ quandã ſocietatẽ, ſimul, ac benè vi-

nè viuendi gratia conſtitutam. *THE*. Neque diuerſum ſenſit Cicero illis verbis, Iuris conſenſu, vt idem interpretatur Auguſtinus: iniuſtus quippe conſenſus foret, ſi malè viuendi gratia iniretur. *PHI*. Si nihil aliud eſt Ciuitas, quàm ciuilis quædam ſocietas, cõtrahitúrne ſocietas vlla ſine pactionibus? *IVR*. Non vtique, niſi tacitis aut expreſſis. *PHI*. Pactiones huiuſmodi nónne rectæ ſocietatis leges dicuntur? *IVR*. Nõ dubium: verùm, quid ad populũ, qui nequit ſibimet obligari? *PHI*. Neque Societas ſibimet obligatur, ſed ipſi inter ſe ſocij. dic quæſo, eſtne ſocietas antequam ineatur? *IVR*. Nulla prorſus. *PHI*. Iniríne poteſt antequam ſocij de conditionibus cõueniant? *IVR*. Minimè. *PHI*. Nónne conueniunt, ſeſe inuicẽ placitis obſtringendo? *IVR* Proculdubiò. *PHI*. Ad eſſe ergo ſocietatis pactiones requiruntur, quæ leges dicuntur. *IVR*. Neceſſariò. *PHI*. Ergo ad eſſe Ciuitatis leges ſunt neceſſariæ. *IVR*. Tam perneceſſariæ, quòd Ciuitas ſine legibus ſtare nullo pacto poteſt. *PHI*. Si neceſſariæ ſunt, ligãdi iccirco vim habeant oportet: alioquin ſicut Societas, ſic Ciuitas diſſoluetur, ſi legibus nõ obtemperatur. *IVR*. Illicò diſſoluatur oportet. *PHI*. Et propterea, quamuis ſocietas ipſa, ac populus ſibimet obligari non poſſit, non ſequitur, in contrahenda ac gubernanda ſocietate, nequeant ſocij & ciues ſeſe inuicem deuincire: & Præfectis, Rectoribus, & Magiſtratibus leges præſcribi: ex quibus fit, ſicut pactum in ſocietate ne-

gotiali,

gotiali, ita lex in ciuili ordinatio eſt, ac conſeruatio ciuitatis. Ariſt. 7. de Rep. Lex eſt igitur ordinatio quædam : & igitur bona lex, bona ordinatio. &alibi: Ius ordinatio ciuilis ſocietatis eſt; Iudicatio, iuſti iudicium. Plato in legibus: Lex eſt rationalis quædam regula, certo ordine ad bonum ciues perducens. *THE.* Similiter Aquinas noſter: Lex eſt, inquit, ordinatio quædam ſecundum rationem de cōferentibus ad finem politiæ. *PHI.* Manifeſtum itaque eſt, populum ſuis legibus ligari. *IVR.* Apprimè. *PHI.* Et per hoc populi nō eſſe Romani, vt ſuis legibus ligari nequeat: quo fit, id iuris in Principem transferri nequiſſe, vt ſuis ligari legibus non valeret. *IVR.* Alia ſanè Principis videtur ratio, quod vna verè ſupereminens omnibus perſona ſit, alijſque leges imponens. *PHI.* Hoc ipſum ſcrutemuur. *IVR.* Operæpretium eſt. *PHI.* Paterfam. nónne eiuſdem domus Princeps eſt, cuius eſt pater? *IVR.* Quidni? *PHI.* Et vnus eorū, qui in domo ſunt, &ipſiuſmet pars? *IVR.* Etiam. *PHI.* Similiter & nauis gubernator vnus eorum eſt qui in naui ſunt, eiuſdem quāuis nauis ſit Princeps. *IVR* Dubioprocul. *PHI.* Sic Princeps eſt vnus eorū, qui in Ciuitate ſunt, ciues, & pars Ciuitatis. *IVR.* Sed alio quidē pacto. *PHI.* Attende. caput quāuis omnium membrorum Princeps ſit, quin membrum ac pars corporis exiſtat negari non poteſt. *IVR.* Vera narras. *PHI.* Aequè Princeps, quamuis potior in ciuitate ſit, non propterea deſinit ciuis eſſe,

atque

atque ciuitatis pars.Si igitur Princeps ciuis eſt, ac ciuitatis pars,cōſentaneū eſt hiſdē ligetur legibus quibus cæteri ciues; & reliquæ ciuitatis partes;id eſt,ſuum totum:hoc enim toto ciuitatis corpore continetur etiā Princeps; vt pars totius. IVR. Vera narras. Nam Caius I.C. legitur reſpondiſſe, Familiæ appellatione etiam Principem cōtineri: & Monachorum numero Abbatem contineri non eſt qui ambigat. PHI. Et propter hoc non poteſt diuerſi iuris cenſeri.nulla namque pars potior eſſe poteſt ſuo toto.ſit licèt vna pars altera melior, quæque ſuo fungitur munere ac prærogatiuis; vt in corpore ipſo videmus omnia mēbra non eundem actum habere, ſed opere & potētia diſtingui; & ideo nobilitate & principatu, vt Caput. Principatus enim diuerſam ſpeciem non facit,quāuis non eadē ſit dignitatis qualitas. aſſumitur autem Princeps ad gubernationem ciuilis ſocietatis: & ideo ſunt leges, quibus vtitur Princeps ad Deorum, & populi maieſtatem conſeruandam, atque imperium exercendū.ſunt etiam leges, quibus vtitur vt Priuatus. IVR. Hæc diualibus Conſtitutionibus eadem explicata habemus. PHI. Præterea, vt inductionibus Platonicis & Ariſtotelicis confirmemus, veluti omnium membrorum, & præcipuè capitis vnum eſt opus, ſcilicet incolumitas & cōſeruatio: omniū itē nauigantium, & gubernatoris in primis, vnum ſalutis opus:æquè omnium, qui in ciuitate ſunt, & quā maximè Principis,

pis, vnum opus; ſcilicet Iuſtum, quod in communi vtilitate verſatur. at quorum vnus & idē eſt finis, eædem ſint actiones oportet. congruentia aūt media ad bonum politicū ſolæ ſunt leges. ijſdē ergo vtetur legibus Princeps, ac ciues cæteri, quæ ducunt ad finem: Princeps, vt nauis gubernator: ciues, vt nautæ. diuerſitate autē officiorū, legum diſtinguitur vſus. Poſtremò ſocius ſociali negotiationi præpoſitus, nūquid ob id, quòd præpoſitus eſt, deſinit eſſe ſocius? IVR. Minimè. PHI. Et ſocialibus legibus ſolutus? IVR. Abſit. PHI. Cur non idem in ciuili ſocietate dicendum? Aut enim certa præficitur lege, & illa tenetur, quam in Principe regiā vocamus: aut nulla dicta lege, & illa procul dubiò tenetur, vt nihil omittat eorum, quę ad communem pertinent vtilitatem: etiamſi libera adminiſtratio cōceſſa eſſet, illa ſaltē ligatur, vt, arbitrio boni viri, quæ communiter vtilia ſunt, non negligat. IVR. Non ſemper ſocij communi negotiationi præficiuntur. HIST. Poſt Romulum, è Sabinis Numa in regnū accitus proditur. PHI. Principes inſtitoribus iſto modo æquatis. IVR. Reges non ſunt inſtitores, ſed domini. PHI. Ergò ſocium ſocietati ciuili præfectum in dominū aſſumi creditis. inæqualitas conditionum ſocietates diſrumpit: mox enim quod aduena in Principē ſuſceptus eſt, in ciuilem ſocietatem receptus intelligitur cū poteſtate imperij exercendi ad communē vtilitatem. à regēdo Reges, non à regnando dicti

ſunt

ſunt. THE. Sic definit Aur. Auguſtinus, De ciuitate Dei. PHI. Hactenus ſatis multa percurrimus, vt oſtenderemus, non impoſſibile Principes ſuis ligari legibus: de qua re mediùs fidiùs pertinacia magis, quàm ratiõe pugnatis, aut quorundam Imperatorum vobis blandientiũ verbis, dum ſe legibus ſolutos iactitant, ſuaq́; duntaxat benignitate obſtringi, quaſi Imperialis beneficentiæ, non officij ſit, tyrannides nõ exercere. nam quotidiè palpitatis, Principes ſuis parere legibus. HIST. Vnũ velim ſemper excipiatis, qui nihil vnquam ratum habuit, niſi ſibi commodum præſentiret. PHI. Et tu, & ipſe, ac vulgus cenſetis commodum, quod ſemper verè fuit & ſibi, & alijs incommodiſſimũ. quid enim commodi afferre poteſt, quod Principatus honore priuat, atque penitùs humanitate? Hi ſunt homines, quos Poëtarum ſales lupos factos modulantur, reiecta hominis dignatione brutalem vitam viuunt. IVR. Experimur quidem Principes legibus parere benignitate naturæ, non legis neceſſitate. PHI. Tametſi temperatis viris lex Deus ſit, vt ad amicos Dionis ſcribit Plato, nihilominus Principes legibus & obedire & ligari quotidiè legimus & videmus. quod breuiter explicabo, modò ad interrogata reſpondeas, & ingenuè veritatem agnoueris. IVR. Reſpondebo, vt petis, auidiſſimeque auſcultabo. PHI. Satis conſtitit inter nos, ſecundum leges Reges viuere: Tyrãnos, ſecus. IVR. Profectò. diuus enim Alexan-
der

der ad Antigonum reſcripſit, Nihil tã propriũ imperij eſſe, quàm legibus viuere. THE. Confirmatus eſt Aquinatis auctoritate, niſi vobis excidit memoria, dicentis, oportere in ciuitate Principem habere regulam, per quam dirigatur in operationibus, & dirigat alios, & per quam iudicet. hoc autem fit per legem. PHI. Secundum quas ergo viuit leges? IVR. Ciuitatis, & diuinas & humanas. PHI. De diuinis, & humanis nulla contentio. Dic igitur, ſecundũ leges ſuas ipſius Principis, an populi? IVR. Nihil refert ſuæ, vel populi; modò ſint iuſtæ. PHI. Si ſecundum ſuas viuit leges, nónne ſuis obedit legibus? ſi populi, popularibus ſimiliter obedit legibus. IVR. Viuit ſecundum eas, non vt obediens, ſed cuſtos & cogens alios obedire; ipſe verò ſupra leges eſt, nutu ſuo omnia gubernãs. PHI. Dic amice, iuſtus & iniuſtus nónne ſic definitur aliquis, quòd, qui ſecundum leges viuit, ſit iuſtus; qui contra, ſit iniuſtus? IVR. Proculdubiò. PHI. Princeps, contrà leges faciens, ſic erit iniuſtus. IVR. Minimè, quoniam nõ ſibi, ſed alijs dicta eſt lex. PHI. Iuſtus nónne dicitur ab eo, quòd iuſta facit? ex diuerſo, iniuſtus, faciens iniuſta? IVR. Quis ambigit? PHI. Finge, Principem fortiter facienti, vel quid aliud, lege præmium propoſuiſſe: & ex cõtrario, certam pœnam facienti vel non facienti quippiam; poterit ne Princeps merenti iure negare præmium? & ſimiliter contra legem facienti alias quàm ſcriptas iure prærogare pœnas? IVR.

Non vtique. PHI. Vt quid iſtud? IVR. Quoniam ſecundum legem à ſe dictam iudicare debet. PHI. Et ſi aliter facit, an iniuſtè facit? IVR. Vtique non iuſtè facit. PHI. Nónne propterea Princeps eſt iniuſtus? IVR. Videtur. PHI. Et non ob aliud, niſi quòd ſuis non obediuit legibus. IVR. Sic arbitror. PHI. Lege igitur ſua ligatur Princeps. IVR. Fateri conuenit. nam ex imperfecto teſtamento etiam Imperatorem capere inhibitum eſt; ſi capit, iniuſtè capit; ſi non capit, legi obſequitur: nec quiſquam Princeps proditur huic legi, & alijs huiuſce generis non obtemperaſſe.

MARII SALAMONII
DE PRINCIPATV
LIBER II.

PHI.

VIDERE videor his dictis vix animum aſſentiri tuũ, quamuis nihil repugnare intelligas. quid ſi monſtrarem, Principem aut nullis, aut perpaucis ſolutũ legibus, hiſque arctius ſtringi, quàm alius quiuis priuatus? IVR. Incredibilia polliceris. PHI. Plenius præſtabo, quàm polliceor. IVR. Nihil auidius diſcerem. quid expe-

ctas? PHI. Reſponde igitur. qui finis eſt Principatus? IVR. Populum ſuis legibus continere, regnum propagare, tueri, ſtabilire; &, quantũ in eo erit, ad nepotes, trinepoteſque tranſmittere: & in ſumma nihil eorum, quę ad eam rem pertinent, præterire. PHI. Qui Tyrãnidis finis? IVR. Nõ diſſimilis. PHI. Tyrãnis igitur & Principatus ſunt idem? IVR. Non idem, ſed ſimiles. PHI. Quomodo ſimiles? an quia vterq; bonus, an quia vterque malus? IVR. Similitudo eſt à natura, vt in cæteris rebus, quæ ſponte ſua ſtudent conſeruationi & perpetuitati ſuijpſius. PHI. Quomodo ergo non idem? IVR. Quoniam non eodem gradiuntur calle, vt eleganter Salluſtius ait: Bonus, & ignauus æquè gloriam ſibi exoptat. ille vera via nititur; is, cui bonæ artes deſunt, dolis & fallacijs. Talis itaque ſimilitudo eſt, & diſſimilitudo inter Principem & Tyrannum. PHI. Si idem vtriuſque eſt finis, proculdubiò eędem ſint actiones oportet, quę ducunt ad finem: & ideo, aut vtriuſque bonus, aut vtriuſque malus eſt finis: & quia, vt in prouerbijs receptum traditur, Cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſſe, conſequens fit, Si bonus vtriuſque finis, vtique Tyrannus bonum quiddã eſt: ſi vtriuſque malus eſt, Principatus quid malũ ſit, eſt neceſſe. & tamẽ nemini inexploratum liquet, ſicuti Tyrannis res peſſima eſt & inimica naturæ, ſic Principatum inter bona adnumerari. Bonus, & ignauus æquè gloriam ſibi exoptat; non æquè tamen aſſequitur.

ſalis ædepol plena ſunt verba, & alterius quidẽ vim philoſophiæ ſpectant. nam acriter apud philoſophantes agitatur quęſtio, Vtrum volũtaria ſint peccata, quũ nemo propter ipſa peccet, niſi impudens. dicebat Plato, Neminem vt ſpontè ægrotum, ita neque vitioſum. nam vt humorum intemperies corporis morbus eſt; ęquè animi ægritudinem nihil aliud eſſe, quàm intemperiem quandam mẽtis. perturbatis ſenſibus; non guſtus, neque iudicium conſtat vllum. HIST. Amicus ergò ille noſter, cuius mẽs ſemper inquieta, turbida, procelloſa, non volens ebrioſus eſt, cinedoſus, incommodoſus. auſcultate facetam facetiam. Nonnulli in Capitolio cõueneramus, inter quos Baptiſta Paulinus, in Iuris ſcientia & aduocatione clariſſimus, & ſuo Apuleio naſutior: Camillus, Patronorum optimus, & percandidus Poëta: Hippolitus Saxius, volucris & arguti ingenij, Mathematicæ & Geographię peritiſſimus. quumque coiſſemus in coronam, & in ſermonem de vita illius incidiſſemus, aduenit Aulicus Imolen. quidam, vir impudentiſſimus, temerarius, importunus, loquax: Cumque è noſtris vnus liberè, vt in libera ciuitate ſolet, & parcè tamen ac verecundè quędam minùs decora protuliſſet; tum aulicus ille quædam adiecit laſciuiora: verùm hominem defendebat bonæ mentis eſſe, crapulas & venerea inter turpia non ducere. Tum Saxius: quid ſi turpia exiſtimaret? reſpõdit ille: abſtineret vtique. Camillus cachinno ir-

no irriſit.ad hæc Paulinus: ſi iſthæc impeccantia eſt,diſpereant qui nos tam ſciolos fecerunt, THE.O blatteronis ſtultitiam;qui, ſic excuſando,acrius hominem incuſabat. HIST.quo pacto? IHI. Quia hæreſis eſt, non imprudentia, turpia ducere non turpia. PHI. Atqui illas duas guſtandi,coeundique voluptates ideo infames ſupra ceteras Sapientes noſtri deteſtantur, quòd cum aſino,ſuæ,&reliquis beſtijs ſunt cómunes;à quibus vt vultu & animo diſtamus, ſic & conſuetudine non differre fœdiſſimum, &ab homine omnino alienum arbitrantur. Verùm de finibus Principatus, & Tyrannidis noſtra nunc contentio eſt;quę vt planius dirimatur,diffinitiones,ſi placet,ſcrutemur. IVR.Operæpretium videtur.PHI.Ab eo ducantur oportet,quod in his potiſſimum exiſtit, &ab aliorum communione ſeiunctum eſt.IVR.Prorſus.PHI.Verùm iſthæc inquiſitio litigioſa magis,quā neceſſaria videtur.IVR. Quapropter? PHI.Quoniam exploſa illorum opinio eſt,cótendentium,Iuſtum eſſe quicquid potentiori ſuo Principi placet,vel vtile eſt, & alia his ſimilia.at nunc,Sapiētum traditionibus illuſtrata ac in perſpicuo poſita,vera non ignoratur diffinitio:quorum ſola auctoritate contenti eſſe debemus.IVR. Atqui ſi ſingula perſequi volumus,& à Sapientibus planè digeſta in quæſtionem reuocare,multaque,quæ ſuperſunt,haud minus vtilia,excutere,prius nos dies deficiet; &,re vel infecta,aut melioribus neglectis, diſcede-

ſcedemus. THE. Importunum, atque nimis arrogans foret, ſapientũ auctoritatibus non acquieſcere; quorum lucubrationibus tantũ debemus, quãtum ægri ſanitatẽ, cæci lucẽ reſtituentibus. omniũ bonarũ artiũ ignari in tenebris ambularemus, victuque ferino viueremus, niſi tales viri nos præceſſiſſent. quid igitur definitum ſit ab his breuiter explica. PHI. Si patienter auſcultabitis, aures & ſenſus omnes implebo veſtros. IVR. Vtinam. PHI. Principatus, omnium conſenſu, iuſta eſt ad populi vtilitatem gubernatio; praua autem gubernatio, Tyrannis. Adeò inter ſe pugnantia ſunt hæc duo, vt vnius cognitione alterũ non ignoretur. & verũ ſit hoc proloquium de qualibet gubernatione quod aut Principatus ſit, aut Tyrãnis. Tyrannus itaque non alius diffinitur, quam iniuſtus Princeps: & Princeps, qui iuſtè regnat. Iuſtè autẽ, quòd iure Principatũ ineat & adminiſtret: contrà, iniuſtè, altero de duobus modis, aut ꝙ non legitimè Principatum inierit. THI. Iuxta illud Saluatoris noſtri, Qui non intrat per oſtium fur eſt & latro. PHI. Aut quòd in adminiſtranda iuſtitia deficiat. vnde fit, iſto iure qui nactus ſit Principatũ, niſi iuſtè moderetur, de ſolio Regiæ celſitudinis famoſam exẽplò decidat in tyrannidem. THE. Verè ergo Auguſt. IIII. Ciuit. Dei inquit: Remota Iuſtitia quid ſunt regna, niſi magna latrocinia? PHI. Iuſtitiam autem Principatus non aliundè metimur, quàm à vera religione & communi vtilitate:

& hic finis optimus,propter quem Principatus eſt inſtitutus;vt dilucidè Socrates apud Platonem primo &ſecundo de Rep.ſubtiliterq́; diſputat. Quàm verò neceſſarium ſit ſtudiũ obſeruandæ religionis,ſine qua Deus non propitiatur,inde liquet,quòd ſine propitiati Dei auxilio Reſp.malè adminiſtratur.primo,& quarto De legibus:Sicut pecora, inquit, non à pecoribus,ſed alio meliore ſe genere, vt paſtore homine,reguntur:ſic homines ab homine,ſine duce Deo, malè gubernantur. vbi non Deus, ſed mortalis aliquis dominatur, nulla vnquã malorũ laborumq́; futura eſt quies. *THE.* Non Platonica, ſed Dauidica hęc mihi videntur. quid enim ab illo diſcrepant? Niſi dominus ædificauerit domum,in vanũ laborauerunt qui ædificant eam:niſi Dominus cuſtodierit,ciuitatẽ,fruſtra vigilat, qui cuſtodit eã. PHI.Quod aũt iuſtum à communi pẽdeat vtilitate, Ariſt. III. Politic. In cunctis ſcientijs & artibus finis eſt bonum;ciuile autem bonum,id eſt,communis vtilitas. Et quale erga Remp. Principis officiũ eſſe debeat,Plato primo de rep. deſcribit verbis his: Neque alius vllus in aliquo Principatu & facultate imperãs,quatenùs Princeps eſt,quod ſibi conferat, cogitat aut pręcipit,ſed quod ſubiectis conducat;&quæ dicit,quæque facit, cũcta ad illius vtilitatẽ & decorẽ dicit ac facit.quod elegantius in Officijs tranſtulit Cicero:Vt enim tutela,inquit,ſic procuratio Reip.ad vtilitatẽ eorũ, q cõmiſſi ſunt,nõ ad eorũ,

quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. IVR. Adijcite hæc Imperatoris Iuſtiniani verba: Imperialis, inquit, beneuolentiæ hoc eſſe iudicantes, vt omni tempore ſubiectorum cõmoda tam inueſtigare, quam eis mederi procuremus. quæ omnia per quàm breuiſſimè ac dogmaticè cõplexus eſt noſter Baldus, dicens: Principatus, ſicut Iuſtitia, ad alium eſt. PHI. Quoniam Principatuum, ac Tyrannidum plures ſunt ſpecies, in quibus falli verecundum ac deteſtabile eſt, igitur Ariſtotelem, ſi placet, more ſuo dilucidè ac ſubtiliter diſtinguẽtem audiamus: Quãdo vnus, inquit, vel pauci, vel multi communem vtilitatem in gubernatione ſequũtur, has eſſe rectas Rerumpub. ſpecies neceſſe eſt. quando autem ad propriam vtilitatem, vel vnius, vel paucorum, vel multitudinis gubernatur, tranſgreſſiones ſunt & labes. Vocare autem cõſueuimus, cùm vnus, ad vtilitatem commun ẽ reſpiciens, gubernat Regiam poteſtatem. cum verò pauci optimatum; vel quia optimi ſunt, vel quia ad optimum ſtatum Ciuitatis gubernant. cùm autem multitudo gubernat ad communem vtilitatem, Reſp. cómuni nomine vocatur. Labuntur autem & tranſgrediuntur huiuſmodi ſpecies, ex Regia in Tyrannidem, ex Optimatibus in Paucorum potẽtiam, ex Rep. in Popularem ſtatum. Tyrannidem dicimus dominatum vnius, tantùm ad proprium commodum intendentis: Paucorum potentiam, ad opulentorum commodum gubernantem: Popularem

pularem ſtatum, ad commodum egenorum. harum enim nulla ad communem vtilitatem reſpicit. HIST. Ariſtotelicis verbis palàm fit, qualis ſit ventoſus illorum ſtatus, in quo ſolis quibuſdam familijs reliquus ſine honore ſeruit populus. quæ quidem Tyrannis eo perniciosior eſt, quo intolerabilius eſt à Tyrannis pluribus, quàm vno, premi. PHI. Manifeſtum itaque eſt, Principis proprium eſſe vndequaq; communi vtilitati intendere; & idipſum, vt ſummum bonum, appetere; hoc eſt, non ſolũ ſollicitari ad finem dirigentibus, ſed à fine abducentibus, id eſt, publicæ vtilitati ſummopere procurare & facere; & ab his, quę populo nocitura ſunt, præcauere; nihilque ipſi communitati noxium ſtatuere. IVR. Quid ſi ſtatuat, iubeatue? PHI. Impunè non obtemperabitur. THE. Hæc eſt Aurelij Auguſtini ſententia lib. Confeſſ. dicentis: Regi, ſi non eſt contra ſocietatem Ciuitatis, obtemperatur. PHI. Ex quibus planè conficitur, illis omnibus Principem ligari legibus, quibus communis vtilitas continetur. quæ lex quàm latiſſimè pateat, quamque arctius obſtringat, caſuum varietates conſideranti cuique facilè ſuccurret. Hinc etiam efficitur, Principẽ omnibus ſuis legibus teneri: & hoc amplius in arbitrio eius non eſſe, leges rectè poſitas ſine iuſtiori cauſa abrogare. IVR. Deliras, aut iocaris. PHI. Seriò, & pluſquam ſeriò loquor. IVR. Inaudita dicis. PHI. Atqui veriſſima; ac probatiſſima. IVR. Aperi nobis

obſecro iſthæc miracula. PHI. Dic amice, quas leges ferre debet Princeps? IVR. Varij varia ſentiunt. quidam, quas volet: alij, ſibi vtiles, id eſt, ad regni ſtabilitatem conducibiles: alij, cõmunem vtilitatem reſpicientes; hocque iure vtimur, recepta Iſidori definitione, cuius verba ſunt hæc: Erit autem lex honeſta, iuſta, poſſibilis, ſecundum naturam, & ſecundum conſuetudinem patriæ, loco temporique cõueniens, neceſſaria, & vtilis, manifeſta quoque, nec aliquid per obſcuritatem incautum captione continens, nullo priuato commodo, ſed pro communi ciuium vtilitate conſcripta. PHI. Primę duæ opiniones tyrannicæ ſunt. nam verus Princeps Principatũ ponit, quotiẽs communitati viderit expedire. THE. Nedũ Principatũ, verumetiam animã ponere, id eſt, vitam, Saluator docet. PHI. Tertia verò, omnibus enarratis partibus, plena deſcriptio eſt, quamuis vnico Iuſti verbo hæc omnia contineantur. non enim iuſta lex eſſet, ſi non honeſta, ſi ipſi naturæ moribusq́ue ciuitatis incõgrua, inutilis, captioſa, priuati cõmodi, ſiue Principis ſiue alterius, non autem vniuerſorum Ciuium gratia. præclarè iccirco Plato: Neq; cenſemus, ait, rectas eſſe eas leges, quæ non ſunt cõmuniter totius ciuitatis gratia poſitæ. THE. Eodem modo defendit Aquinas noſter, dicẽs: Iniuſta lex eſt, quando Princeps in ſuã, & non in communem fert vtilitatẽ. item, quando nõ diſtribuit æquè onera, vel honores ad bonũ cõmune. PHI. Au-

dacter itaque, Vir ſapiẽtiſſime, cõcludamus oportet, ſiquidem iuſtæ ſunt leges, quę communitati proſpiciunt, & alias quã iuſtas Princeps ſcribere non poteſt, alias ergò, quàm communitati vtiles, ferre non poſſe: &, ſicut cõmunis vtilitas ferendarum legum cauſa eſt, tollendarum ſimiliter diuerſa non ſit cauſa, eſt neceſſe. deſereret enim communem vtilitatem Princeps; quod contrariũ eſſe in Officijs exclamat Cicero, abrogãdo Reip. leges vtiles vel neceſſarias. quo fit, tales leges tollere, niſi aliud iuſtius expoſcat, nõ poſſit Princeps. IVR. Hoc idẽ in noſtris legibus ex ſententia Vlpiani cautum nunc intelligo, De conſtitutionibus Principũ dicens: In rebus nouis cõſtituendis euidẽs vtilitas eſſe debet, vt recedatur ab eo iure, quod diu æquũ viſum fuit. THE. Aquinas, Hoc ſolũ, inquit, eſſe debet in mutandis legibus, vt maximè euidẽtiſſima vtilitas ex nouo ſtatuto proueniat. PHI. Sic illis, ijſdemque ſuis arctiſſimè alligari legibus ſuadet ratio humanitatis. THE. Iuſtis proculdubiò legibus ligari Reges Aquinas defendit ex illo, Per me legum conditores iuſta decernũt. PHI. Patere legem, ille ait, quã ipſe tuleris. THE. Et diuina vox in Euangelio: Quæcunque vultis, faciant homines vobis, eadem & vos faciatis. Miniſtri enim Dei ſunt in bonum, ad Romanos ſcribit Apoſtolus. &, Illo iudicio, quo iudicatis, iudicabimini. &, Qua menſura dimenſi eritis, eadem remetietur vobis. IVR. Prætor edixit, Quòd quiſque iuris

in alium ſtatuerit, ipſe eodẽ iure vtatur. PHI. Suadet etiam æqualitas ſocietatis ciuilis, vt ſatis abundè mox diſſeruimus. THE. Conſidera, ne his obſtet illud Apoſtoli; Omnis poteſtas à Deo eſt. HIST. Imperium Romanum nimirũ à Deo eſt; quoniam non vnius ciuitatis, ſed vniuerſi orbis fuit Reſp. Nec propterea Princeps Romanus à Deo eſt, quòd Imperium Romanum à Deo fuerit; alioquin omnes Principes optimi fuiſſent. ſed à Populo Romano cõſtitutus nõ ignoratur. PHI. Siue à Deo, ſiue ab hominibus Romanus ſit Princeps, nolite exiſtimare à Deo creatum mundum, & in eo homines, vt Principum ſeruirent emolumentis, abſurdum quidẽ ſupraquàm dici poteſt, propter Principes factos homines opinari; nam liberos, atque æquales nos Deus genuit; Principes ſolum ad commoda populorum, quo facilius humanam atquẽ ciuilem ſocietatem innocenter cuſtodirent, mutuis inter ſe beneficijs iuuantes. Sunt autem nonnulli natura ſubditi, id eſt, quibus vtile eſt, vt imperetur; vti liberis à parentibus, iuuenibus à ſenioribus, ſtultis à prudentioribus, ignobilibus à generoſis; & his, non ſeruitutis iugo, ſed charitatis complexu, & quamdiu ipſis conducere intelligeretur; vti eis, qui propter ætates, vel quid aliud, rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt, velut prodigi, mente capti, & ſimiles. THI. Hunc locum perpulchrè tractat Aurelius Auguſt. XVIII. Ciuitatis Dei, ex Rep. Ciceronis. PHI. Hîc incidit haud

illepi-

illepida inquiſitio. IVR. Quænam? PHI. Quouſque ſcilicet communem vtilitatem procuraturus ſit Princeps. & hæc in alias multas diuiditur, quas vereor ne faſtidioſum ſit proſequi. IVR. Mihi & alijs, ni fallor, pluſquàm gratioſum non dubites. PHI. Non falleris; res ſunt auditione dignæ. PHI. Primùm diuiditur in eas quæſtiones: Vtrùm ita communem ſequatur vtilitatem, vt ſuæ anteponat, etiam ingruentibus vtrinque neceſſitatibus. item: An eadem ſit cauſa damni & lucri; Quid in pari, quid in diſpari; putà ſi parum publicè intereſſet, & Principis priuatim multum. IVR. Quæ tandē deciſio? PHI. Quod omnibus prodeſt vel nocet omni caſu præferendum ab eo, qui ſeſe & ſua omnia cūctis diſcriminibus obiectare pro communitate paratus eſſe debet. nam nulla tā exigua communis vtilitas, quæ maior non ſit quacunque maxima priuata. non eſt proportio eius commodi vel incommodi, quod priuatis parietibus coercetur, ad id, quod in multos diſtenditur. quo latiùs diffunditur bonū, eo meliùs; & malū, deterius. accedit, eò, quòd communiter omnium intereſt, Principis quoque negocium contineri; ex contrario verò ſecùs. Cicero: Poteſt autem quod inutile Reipublicæ ſit, id cuiquam Ciui vtile eſſe? In comparatione cauſarum quæ potior ſit habenda, idē Cicerō, ex auctoritate Platonis, docet his verbis: Omninò qui Reipublicæ præfuturi ſunt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quicquid agunt

gunt,ad eam referant,obliti commodorũ ſuorum.Idem tertio de Finibus:Vir bonus,&ſapiens,& ciuilis officij nõ ignarus vtilitati omnium,plus quàm vnius alicuius aut ſuæ,cõſulit. nec magis vituperandus eſt proditor patriæ, quàm communis vtilitatis & ſalutis deſertor, propter ſuam vtilitatem aut ſalutem. ex quo laudandus ſit is,qui mortem appetat pro Republica,quòd docet Cicero,chariorem eſſe patriam,quàm noſmetipſos.IVR. Audite ad hãc ſentẽtiam aurea Imperatoris Iuſtiniani verba: Quod communiter omnibus prodeſt, hoc priuatæ noſtræ vtilitati præferendum eſſe cenſemus:noſtrum eſſe proprium,ſubiectorum cõmodum imperialiter exiſtimantes. Hac enim Conſtitutione ciuium commodis reſtituit caduca,& pro non ſcripta omnia fiſco vendicari ſolita.Alia item lege,Iudicibus ex publico conſtituta ſtipe,ſuffragia litigantibus oneroſa, & grauia populo,ſingulorum præſcriptione ſuſtulit; ſuo ſic quæſtu non modicè diminuto: quæ ſi non diſceſſiſſent ex aula, non ſic auarè nunc exigerentur,quas popinas vocant,quarũ libidine tribunalia publica ſub haſta veneunt. HIST.Videmus enim Scribarum, Quæſtorum ac Magiſtratuum concuſſiones in maximis redditibus computari, & noua veteribus grauiora pendi vectigalia. Dirus, non diuus Nero, miſertus onerum popularium,vectigalia,quæ non aboleuit,imminuit.Diuus Auguſtus,& alij multi in annonæ difficultatibus gratis plerumque

rumque, vel leuiſſimo pretio, dimenſi ſunt frumentum. Traianus quinque millia ingenuorũ puerorũ de ſuo aſſiduè aluit. Imperator Nerua omnes pecunias, quas iniuſtè Domitianus rapuerat, ſpoliatis reſtituit: Romanis pauperibus decies quinquagies centena millia erogauit: Agros ſua pecunia coemptos, præpoſitis Senatoribus quibuſdam, inter egenos iuſſit diuidi: & tantũ largitionibus indulſit, ꝙ vaſa aurea, argentea, pretioſamq́; ſuppellectilem, veſtes deniq; atq; ornamenta imperialia auctioni ſubiecit. Diuus Traianus, nihilo in munificentia ſegnior, ingentem tabellã rerum propterea venalium in foro ſuſpẽdit, ac circũferri fecit. Imperator Antoninus philoſophus, Marcomanico bello largitionibus exhauſto iam ærario, ne prouinciales grauaret, quicquid pretioſæ ſuppellectilis & imperialium ornamentorum, veſtes vxorias ac mundum omnem in foro Traiani venundari fecit. Pudet à Gentilium Principibus Chriſtianos pijs largitionibus ſuperari. PHI. Nõ minus elegans ex his alia ſurgit inueſtigatio. IVR. Cuiuſmodi eſt? PHI. Scilicèt, Id reip. vtile num cum alterius detrimento ſit procurandũ? HIST. Haud multis res hæc agenda eſt, quia ſanctiſſimo maiorũ noſtrorũ, & Athenienſiũ iudicio ſopita non ignoratur. PHI. Si placet, audiamus; quia nõ paruo præiudicio nobiſcum agit. IVR. Imò delectat. HIST. Populus Ro. F. Camillo Conſ. Faliſcis longa obſidione cinctis, Magiſtri literarij ludi de prima

rijs pueris proditionem reſpuit; expetibilius ra tus, in longum atque etiam fruſtra obſidionē trahi, quàm ſceleris turpitudine citam certiſſimam victoriam contaminare. Maximis idem Populus diſpendijs, ac diſcriminibus ſubleuari poterat formidabilis belli, quod à generoſo ac potente Rege Pyrrho inferebatur, ſi æquè conducere duxiſſet, veneno, vt armis, vincere. Similiter Athenienſes, clandeſtino incendio ſubductæ ad Gytheum claſſis, Lacedæmoniorum opes comminuiſſent, & imperium maris vẽdicaſſent, niſi Ariſtidi minimè honeſtũ diſſerenti, audiſſent. Palpitatis ergo, quod iſtorum exemplo quàm intrepidè defendi poteſt, Nihil quicquam vtile, quod parum honeſtũ videri poteſt. PHI. Pulcherrimus hic in philoſophia locus ac perutilis, quem copioſè ac luculenter explicauit Cicero in Officijs, à Panætio de induſtria prætermiſſum, quòd dubitare turpiſſimum ducebat, num poſſet aliquando vtilitas cum honeſtate pugnare. Cenſebat enim nihil eſſe vtile, quod non eſſet honeſtum, nullámque maiorem peſtem in hominum animos irrepſiſſe, quàm eorum opinionem, qui hęc natura cohærẽtia diſtraxiſſent. de qua re Cicero, omnium rectè Philoſophantium conſenſu, ac firmiſſimis argumentis concludendo, ait: Detrahere igitur alteri; &, eius incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam quàm paupertas, quàm dolor, quã mors, quã cætera, quæ poſſunt aut corpori accidere, aut

rebus

rebus externis. Natura non patitur quod aliorum ſpolijs noſtras facultates, copias, opes augeamus. neque hoc ſolum Natura, iure gentiũ, ſed etiam legibus populorum. IVR. Iure quidem noſtro valdè abominabile eſt cum alterius iactura locupletari. Nunc demum intelligo ex hoc philoſophiæ fonte Aedilitia manaſſe edicta de rebus vendẽdis, nequid emptor ignoret quod norit venditor: & dictum præſtare oportere, & non dictum, quod interfuiſſet emptoris dici vel non dici. PHI. Paulò pòſt idem Cicero ſubijcit: Qui ciuium rationem dicunt eſſe habẽdam, externorum negant, hi dirimũt communem humani generis ſocietatem; qua ſublata, liberalitas, beneficentia, bonitas, iuſtitia tollitur; quæ qui tollunt etiã aduerſus Deos immortales impij iudicãdi ſunt: ab ijs enim cõſtitutam inter homines ſocietatem euertũt. THE. Conſtituit hoc Deus illo compendioſo præcepto, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. PHI. Meritò iccirco Socrates execrabatur eos, qui vtile ab honeſto ſeiunxiſſent. THE. Noſtri etiam Theologi acerbioribus multò execrationibus, vt par eſt, inſectantur. HIST. O tempora, ô mores; in quæ incidimus: non ſolum in Priuatorũ lares penetrauit hæc peſtis, ſed Regias. quid inquam Regias? verum etiam Sacerdotum ſacraria occupauit; vt nihil iuſti, nihil penſi, nihil recti habeant, niſi commodum. Aſſiduos, ſolos beatos ac frugi: inſontes verò, aut ignauos, aut hypocritas arbitrantur.

E tur.

tur. poſt mortem nulla de vita quæſtio : ſed quantum auri argentíue relictum ab his, quibus ſola arca fuit niſi ſcortum ; aut ephœbus, aut alia, aut hæc omnia pro nudis & eſurientibus, quos ex officio paſcere oportebat. Aeneas Pius ſecundus, Papa Maximus, dictare ſolebat; Regio nomine indignum illum, qui ſuis commodis communem vtilitatem metiretur. quid dixiſſet de his, qui honeſtatem non aliter metiuntur? PHI. Beatus Bernardus vociferatur in Clerum plus iuſto, etiam ſi vltrò porrigatur, capientem : quibus nefas eſſe dicit, pluris vel nummo vendere; vel minoris emere. HIST. Sed humana iſthęc. quid ſi diuina publicè proſcribi vidiſſet, ſuppoſitis etiam licitatoribus? diuina inquam illa, propter quæ paſtor Petrus Simonem à ſe eijciendo damnauit? O Bone Ieſu, ſemel & clam Iudas te vendidit, à Sacerdotibus & Pontificibus emptus vt ſaluum faceres genus humanum: at nunc, vt perdas, centies in die & palam venundaris, ſi emptor affuerit. Sunt qui hoc loco Populum Romanum incuſent, qui gloriæ & imperij cupiditate totũ terrarum orbem vi & armis infeſtaſſent; quibus ipſi recederent, niſi iuſto bello parta diuino & humano iure retineri poſſent, & niſi iuſtè domitis vtilius eſſet bonis domitoribus obſequi; quàm licentioſè viuere. nó deſunt celebres ſcriptores, qui doceant nullũ iniuſtũ vnquã à Populo Romano geſtũ bellũ; quod ante Cæſarũ Tyrannides bellorum initia percũctanti cuiq;

facilè ſuccurrit. ſed pro omnibus ſufficiat magnificum Ciceronis recenſuiſſe teſtimonium; Veruntamen, inquit, quandiu Po. Ro. beneficijs tenebatur, nō iniurijs, bella aut pro ſocijs, aut de imperio gerebantur: exitus erāt aut mites, aut neceſſarij: Regum, populorū, nationū portus erāt, & refugium Senatus. Noſtri autem Magiſtratus Imperatoreſq; ex vna hac re maximam laudem capere ſtudebant, ſi prouincias, ſi ſocios æquitate & fide defendiſſent. Itaq; illud patrocinium orbis terræ magis, quàm imperium poterat nominari. IVR. Si Principis eſt publica curare ac tueri, nūquid ſic accipimus, vt quæ vſus duntaxat publici ſint, curet, vt Stadia, Theatra, Templa, Porticus, Mœnia, Portas, Portus; item Iudicia, Aerarium, Pacē, Bellum, Inducias, & id genus reliqua; non autem priuatis vtilia? PHI. Errant, qui ita opinantur; quaſi homines talium gratia coiſſent in populos. vt nemo negotialem ſocietatem init ipſiuſmet ſocietatis cauſa, ſed vt ex ipſa communi negotiatione priuatim quærat, & affluentius neceſſitatibus ſubueniat; ſic mortales à natura nudi omniumque rerum inopes, ac per ſe ſinguli ad paranda neceſſaria minimè idonei, niſi mutuò ſibi opitulentur auxilio, ad ſuperādas neceſſitatum anguſtias ab initio conuenerunt. Indigentia, inquit Plato, Ciuitatū origo fuit prima. Ariſtoteles, Communis vtilitas, ait, coniungit homines, inquantum confert ſingulis. benè viuēdi maximè hic finis eſt & publicè

pletiores teſtes ſunt hoſtes ipſi, cum quibus quotidie cõfligitur. PHI. Redeamus ad Remp. quæ ſtare non poteſt, niſi de peculij ſui diuitijs priuatim cuique, quaſi mammillas ſugendas, prębeat. Aptiſſimè ad hanc rem animati corporis ſimilitudine vtuntur Philoſophi. cuius buſtum ſi, depaſtis cibis, ſpeciales non tranſmiſerit ſuccos ad membra & minutos vſque articulos, debilitari ac breui interire neceſſe eſt. & propterea, ſicut nihil buſto vtile eſt, quod non idẽ membris; neque membris vtile, quod non idem corpori; eodem modo nihil priuatim vtile quod non publicè; & è contra. Vnde palã fit priuata publicis vſque adeo hærere, quòd ab eis diuelli nequeant: ſimiliterq; priuatis publica inſeruire, arctiſſimeque colligata eſſe; vt qui vnũ probè gerit, vtrumq; gerat oportet; nihilque vtile priuatim cenſeat, quod non ſit publicè omnibus; & è conuerſo; ſubtili quamuis conſideratione diſtinguantur. præclarè igitur Cicero inquit: Vnum debet eſſe omnibus propoſitum, vt eadem ſit cuiuſque vtilitas, & vniuerſorum. præterea ſi quiſque Ciuis, vt ſæpe dictũ eſt, particula eſt Ciuitatis, qui cuiuſuis Ciuis nõ curat commoda, partem proculdubiò deſerit Ciuitatis. Totum Reip. corpus curari Plato præcipit, ne pernicioſi tumultus & ſeditiones excitentur. Princeps ergo & ſingulorum & vniuerſorum commoda procurabit. IVR. Hoc voluiſſe Vlpianum arbitror, quando dixit: Huius ſtudij duę ſunt poſitiones, pu-

blicum,& priuatum: duos intelligo propoſitos fines,ad quos & Princeps,& legum lator,& interpres legum debet ſemper intendere. PHI. Rectè quidem ſentis: Principis eſt, omnium tã priuatim,quàm publicè repoſitam in ſe curam non ignorare:&,quæ omnibus proſunt, præponere his,quæ paucioribus:&,quę nequeunt omnibus,ſed quibuſdam prodeſſe,etiam ſi vel vni conducant,non negligere: & omnia ducat iſtorum gratia publicè & priuatim in Ciuitate diſpoſita:& propter hanc ipſam, & non aliam cauſam ſe ad Principatum euectum. Imperiũ, ait Ariſt. eſt gratia vtilitatis ſubiectorum. IVR. Hoc idem Iuſtinianus in nouellis Cõſtitutionibus ingenuè profitetur, & gloriabundus ſe iactat his verbis: Vt noſtri ſubditi ſub omni quiete conſiſtant ſollicitudine liberati, nobis in noſmetipſos pro omnibus cogitationes ſuſcipientibus; illa agere quærentes, quæ, vtilitatem noſtris ſubditis introducendo, omni eos onere liberent, & omni damno extrinſecus. HIST. Propter huiuſmodi ſollicitudinem ſapienter diuus Diocletianus, Principatum moleſtiam eſſe dictitabat: & ideo poſt maximas victorias, ac glorioſiſſimos triumphos magiſtratu ſe abdicauit:& pluries à Po. Ro. reuocatus, maluit priuatim ſibi viuere, plus enim oneris, quàm honoris habere dicebat.

MARII SALAMONII DE PRINCIPATV

LIBER III.

PHI.

POſtremò, vt nihil deſideretur eorum, quæ ambitu publicæ vtilitatis continentur, cuius ſtudioſiſſimum Principẽ eſſe oportere iã cõceſſiſtis, ſcrutemur, Vtrũ etiã quæ ad mores pertinent cõprehendantur: & dubio procul cõprehendi omniũ ſapientũ vna vox eſt. Plato in Republica, & in Legibus nihil prius aſſerere videtur. igitur de hominum ad virtutem inſtitutione ab incunabulis publicè curã ſuſcipiendã præcipit. THE. Quis curioſius Romana Eccleſia ordinauit iſta? quæ non ſolum per ætatum diſcrimina, ſed ſingula propè temporum momenta, & ab ipſa prima diei natalis luce, curam ſuſcipiendam agendamque præcipit, & à luſtricis diebus, adhibitis probis viris, quos Compatres vulgus vocat, qui religione & moribus pueros inſtituant. vtinã, vt ſanctè inſtituta ſunt omnia, ſic ab his, quibus commiſſa eſt diligentia, implerẽtur. HIST. Vereor de Clero noſtro dici iam poſſe idem, quod de Græcis ſcribit Curtius, quod profeſſione bonarum artium, malis moribus corruiſſent. PHI. Hunc locum de Ciuium inſtitutione copioſè pertractat Ariſtote-

les 3. de Repub. planumque facit, non modo viuendi, verumetiam benè beateque viuendi gratia, Ciuitates conſtitui; alioquin ſeruorum & prædonum conuentus eſſet Ciuitas. & deniquè concludendo, ait: Ex his manifeſtum eſt de virtute curam habendam ei, quæ reuera ciuitas eſt nominanda. Si proprium eſt Ciuitatis de virtute curàm habere, palam fit, haud diuerſum Principis munus eſſe, qui perſonam Ciuitatis gerit. ſi neglectu virtutis Populus indignus fit nomine Ciuitatis, longè indignior fieri debet Princeps maieſtate & nomine Principatus. Cuius rei multiplex proditur ratio; cũ quòd virtutis vſus ad veram ducit felicitatẽ, cuius gratia omnis benè conſtituta intelligitur Ciuitas: tùm, quòd ſine amicitia, vt nulla alia, ita nec iſta ciuilis conſiſtere poteſt ſocietas. morum enim ſimilitudo inter ſe conciliat homines, ſecundum virtutem viuentes: diſſimiles moribus diu ſimul eſſe non poſſunt. Plato: Vt ſimile ſimili, ſic moderatum moderato amicũ eſt. immoderata verò neque inuicem, neque moderatis ſunt amica. & veluti Virtus cõſtans & perpetua eſt, ſic eadem ſemper à virtute lex, idem viuendi tenor ſibi ipſi conſentiens, & finis optimus eſt. vnde pulcherrima conſenſio & illa Pythagorica harmonia. neque longè exempla petantur. Mea Roma virtutis duntaxat ope cum cœlo de Imperij finibus litigaſti: & tu mater Eccleſia, quando eſuritione veſcebaris, nuditate veſtiebaris, egeſtate ditabaris, fru-

galitate

galitate ornabaris,fide cœlum ſcandiſti,continentia meruiſti,charitate poſt Deum in excelſo cōſediſti,terram pro pedum ſcabello deſpexiſti.ſi ſic viuere perſeueraſſes, nullum inter Patres diſſidium videremus, nulla de Cōcilio decennali eſſet contentio,nullus de corrigendis moribus metus,ſed omnis de ſola animarũ ſalute ſollicitudo: cætera, vt caduca & vilia, deſpecta iacerent.at nunc, profligatis virtutibus,pro paupertate diuitię,pro pietate rapacitas & infenſa Deo ſimonia, pro manſuetudine ambitio,faſtus,ſuperbia,pro frugalitate luxus Attalici,&plus Neronianis inuidioſa atria.pro pānoſis,ſericiæ & purpureæ inter viliſſimas nu merantur veſtes.pro ieiunijs, crapulæ & cenæ pluſquam centenariæ.pro continentia, omniũ voluptatum exquiſitę illecebræ.pro orationibus,arma & anathematicæ conſultationes. pro charitate,bella,cędes, oppugnationes,excidia; & inter ipſos Patres exitiale hoc ipſum, quod videmus,excidium. Quid futurum cenſetis, ſi Cardinalium pars illa,quæ Piſas ſeceſſit, Concilij compos fiat, & alterum nobis opponant Pontificem?Quis Gallorum & aliorum in nos impetus ſuſtinebit pro Eccleſia,& ſuo Antipapæ iure ſe arma ſumere malè perſuaſi,Antichriſtos nos appellant. Verùm ſi virtutis vſus, ſi honos eſſet,ſi Saluatoris præcepta cuſtodirentur, talia non timeremus. vereor, iratus ne Deus vibret in nos gladium vindictæ.merentur maiora his noſtra peccata. in cilicio & cinere plan-

gendum.non eſt qui reſipiſcat. nulla ſacerdotibus cura in aſſerenda, propitianda, procurandaque Dei ira. cæci à cæcis ducimur. IVR. Quibus ergo artibus Princeps bonos efficit ciues? an, vt ait Vlpianus, pœnarum cùm metu, tùm præmiorum pollicitatione? PHI. Solon dicere ſolebat, his duobus, præmio & pœna Remp. contineri. quę haud inciuiliter accipiẽda ſunt; ſcilicet vt ſtatim in delinquentem ſęuiatur, niſi virtutis indociles apparerent, & contemptores. philoſopicè enim loquitur Vlpianus: bonos non ſolum metu pœnarum, ſed præmiorũ exhortatione efficere cupiens, is veram ni fallor, & non ſimulatam philoſophiam affectat. oportet enim omnem operam nauare prius, vt diſcant benè agere. Ariſtoteles in Rep. Nihil proſunt vtiliſſimæ leges, quæ à Gubernatoribus decernuntur, niſi moribus inſtituti, & diſciplina imbuti homines fuerint. Diſciplina autem eſt, ſecũdum Platonem, ea vitæ inſtitutio, quæ in amorem virtutis paulatim adducit animum puerilem. & propterea deridet idem Plato, & vt crudeles deteſtatur eos legumlatores, qui ſtatim conſtituunt, quemadmodum ſcelera plectantur; quomodo verò homines benè viuere diſcant, nihil adhibent diligentiæ. HIST. Ecce quàm planè experimur, ſanctiſſimos Canones vel minimum valere inter perditos nũc mores. in coaptandis in Clerum viris, Vltima de moribus (vt ille ait) fit quæſtio. ô vtinã fieret vltima. cordate ædepol Ennius: Moribus

anti-

antiquis res ſtat Romana viriſque. Maiores noſtri vtiq; huic diligentiæ Cēſores tetricos præfecerunt. *THE.* Aurelius Auguſtinus in laudem Romanorū, ex Republica Ciceronis verba hęc ſcribit: Neque hi viri, niſi ita morata Ciuitas fuiſſet; neque hi mores, niſi hi viri præfuiſſent, aut fundare, aut tamdiu tenerę potuiſſent tantam, & tam iuſtè lateque imperantem Rempublicam. HIST. O miſeram temporum noſtrorū conditionem, quòd nulla publicè inſtituta diſciplina, peccantes veniam nec ſperamus, neq; benè agendo præmia expectamus. Conſideraſtis quàm grauiter ferre viſi ſunt quidam, quādo in conſilia plus ſolito conueniebamus pro corrigēda cùm inertis iuuentutis ignauia, tùm luxu & petulantia, proque conciliandis ciuiū inter ſe animis: & vbi reſciuerūt, inter Vrſinos & Columnen. poſitis armis ac ſimultatibus, Iulio hinc, & inde Fabritio Principibus, vniuerſo S.P.Q.R. aſtipulante in Capitolio, deſideratiſſimam celebratam pacem, cōceptam propterèa animi moleſtiam deſitum fuit diſſimulare. qua re cognita, nonnulli metuentes voluntario exilio ſeceſſerunt; vt Iulius Alberthiſcus, quòd in eius Conſeruatoratu hæc & alia multa geſta ſunt è Republica: Pōpeius Colūna Epiſcopus Reatinus: Robertus Vrſinus, princeps Senatus: & alij Ciues multi. Heu heu, quò verſa res eſt? vt qui quondā benemereri de Republica ſtuduiſſent, inter heroas claros venerabantur, ij nunc in tabellam proſcriptorū referri timent.

ment. In puniendis peccatis peſſimè cum reis nunc agitur: aut bonis, aut vita & bonis ſimul exuuntur. nulla caſtigandi ratio, vt meliores fiant: nulla quoque exemplaris pœna, vt alij terreantur. ærarios fieri Ciues, non bonos, amant. Diuo Traiano inter cætera Optimi cognomen tribuitur, quod nulla fiſci cauſa, ſe Principe, bona eſſet; nunc verò nulla mala. Modeſtinum, in cauſis dubijs contra fiſcum intrepidè iudicatum, reſpondiſſe ferunt; pro fiſco nunc ſemper fit iudicatio. Sapientes duas pœnarum ſpecies commendant, Caſtigationem & Exemplum: Caſtigatio, vt qui imprudens peccauit, poſthac fieret cõſideratior, vel quoties ſpes eſſet reum ad meliorem frugem redire. Exemplum appellant capitalem pœnam, qua cæteri admonẽtur. IVR. De hac pœna nũc intelligo Claud. Iureconſultum reſpondiſſe: Nimirum, multis perſonis graſſantibus, exemplo opus eſſe. HIST. Eãdem pœnarum diſtinctionem Virgæ & Secures in faſcibus Prætorianis pollicebantur. virgæ, quod emendari poteſt, corrigunt: ſecures, quod emendari nõ poteſt, ſuccidunt. non ergo ſtatim neque paſſim, maximeque indicta cauſa, ad cædem proſilien dum eſt. THE. Peccantem iterum corripi, & nõ cædi, Ieſus præcipit; & Arbor illa infructuoſa poſt tertiam ſtercorationem iuſſa eſt ſuccidi. HIST. Aliud quoque notatu dignum in illis faſcibus cernebatur, quòd colligati, & non ſoluti eſſent, vnde vſurpatum arbitror, quod hodie

die vaginati gladij Poteſtatibus præferuntur pro faſcibus;qui Prætores præibãt, ea ratione, quòd non in promptu & ad manus de capite cognoſcentis expeditas ſecures eſſe volebant: id eſt,quòd omnis puniendi ratio vinculo humanitatis,& miſericordiæ dulcedine eſſet irretita,quodque non niſi lege, & inuitus ad vlciſcendum accedere videaris. THE. Audite ad hanc rem quæſo eloquentiſſimi, ac ſanctiſſimi Leonis Papæ verba aurea hæc:Plus erga corrigendos agat beneuolétia,quàm ſeueritas: plus exhortatio, quàm comminatio: plus charitas, quàm poteſtas.Sed ab his, qui quæ ſua quęrũt, non quæ Chriſti, ab hac lege diſceditur: & dũ dominari magis, quàm conſulere ſubditis placet,honor inflatur in ſuperbiam. HIST. Diocletianus Imperator,Iuſtitiam ſine miſericordia crucem eſſe dicebat: dignũ mehercle Principe dicterium.furentis ſanè, & ſanguinem humanum anhelantis eſt,præcipitem in ſupplicia ferri. Sæpiſſimè nos ipſi vidimus ; ſi memoria tenetis, in media vrbe,eodem momento & captos & capite truncatos multos.quod plerumque faſſus eſt Princeps, à ſe imperatum ne ſupplicationibus vinceretur. PHI. Quid audio? pulchrius duxit, crudelior quàm indulgentior videri.HIST.Antiquitùs tanti de capite hominis iudiciũ erat, quòd publica iudicia multorum grauiſſima cenſura agitarentur ex omni ordine lectorum iudicum, Plebeio, Equeſtri,& Senatorio:ac diſpari numero, vt pluriũ

ſaltem

ſaltem numero certa ſententia vinceret.In cauſa Miloniana vnus & ſeptuaginta dati Iudices memorantur; fiebatq; reis recuſandi poteſtas, quos volebāt reijci;& in reiectorum locum ex vrna alij ſublegebantur. auctor eſt Aſconius Pedianus.Sub Imperatorib.poſtea introductū de nullo ſuppliciū ſumi, niſi proprio Cæſaris chirographo tabella ſubſcriberetur: &, quum inhumanū ducerent etiam in facinoroſos ſęuire,Aqua & Igni interdicendi ius induxerunt: interdicto enim earum rerum vſu,ſine quibus vita conſiſtere non poteſt, rei inter mortuos numerabantur. humore ſanè,& calore corpora animari intelligebant. Hinc à noua nupta ignem,& aquā tangi inſtituerunt. quod inſtitutum adhuc in ſacris nuptialibus retinemus. Cruenta verò ſupplicia raro, & in humiliores ac perditiſſimos,exercebant.nūc aūt vnius ſtulti arbitrio,&indicta plerumque cauſa in omnē paſſim ſecures expediūtur. Horret animus dū recurſat in mentem carnificina illa,quā quotidiè pro ſpectaculis ſpectamus,de exoſſatis per longa ſupplicia, & candenti forfice excarnificatis corporibus.Olim non niſi atra die, ac deſerto & infami loco ſupplicijs rei ſubijciebantur.nunc verò ipſa die, ac via celebri, qua in Conſiſtoriū itur; quaſi cōmeantibus gratū ſit in crucē actorū ſpectaculū.non ſic Maiores noſtri,ſed humaniter,clemēter, religiosè.& Sacerdotibus omninò piaculare eſſe voluerunt, ne vita forent inoptabili. PHI. Platonicū eſt etiā

illud

iſtud inſtitutũ. in Epiſtola ad propinquos Dionis ſcribit, Sacerdotẽ in ferenda necis, carceris, exilij ſententia contaminari nefas eſſe. idem in Gorgia ait, Nõn decere ſapientem inoptabilẽ vitam habere: inoptabilẽ putat eorum, qui capitalibus ius dicunt. LVR. Hoc idem ſacris Cõſtitutionibus continetur; quamuis Epiſcopi hodie titulo Gubernatoris huic miniſterio ꝑficiantur. PHI. Dic, prudentiſſime, quàm benè Epiſcopus orabit pro populo? Vir ſanguinis quàm benè plebẽ ſuã inſtruet: cuius inter tortores & carnifices conuerſatio eſt, & de extendendis equuleis ſedula diſputatio; quiq; pulchrius ducit ſolertiorẽ latrũculatorem, quàm religioſum Epiſcopum, haberi? HIST. Dirus; non Diuus Diocletianus, Magiſtratibus vrbicis, prouinciarumq; Præſidibus tantum curæ adhibuit, vt neq; modeſtiores vnquã, neq; iuſtiores extitiſſe perhibeantur. nunc autem pudet à Cæſarum ignauiſſimo in moderamine Iuris dicũdi noſtros ſuperari. ad Magiſtratus deliguntur inclemẽtes, rapaces, callidi, & plerunq; licitatione vincentes; ea, quod peius eſt, lege; vt nullis legibus etiã repetundarum teneãtur. vnde verum experimur illud Ariſtotelis: Qui legibus hominem pręponit, ſæuiſſimam beſtiã præponit. PHI. Obſeruate obſecro hæc Platonis quarto De legibus, verba: Interitũ, inquit, illi Ciuitati paratũ video, in qua nõ lex magiſtratibus, ſed legi magiſtratus pręſunt: ſalutem verò illi, vbi lex ſeruiẽtibus magiſtratibus dominatur.

minatur. HIST. Inter ipſas namque leges & ſecures & tribunalia, flagrans in omne facinus libido dominatur. cuius rei quùm grauatè pre meremur, & in conſilijs pub. verba fierent, deteſtari noſtra conſilia cœpta ſunt; nec antè calumniari deſitum, quàm Curia clauderetur. Eloquentiſſimus Tertullianus, bonorum virorum, & pro rebus minimè improbis, negat eſſe conuenticula. Diuus Antoninus reſpõdit, Iuſtam ſeruitutem ſeruientium querelas malę tractationis aduerſus dominos ſuos audiẽdas: nobis verò ne hiſcere quidem conceſſum. in Phalaridis Tauro bulliẽtium mugitus inhibitos nuſquam legimus: crudeliſſimum ædepol, & ſupra quàm dici poſſit, in tormentis tacere iuſſis tormentum. PHI. Bonis autem moribus imbuitur Ciuitas verbo & opere; quibus ſolis omnis recta inſtitutio continetur. THE. Saluator noſter cœpit prius facere, quàm docere. Qui iubet aut docet, & non facit, ſeductor eſt, ad vitiumque inſtruit. Lactantius: Incongruẽs atque ineptum. non in pectore, ſed in labijs habere bonitatem. Verùm nemo effigiatius expreſſit quàm ſanctus Baſilius ille, quẽ ex multiſcia rerum cognitione Magnum Græcia vocitauit: Qui enim, inquit, virtutem in cœtu hominum laudant, ampliſſimiſque verbis extollunt, ipſi verò & libidinem temperantiæ, & quæſtum iuſtitiæ anteponunt, hi mea ſententia nihil differunt ab Hyſtrionibus: qui, cùm poemata in ſcena agunt, ſæpe vt Reges vel vt

poten-

potentes prodeunt: cùm tamen neque Reges ſint, neque potentes, neque omninò forſitan liberi. At hîc vltimus eſt iniuriæ terminus, bonus videri cum non ſis. PHI. Nũc Chriſtilogos ſequitur populus, id eſt, qui benè loquuntur & malè agunt. ſic Imp. Pertinax huiuſcemodi homines appellitabat. Mores Principum regula ſunt viuendi Ciuibus, ac exemplar validiſſimum; in quos omnium conuerſi oculi inſudant fieri ſimiles. morum verò diſſimilitudo parit odium, ſicut ſimilitudo gratiam. geſtit quiſque ea agere, quæ Principem oblectant. quæ res quantum valeat ad mores Ciuitatis, Plato docet his verbis: Non multo labore, neque longo tempore Tyranno opus eſt ciuitatis mores mutare. nam ſiue ad virtutis officia, ſiue cõtrà, ciues perducere velit, ipſe prius viam, per quam ſequantur cæteri, ingrediatur oportet; omniaque in ſeipſo primum expreſſa præſcribat agendo; alia quidem laudans atque honorans, alia verò vituperans. HIST. Elegãter ergò iunior Plinius Traiano dixit: Vita Principis cenſura eſt, eaque perpetua. ad hanc dirigimur: ad hanc conuertimur. neque tam imperio nobis opus eſt, quàm exemplo. THE. Hinc Apoſtolus ad Timotheum ſcribit: Forma eſto fidelibus in conuerſatione, in fide, in caſtitate. HIST. Sed quid ſapientum, ac ſanctorum dogmata commemoramus? nónne ipſi experti ſumus? quandiu virtuti honos fuit, Papalis nõ ſolum Curia, verum etiam vniuerſus

Orbis doctiſſimis atque ſanctiſſimis abundauit viris. at vbi vitia irruperunt, & in ſumma arcis pro tribunali viſi ſunt dari honores, nemo bonus fieri concupiuit. ſi dignitates omnes auctionariæ cernuntur, quæ virtutum ſplendore mereri debent, quis, ad hæc faſtigia anhelans (anhelant ſanè omnes) cumulandis opibus non inuigilet? cumulari autem ſine vitio vix poſſunt, vt in Prouerbijs legitur: Qui feſtinat ditari, non erit innocens. Pudet dicere, quibus gratis patent dignitatum portæ. nil mirum, ſi iam pauciſſimi bonarum artium ſunt ſtudioſi. veraque vox illa: Sub bono Principe mali Ciues eſſe non poſſunt. & contrà: Sub malo Principe boni eſſe non poſſunt. THE. Grande dubio procul in Principibus crimen, ac pernitioſè contagioſum, quando eorum exemplo populi diſcunt intemperanter viuere: & vſque adeo grande, quòd expetibilius ſibi ſit crudeliter cædi, Chriſto Ieſu noſtro acclamante: Si quis ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, expedit ei, vt in collo eius ſuſpendatur mola aſinaria, & mergatur in profundum maris. HIST. Quid ſi ſcandalizat orbem vniuerſum? THE. Tot mortibus dignum beatiſſimus Gregorius tradit, quot ad ſubditos perditionis exempla tranſmittit: atque, omnium Doctorum conſenſu, tanquam hæreticus Epiſcopatu eijciendus. incorrigibilis enim quiſque non immeritò inter hæreticos nominatur, ea vel maximè ratione, quòd peccandi impudentia non niſi

ab

ab incredulitate proficiſcitur, locupletiſſimo Cypriani teſtimonio, in hæc verba: Diem domini, & iram Dei, & incredulis dira ſupplicia, & ſtatuta perfidis dira tormenta nemo conſiderat; quod metueret conſcientia noſtra, ſi crederet: quia non credit, omninò non metuit; ſi autem crederet, caueret; ſi caueret, euaderet. Clemens Papa: Qui enim rebelliter viuit, & diſcere aut agere bona recuſat, magis Diaboli quàm Chriſti membrum eſſe oſtenditur; & potius infidelis quàm fidelis eſſe monſtratur. PHI. Poſtquam ſcandalizatio tàm exitiale ſcelus eſt, vtrum opus eſt à verò procedat crimine? IVR. Sunt, qui exigunt verum ſit crimen & notorium, vſquequo ſcandalum pariat in populo: quorum iuuatur ſententia, Si nemo præſumptione dánandus, multo certè minus ſummus Pont. cuius culpam redarguere audet nemo mortaliũ. THE. In diuerſum eloquentiſſimi Martyris Cypriani vrget auctoritas, lib. de Sing. Cler. Peius eſt, inquit, quàm mœchia, continentiam ducere criminoſam, & infamem facere ſanctimoniam. Idem Cyprianus libr. De habitu virginum: Excuſari non potes, quaſi mente caſta ſis & pudica: redarguunt te cultus improbi, & impudicus ornatus; nec computari iam potes inter puellas & virgines Chriſti, quæ ſic viuis, vt poſſis adamari. Et vtique ſcandalizatio Deo infenſa eſt; non ob id ſolum, quo peccatur; ſed quo ſcãdalizatur. nam & peccari poteſt ſine ſcandalo, vt illud

Apoſtoli: Si non caſtè, cautè. & ſcandalizare potes abſq; eo peccato, quod peccare videris, nihil intereſt, quod ad nos mortales, malè vel agas, vel agere videaris. ſi me fugit, verè num feceris; non me fugit per id, quod peccaſſe videris. Neque minimum peccat, quiſquis ſic viuit, vt peccare videatur: non enim in eo quod non facis, ſed in eo quod facere videris, ſcandalizas. Ad hæc Aurelius Auguſt. lib. de Com. vitæ Cler. Duæ res ſunt, conſcientia & fama: conſcientia eſt neceſſaria tibi, fama proximo tuo: qui confidens cõſcientiæ negligit famam, crudelis eſt: quæ crudelitas, Viri diſertiſſimi, non in ſeipſum, vt vulgò creditur, ſed in alios eſt, qui malè agẽdi inducunt licentiam; vt idẽ Aug. alio loco declarat, dicens: Non ſunt audiendi, qui ſibi ſufficere conſcientiam dicũt; exiſtimationem autem non ſolum impudenter, verum etiam crudeliter contemnentes; quum occidant animas aliorum. IVR. Non ergò ſuſpicionibus ſummus Pont. iudicatur, ſed manifeſto ſcandalizationis delicto. hinc, nullis accuſantibus, ſanctiſſimum purgandi ius introductum legimus; & ſpontè multos Pont. ſubiecisse colla; vt Xiſtum, Leonem IIII. HIST. Hodiè capitale eſt de purgatione, aut concilio cogitare: nec ob aliud tot annos infeſtis oppreſſa armis miſerabiliter luget Italia; in cuius excidium omnium Chriſtianorum concitata ſunt arma, omnium Barbarorum immanitas, ac rabies irritata. teſtis eſt Verona, Vicentia, Patauium, &

um,& reliqua Venetia tota;item Aemilia, Tuſcia,Rauenna, Brixia: vbi ſine diſcrimine ætatis,ſexus,locorum,ſæuitum crudeliſſimè non ignoratur:illiſi infantes,direpta templa, proſanata ſacra;Moniales virgines, nuptæ atquè innuptæ cæſæ,ſtupratæ,venundatæ, proſtitutæ: nec antè ab hoſtibus ceſſatum, quàm perpauci ad infamem miſeriam reſeruati intelligerétur. Ter ſignis collatis pugnatum ; ſupra ducenta millia Criſtianorum deſiderata ; plus riuulis decurrétis ſanguinis humani, quàm imbrium, irrigata terra. delirant Reges, vt ille ait, plectũtur Achiui. pro aliorum nequitia pœnas dant innocentes;&,quod crudelius eſt, deletis ſæpe copijs, redintegrare bellum non ceſſant. quò ventum eſt?aurum Eccleſiæ,ex eleemoſynis in alimoniam pauperum,& captiuorum redemptionem congeſtum, effunditur in perniciem etiam animarum. Orabat Moſes vt vinceret, non pugnabat. Cecidiſſent Reges & Duces Lógobardorum , ſi diuinus Gregorius humano ſanguine pollui non formidaſſet. Ambroſius, irruentibus ad Eccleſiam occupandam armatis,ne qua ſtrages ſequeretur, non reſtitit vi, vt poterat, ſed oratione & lachrymis ; quæ ſola Clericorum arma eſſe dicebat.Idem Ambroſius Theodoſium Imperatorem Templi aditu repulit,quòd in Theſſalonicenſes non ſine innocentum diſcrimine ſæuiſſet: qualem arbitraris,ſe præſtitiſſet erga eos Sacerdotes, qui haud diſſimilis ſæuitiæ extitiſſent ? quid ſi vidiſſet,

deuaſtatis Italiæ Vrbibus, & centenis millibus Chriſtianorum cæſis, Gentilium more ſuperbos per Vrbem trahi triumphos, ſolennia Deo vota ſolui, gratulationeſque agitari contra rationes triumphandi, ſanctiſſimaque Ciuitatis noſtræ inſtituta? quæ nunquam funeſtis Ciuium, Sociorumue victorijs lætari viſa eſt. Quibus verbis humanitatem tuam efferam, C. Antoni, victor Catilinæ, quòd abſterſos gladios in caſtra mœſtus retuliſti? inuidioſum ſanè cẽſebas (& ſi optabilis, & Reipublicæ perneceſſaria ea victoria fuerit) ſanguinolentis gladijs Ciuium, vt externorum cruore hoſtium, exultare. L. Cecinna & C. Marius, vt ciuilis ſanguinis auidi, ſic moderatiſſimi victores, quòd nõ protinus ad templa Deorum & aras cucurrerunt. L. Sylla, inſolens quamuis victor fuerit, de confectis perſæpè bellis ciuilibus neque vnquam ouans triumphanſque viſus proditur. denique Fabius meminit, lauream nec Senatũ cuiquam decreuiſſe, neque quenquam ſibi dari petijſſe, Ciuitatis parte lachrymãte. PHE. Neque mirum; ſi tam execrabilis eſt ſcãdalizatio, quòd plura deterrima inde ſequuntur mala; ipſius charitatis derelictio, Chriſtianis infidelitas, & peccandi licentia, non Chriſtianis irridendæ, at deteſtandæ, quod peius eſt, Religionis anſa. Apoſtolus: Si propter eſcam frater tuus ſcandalizatur, iam nõ in charitate ambulas; noli eſca tua illum perdere, propter quẽ Chriſtus mortuus eſt. Cyprianus: Blaſphemiam ingerit

gerit religioni, quam contulit, qui, quod confitetur, non ante omnes impleuerit, ne Chriſtianitas credatur eſſe fallacia, & mœchatio videatur ſanctitatis velamento veſtita. propter qđ Dominus in Euangelio ſic præmonet, dicens: Sic lumen veſtrum luceat coram hominibus, vt videntes opera veſtra bona, magnificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Paulus; Eſtote ſine ſcãdalo Iudæis, & Græcis, & Eccleſiæ Dei, ſicut ego, qui per omnia omnibus placeo; non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Simon Petrus: Hæc eſt voluntas Dei, vt benefacientes obmuteſcere faciatis ſtultorum hominum ignorantiam. quomodo ergo obmuteſcere facient, qui blaſphemias ab infidelibus prouocant, & fidelibus perniciosum præbent exemplum? iccircò Paulus ad Timotheum ſcribit: Non percuſſorem Epiſcopum, id eſt, qui conſcientiam non percutiat ſingulorum, vt contra Iouinianum placet Hieronymo. male ergò Gratianus interpretatur, ne proprijs manibus aliquem cædat. qui ſenſus cũ non quadraret eidẽ Hieronymo, ſtatim ſubiunxit; Non enim pugilem deſcribit ſermo apoſtolicus, ſed inſtituit, quid Pont. facere nõ deberet. abſtinere omninò debet non ſolũ ab his, quæ turpia ſunt, Epiſcopus, verumetiã ab his, quæ indifferẽtia habentur, quãdo propterea proſpicit in ſcandali offenſam incidere. Idẽ Paulus ad Corinth. Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum.

PHI. Principem ergò & eſſe, & credi bonum virum oportet, ſi virtutis ſtudioſam reliquam multitudinem fieri deſideramus. IVR. Quibus virtutibus præſtare debet Princeps? THE. Omnibus quidem. & icirco Aquinas noſter ait: Non dicitur eſſe aliquis bonus Princeps, niſi ſit bonus per omnes virtutes morales, & prudens. vnde oportet Politicum, id eſt Rectorem politiæ, eſſe prudentem, & per cóſequens bonum virum. PHI. Et imprimis, prudentia; quòd dux eſt aliarum omnium virtutum; ſimiliter, & temperantia; ſine qua nemo iuſtus eſſe poteſt. Nam ſicut haud quiſquam eſt, qui vicino, familiaríue forti, aut liberali, multarúmue artium perito, contentus ſit, niſi ſit etiam temperatus; pariter nec intemperato Principe lætari poteſt. Hinc Plato ait; Princeps, ſi temperantiam non habeat, reliquas licèt virtutes habeat, nihil eſt. item magnifica liberalitate vſque adeò pollere debet, vt ne minima pecuniarum cupidinis ſuſpicióe maculetur. quod ſi in pretio cenſus habeat, nemo non auripeta efficietur. IVR. Nihil mihi videtur iſtud abſurdi continere: quinimò plus Reip. expetenda Patrisfamiliâs diligentia, quàm inertium deſidia: Patris enim familiàs eſt opus, quærendorum ſollicitudo: iſque œconomicæ finis, vti Mercaturæ, quæſtus; & Medicinæ, ſanitas: quæ ſollicitudo homines reddit ſolertiores, induſtrios; quique, quantum ignauis præſtant, tantum cómunitati ſunt vtiliores. diuitiæ ſingulorum,

non

non alterius magis, ingruẽtibus neceſſitatibus, quàm vniuerſorum, eſſe intelliguntur. quo opulentior eſt Reſp. & potentior & ſublimior & nobilior ſit, eſt neceſſe. Si pauperes Maiores noſtri extitiſſent, tam latè imperantem Remp. non habuiſſent: tametſi armis belligeretur, nihilominus belli neruus eſt pecunia; quam deſiderantes ſunt imbelles, inermeſque. præterea pauperes fœlicitatis Ariſtotelicę cõpotes haud fieri poſſunt, quòd vſu exercendæ liberalitatis deſtituuntur. PHI. Etſi in fronte falſa opinione præcepta iſthęc vera videantur, in receſſu tamen qui penitiùs introſpexerit, & librami ne rationis penſitauerit, nihil tam inimicum Reipublicæ comperiet, quàm diuitiarum illecebras. licèt patrisfamiliâs officium ſit quærere, & quæſita tueri, citra vitium tamen accipimus; vt non ducat in delitijs, ditari; ſed, non egere. Hinc Diues dictus, quòd nihil egeat, quaſi Deus. Egere verò ſapientes referunt ad neceſſitatem, non autem ad luxus & voluptates. neque Diues definitur, qui multa habet, ſed qui paucis eget, quique egere non ignorat. nam quo plura habeas, pluribus egeas eſt neceſſe. diuitiæ moderatione animi terminãtur, non rerum affluentia. Cato Porcius ſibi exprobrantes quòd multis egeret, deridebat, quòd neſcirent egere. opes itaque appetendæ pro inſtrumento ad benè beateque viuendum. THE. Hoc illud bonum opus eſt, de quo Apoſtolus ſic ait: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonũ opus

ment. In puniendis peccatis peſſimè cum reis nunc agitur: aut bonis, aut vita & bonis ſimul exuuntur. nulla caſtigandi ratio, vt meliores fiant: nulla quoque exemplaris pœna, vt alij terreantur. ærarios fieri Ciues, non bonos, amant. Diuo Traiano inter cætera Optimi cognomen tribuitur, quod nulla fiſci cauſa, ſe Principe, bona eſſet; nunc verò nulla mala. Modeſtinum, in cauſis dubijs contra fiſcum intrepidè iudicatum, reſpondiſſe ferunt; pro fiſco nunc ſemper fit iudicatio. Sapientes duas pœnarum ſpecies commendant, Caſtigationem & Exemplum: Caſtigatio, vt qui imprudens peccauit, poſthac fieret cõſideratior, vel quoties ſpes eſſet reum ad meliorem frugem redire. Exemplum appellant capitalem pœnam, qua cæteri admonẽtur. IVR. De hac pœna nũc intelligo Claud. Iureconſultum reſpondiſſe: Nimirum, multis perſonis graſſantibus, exemplo opus eſſe. HIST. Eãdem pœnarum diſtinctionem Virgæ & Secures in faſcibus Prætorianis pollicebantur. virgæ, quod emendari poteſt, corrigunt: ſecures, quod emendari nõ poteſt, ſuccidunt. non ergo ſtatim neque paſſim, maximeque indicta cauſa, ad cædem proſilienendum eſt. PHE. Peccantem iterum corripi, & nõ cædi, Ieſus præcipit; & Arbor illa infructuoſa poſt tertiam ſtercorationem iuſſa eſt ſuccidi. HIST. Aliud quoque notatu dignum in illis faſcibus cernebatur, quòd colligati, & non ſoluti eſſent. vnde vſurpatum arbitror, quod hodie

die vaginati gladij Poteſtatibus præferuntur pro faſcibus;qui Prætores præibãt, ea ratione, quòd non in promptu & ad manus de capite cognoſcentis expeditas ſecures eſſe volebant: id eſt,quòd omnis puniendi ratio vinculo humanitatis,& miſericordiæ dulcedine eſſet irretita,quodque non niſi lege, & inuitus ad vlciſcendum accedere videaris. THE. Audite ad hanc rem quæſo eloquentiſſimi, ac ſanctiſſimi Leonis Papæ verba aurea hæc:Plus erga corrigendos agat beneuolẽtia,quàm ſeueritas: plus exhortatio, quàm comminatio: plus charitas, quàm poteſtas.Sed ab his, qui quæ ſua quærũt, non quæ Chriſti, ab hac lege diſceditur: & dũ dominari magis, quàm conſulere ſubditis placet,honor inflatur in ſuperbiam. HIST. Diocletianus Imperator,Iuſtitiam ſine miſericordia crucem eſſe dicebat: dignũ mehercle Principe dicterium.furentis ſanè, & ſanguinem humanum anhelantis eſt,præcipitem in ſupplicia ferri. Sæpiſſimè nos ipſi vidimus, ſi memoria tenetis, in media vrbe,eodem momento & captos & capite truncatos multos.quod plerumque faſſus eſt Princeps, à ſe imperatum ne ſupplicationibus vinceretur. PHI. Quid audio? pulchrius duxit, crudelior quàm indulgentior videri. HIST. Antiquitùs tanti de capite hominis iudiciũ erat, quòd publica iudicia multorum grauiſſima cenſura agitarentur ex omni ordine lectorum iudicum, Plebeio, Equeſtri, & Senatorio: ac diſpari numero, vt pluriũ

ſaltem

ſaltem numero certa ſententia vinceret. In cauſa Miloniana vnus & ſeptuaginta dati Iudices memorantur; fiebatq; reis recuſandi poteſtas, quos volebãt reijci; & in reiectorum locum ex vrna alij ſublegebantur. auctor eſt Aſconius Pedianus. Sub Imperatorib. poſtea introductũ de nullo ſuppliciũ ſumi, niſi proprio Cæſaris chirographo tabella ſubſcriberetur: &, quum inhumanũ ducerent etiam in facinoroſos ſęuire, Aqua & Igni interdicendi ius induxerunt: interdicto enim earum rerum vſu, ſine quibus vita conſiſtere non poteſt, rei inter mortuos numerabantur. humore ſanè, & calore corpora animari intelligebant. Hinc à noua nupta ignem, & aquã tangi inſtituerunt. quod inſtitutum adhuc in ſacris nuptialibus retinemus. Cruenta verò ſupplicia raro, & in humiliores ac perditiſſimos, exercebant. nũc aũt vnius ſtulti arbitrio, & indicta plerumque cauſa in omnẽ paſſim ſecures expediũtur. Horret animus dũ recurſat in mentem carnificina illa, quã quotidiè pro ſpectaculis ſpectamus, de exoſſatis per longa ſupplicia, & candenti forfice excarnificatis corporibus. Olim non niſi atra die, ac deſerto & infami loco ſupplicijs rei ſubijciebantur. nunc verò ipſa die, ac via celebri, qua in Conſiſtoriũ itur; quaſi cõmeantibus gratũ ſit in crucẽ actorũ ſpectaculũ. non ſic Maiores noſtri, ſed humaniter, clemẽter, religioſè. & Sacerdotibus omninò piaculare eſſe voluerunt, ne vita forent inoptabili. PHI. Platonicũ eſt etiã

iſtud

iſtud inſtitutũ. in Epiſtola ad propinquos Dionis ſcribit, Sacerdotẽ in ferenda necis, carceris, exilij ſententia contaminari nefas eſſe. idem in Gorgia ait, Non decere ſapientem inoptabilẽ vitam habere: inoptabilẽ putat eorum, qui capitalibus ius dicunt. IVR. Hoc idem ſacris Cõſtitutionibus continetur; quamuis Epiſcopi hodie titulo Gubernatoris huic miniſterio p̃ficiantur. PHI. Dic, prudentiſſime, quàm benè Epiſcopus orabit pro populo? Vir ſanguinis quàm benè plebẽ ſuã inſtruet: cuius inter tortores & carnifices conuerſatio eſt, & de extendendis equuleis ſedula diſputatio; quiq; pulchrius ducit ſolertiorẽ latrũculatorem, quàm religioſum Epiſcopum, haberi? HIST. Dirus, non Diuus Diocletianus, Magiſtratibus vrbicis, prouinciarumq; Præſidibus tantum curæ adhibuit, vt neq; modeſtiores vnquã, neq; iuſtiores extitiſſe perhibeantur. nunc autem pudet à Cæſarum ignauiſſimo in moderamine Iuris dicũdi noſtros ſuperari. ad Magiſtr. as deliguntur inclemẽtes, rapaces, callidi, & plerunq; licitatione vincentes, ea, quod peius eſt, lege, vt nullis legibus etiã repetundarum teneãtur. vnde verum experimur illud Ariſtotelis: Qui legibus hominem pręponit, ſæuiſſimam beſtiã præponit. PHI. Obſeruate obſecro hæc Platonis quarto De legibus, verba: Interitũ, inquit, illi Ciuitati paratũ video, in qua nõ lex magiſtratibus, ſed legi magiſtratus pręſunt: ſalutem verò illi, vbi lex ſeruiẽtibus magiſtratibus dominatur.

minatur. HIST. Inter ipſas namque leges & ſecures & tribunalia, flagrans in omne facinus libido dominatur. cuius rei quum grauatè premeremur, & in conſilijs pub. verba fierent, deteſtari noſtra conſilia cœpta ſunt; nec antè calumniari deſitum, quàm Curia clauderetur. Eloquentiſſimus Tertullianus, bonorum virorum, & pro rebus minimè improbis, negat eſſe conuenticula. Diuus Antoninus reſpõdit, Iuſtam ſeruitutem ſeruientium querelas malę tractationis aduerſus dominos ſuos audiẽdas: nobis verò ne hiſcere quidem conceſſum. in Phalaridis Tauro bulliẽtium mugitus inhibitos nuſquam legimus: crudeliſſimum ædepol, & ſupra quàm dici poſſit, in tormentis tacere iuſſis tormentum. PHI. Bonis autem moribus imbuitur Ciuitas verbo & opere; quibus ſolis omnis recta inſtitutio continetur. THE. Saluator noſter cœpit prius facere, quàm docere. Qui iubet aut docet, & non facit, ſeductor eſt, ad vitiumque inſtruit. Lactantius: Incongruẽs atque ineptum. non in pectore, ſed in labijs habere bonitatem. Verùm nemo effigiatius expreſſit quàm ſanctus Baſilius ille, quẽ ex multiſcia rerum cognitione Magnum Græcia vocitauit: Qui enim, inquit, virtutem in cœtu hominum laudant, ampliſſimisque verbis extollunt, ipſi verò & libidinem temperantiæ, & quæſtum iuſtitiæ anteponunt, hi mea ſententia nihil differunt ab Hyſtrionibus: qui, cùm poemata in ſcena agunt, ſæpe vt Reges vel vt

poten-

potentes prodeunt: cùm tamen neque Reges ſint, neque potentes, neque omninò forſitan liberi. At hic vltimus eſt iniuriæ terminus, bonus videri cum non ſis. PHI. Nũc Chriſtilogos ſequitur populus, id eſt, qui benè loquuntur & malè agunt. ſic Imp. Pertinax huiuſcemodi homines appellitabat. Mores Principum regula ſunt viuendi Ciuibus, ac exemplar validiſſimum; in quos omnium conuerſi oculi inſudant fieri ſimiles. morum verò diſſimilitudo parit odium, ſicut ſimilitudo gratiam. geſtit quiſque ea agere, quæ Principem oblectant. quæ res quantum valeat ad mores Ciuitatis, Plato docet his verbis: Non multo labore, neque longo tempore Tyranno opus eſt ciuitatis mores mutare. nam ſiue ad virtutis officia, ſiue cõtrà, ciues perducere velit, ipſe prius viam, per quam ſequantur cæteri, ingrediatur oportet; omniaque in ſeipſo primum expreſſa præſcribat agendo; alia quidem laudans atque honorans, alia verò vituperans. HIST. Elegãter ergò iunior Plinius Traiano dixit: Vita Principis cenſura eſt, eaque perpetua. ad hanc dirigimur: ad hanc conuertimur. neque tam imperio nobis opus eſt, quàm exemplo. THE. Hinc Apoſtolus ad Timotheum ſcribit: Forma eſto fidelibus in conuerſatione, in fide, in caſtitate. HIST. Sed quid ſapientum, ac ſanctorum dogmata commemoramus? nónne ipſi experti ſumus? quandiu virtuti honos fuit, Papalis nõ ſolum Curia, verum etiam vniuerſus

Orbis doctiſſimis atque ſanctiſſimis abundauit viris. at vbi vitia irruperunt, & in ſumma arcis pro tribunali viſi ſunt dari honores, nemo bonus fieri concupiuit. ſi dignitates omnes auctionariæ cernuntur, quæ virtutum ſplendore mereri debent, quis, ad hæc faſtigia anhelans (anhelant ſanè omnes) cumulandis opibus non inuigilet? cumulari autem ſine vitio vix poſſunt, vt in Prouerbijs legitur: Qui feſtinat ditari, non erit innocens. Pudet dicere, quibus gratis patent dignitatum portæ. nil mirum, ſi iam pauciſſimi bonarum artium ſunt ſtudioſi. veraque vox illa: Sub bono Principe mali Ciues eſſe non poſſunt. & contrà: Sub malo Principe boni eſſe non poſſunt. THE. Grande dubio procul in Principibus crimen, ac pernitioſè contagioſum, quando eorum exemplo populi diſcunt intemperanter viuere: & vſque adeo grande, quòd expetibilius ſibi ſit crudeliter cædi, Chriſto Ieſu noſtro acclamante: Si quis ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, expedit ei, vt in collo eius ſuſpendatur mola aſinaria, & mergatur in profundum maris. HIST. Quid ſi ſcandalizat orbem vniuerſum? THE. Tot mortibus dignum beatiſſimus Gregorius tradit, quot ad ſubditos perditionis exempla tranſmittit: atque, omnium Doctorum conſenſu, tanquam hæreticus Epiſcopatu eijciendus. incorrigibilis enim quiſque non immeritò inter hæreticos nominatur, ea vel maximè ratione, quòd peccandi impudentia non niſi

ab incredulitate proficiſcitur, locupletiſſimo Cypriani teſtimonio,in hæc verba : Diem domini,& iram Dei, & incredulis dira ſupplicia, & ſtatuta perfidis dira tormenta nemo conſiderat;quod metueret conſcientia noſtra, ſi crederet:quia non credit,omninò non metuit; ſi autem crederet, caueret; ſi caueret, euaderet. Clemens Papa:Qui enim rebelliter viuit,&diſcere aut agere bona recuſat, magis Diaboli quàm Chriſti membrum eſſe oſtenditur; & potius infidelis quàm fidelis eſſe monſtratur. PHI. Poſtquam ſcandalizatio tàm exitiale ſcelus eſt,vtrum opus eſt à verò procedat crimine? IVR. Sunt,qui exigunt verum ſit crimen & notorium,vſquequo ſcandalum pariat in populo: quorum iuuatur ſententia,Si nemo præſumptione dãnandus, multo certè minus ſummus Pont.cuius culpam redarguere audet nemo mortaliũ. THE. In diuerſum eloquentiſſimi Martyris Cypriani vrget auctoritas, lib. de Sing.Cler.Peius eſt, inquit,quàm mœchia, continentiam ducere criminoſam, & infamem facere ſanctimoniam. Idem Cyprianus libr.De habitu virginum : Excuſari non potes,quaſi mente caſta ſis & pudica: redarguunt te cultus improbi, & impudicus ornatus; nec computari iam potes inter puellas & virgines Chriſti, quæ ſic viuis, vt poſſis adamari. Et vtique ſcandalizatio Deo infenſa eſt; non ob id ſolum,quo peccatur;ſed quo ſcãdalizatur. nam & peccari poteſt ſine ſcandalo, vt illud

Apoſtoli: Si non caſtè, cautè. & ſcandalizare potes abſq; eo peccato, quod peccare videris, nihil intereſt, quod ad nos mortales, malè vel agas, vel agere videaris. ſi me fugit, verè num feceris; non me fugit per id, quod peccaſſe videris. Neque minimum peccat, quiſquis ſic viuit, vt peccare videatur: non enim in eo quod non facis, ſed in eo quod facere videris, ſcandalizas. Ad hæc Aurelius Auguſt. lib. de Com. vitæ Cler. Duæ res ſunt, conſcientia & fama: conſcientia eſt neceſſaria tibi, fama proximo tuo: qui confidens cõſcientiæ negligit famam, crudelis eſt: quæ crudelitas, Viri diſertiſſimi, non in ſeipſum, vt vulgò creditur, ſed in alios eſt, qui malè agẽdi inducunt licentiam; vt idẽ Aug. alio loco declarat, dicens: Non ſunt audiendi, qui ſibi ſufficere conſcientiam dicũt; exiſtimationem autem non ſolum impudenter, verum etiam crudeliter contemnentes; quum occidant animas aliorum. IVR. Non ergò ſuſpicionibus ſummus Pont. iudicatur, ſed manifeſto ſcandalizationis delicto. hinc, nullis accuſantibus, ſanctiſſimum purgandi ius introductum legimus; & ſpontè multos Pont. ſubiecisse colla; vt Xiſtum, Leonem IIII. HIST. Hodiè capitale eſt de purgatione, aut concilio cogitare: nec ob aliud tot annos infeſtis oppreſſa armis miſerabiliter luget Italia; in cuius excidium omnium Chriſtianorum concitata ſunt arma, omnium Barbarorum immanitas, ac rabies irritata. teſtis eſt Verona, Vicentia, Patauium, &

um,& reliqua Venetia tota;item Aemilia, Tuſcia,Rauenna, Brixia: vbi ſine diſcrimine ætatis,ſexus,locorum,ſæuitum crudeliſſimè non ignoratur:illiſi infantes,direpta templa, proſanata ſacra;Moniales virgines, nuptæ atquè innuptæ cæſæ,ſtupratæ,venundatæ, proſtitutæ: nec antè ab hoſtibus ceſſatum, quàm perpauci ad infamem miſeriam reſeruati intelligerẽtur. Ter ſignis collatis pugnatum ; ſupra ducenta millia Criſtianorum deſiderata ; plus riuulis decurrẽtis ſanguinis humani, quàm imbrium, irrigata terra. delirant Reges, vt ille ait, plectũtur Achiui. pro aliorum nequitia pœnas dant innocentes;&,quod crudelius eſt, deletis ſæpe copijs, redintegrare bellum non ceſſant. quò ventum eſt?aurum Eccleſiæ,ex eleemoſynis in alimoniam pauperum,& captiuorum redemptionem congeſtum, effunditur in perniciem etiam animarum. Orabat Moſes vt vinceret, non pugnabat.Cecidiſſent Reges & Duces Lõgobardorum , ſi diuinus Gregorius humano ſanguine pollui non formidaſſet. Ambroſius, irruentibus ad Eccleſiam occupandam armatis,ne qua ſtrages ſequeretur, non reſtitit vi, vt poterat, ſed oratione & lachrymis ; quæ ſola Clericorum arma eſſe dicebat.Idem Ambroſius Theodoſium Imperatorem Tẽpli aditu repulit,quòd in Theſſalonicenſes non ſine innocentum diſcrimine ſæuiſſet: qualem arbitraris,ſe præſtitiſſet erga eos Sacerdotes, qui haud diſſimilis ſæuitiæ extitiſſẽt ? quid ſi vidiſſet,

deuaſtatis Italiæ Vrbibus, & centenis millibus Chriſtianorum cæſis, Gentilium more ſuperbos per Vrbem trahi triumphos, ſolennia Deo vota ſolui, gratulationeſque agitari contra rationes triumphandi, ſanctiſſimaque Ciuitatis noſtræ inſtituta? quæ nunquam funeſtis Ciuium, Sociorumue victorijs lætari viſa eſt. Quibus verbis humanitatem tuam efferam, C. Antoni, victor Catilinæ, quòd abſterſos gladios in caſtra mœſtus retuliſti? inuidioſum ſanè cēſebas (& ſi optabilis, & Reipublicæ perneceſſaria ea victoria fuerit) ſanguinolentis gladijs Ciuium, vt externorum cruore hoſtium, exultare. L. Cecinna & C. Marius, vt ciuilis ſanguinis auidi, ſic moderatiſſimi victores, quòd nō protinus ad templa Deorum & aras cucurrerunt. L. Sylla, inſolens quamuis victor fuerit, de confectis perſæpè bellis ciuilibus neque vnquam ouans triumphanſque viſus proditur. denique Fabius meminit, lauream nec Senatū cuiquam decreuiſſe, neque quenquam ſibi dari petijſſe, Ciuitatis parte lachrymāte. THE. Neque mirum; ſi tam execrabilis eſt ſcādalizatio, quòd plura deterrima inde ſequuntur mala; ipſius charitatis derelictio, Chriſtianis infidelitas, & peccandi licentia, non Chriſtianis irridendæ, at deteſtandæ, quod peius eſt, Religionis anſa. Apoſtolus: Si propter eſcam frater tuus ſcandalizatur, iam nō in charitate ambulas; noli eſca tua illum perdere, propter quē Chriſtus mortuus eſt. Cyprianus: Blaſphemiam ingerit

gerit religioni, quam contulit, qui, quod confitetur, non ante omnes impleuerit, ne Chriſtianitas credatur eſſe fallacia, & mœchatio videatur ſanctitatis velamento veſtita. propter quod Dominus in Euangelio ſic præmonet, dicens: Sic lumen veſtrum luceat coram hominibus, vt videntes opera veſtra bona, magnificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Paulus; Eſtote ſine ſcãdalo Iudæis, & Græcis, & Eccleſiæ Dei, ſicut ego, qui per omnia omnibus placeo; non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Simon Petrus: Hæc eſt voluntas Dei, vt benefacientes obmuteſcere faciatis ſtultorum hominum ignorantiam. quomodo ergo obmuteſcere facient, qui blaſphemias ab infidelibus prouocant, & fidelibus pernicioſum præbent exemplum? iccircò Paulus ad Timotheum ſcribit: Non percuſſorem Epiſcopum, id eſt, qui conſcientiam non percutiat ſingulorum, vt contra Iouinianum placet Hieronymo. male ergò Gratianus interpretatur, ne proprijs manibus aliquem cædat. qui ſenſus cũ non quadraret eidẽ Hieronymo, ſtatim ſubiunxit; Non enim pugilem deſcribit ſermo apoſtolicus, ſed inſtituit, quid Pont. facere nõ deberet. abſtinere omninò debet non ſolũ ab his, quæ turpia ſunt, Epiſcopus, verumetiã ab his, quæ indifferẽtia habentur, quãdo proptereà proſpicit in ſcandali offenſam incidere. Idẽ Paulus ad Corinth. Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum.

PHI. Principem ergò & eſſe, & credi bonum virum oportet, ſi virtutis ſtudioſam reliquam multitudinem fieri deſideramus. IVR. Quibus virtutibus præſtare debet Princeps? THE. Omnibus quidem. & iccirco Aquinas noſter ait: Non dicitur eſſe aliquis bonus Princeps, niſi ſit bonus per omnes virtutes morales, & prudens. vnde oportet Politicum, id eſt Rectorem politiæ, eſſe prudentem, & per cõſequens bonum virum. PHI. Et imprimis, prudentia; quòd dux eſt aliarum omnium virtutum; ſimiliter, & temperantia; ſine qua nemo iuſtus eſſe poteſt. Nam ſicut haud quiſquam eſt, qui vicino, familiarſue forti, aut liberali, multarúmue artium perito, contentus ſit, niſi ſit etiam temperatus; pariter nec intemperato Principe lætari poteſt. Hinc Plato ait; Princeps, ſi temperantiam non habeat, reliquas licèt virtutes habeat, nihil eſt. item magnifica liberalitate vſque adeò pollere debet, vt ne minima pecuniarum cupidinis ſuſpiciõe maculetur. quod ſi in pretio cenſus habeat, nemo non auripeta efficietur. IVR. Nihil mihi videtur iſtud abſurdi continere: quinimò plus Reip. expetenda Patrisfamiliâs diligentia, quàm inertium deſidia: Patris enim familiâs eſt opus, quærendorum ſollicitudo: iſque œconomicæ finis, vti Mercaturæ, quæſtus; & Medicinæ, ſanitas; quæ ſollicitudo homines reddit ſolertiores, induſtrios; quique, quantum ignauis præſtant, tantum cõmunitati ſunt vtiliores. diuitiæ ſingulorum,

non

non alterius magis, ingruẽtibus neceſſitatibus, quàm vniuerſorum, eſſe intelliguntur. quo opulentior eſt Reſp. & potentior & ſublimior & nobilior ſit, eſt neceſſe. Si pauperes Maiores noſtri extitiſſent, tam latè imperantem Remp. non habuiſſent: tametſi armis belligeretur, nihilominus belli neruus eſt pecunia; quam deſiderantes ſunt imbelles, inermeſque. præterea pauperes fœlicitatis Ariſtotelicę cõpotes haud fieri poſſunt, quòd vſu exercendæ liberalitatis deſtituuntur. PHI. Etſi in fronte falſa opinione præcepta iſthęc vera videantur, in receſſu tamen qui penitiùs introſpexerit, & librami ne rationis penſitauerit, nihil tam inimicum Reipublicæ comperiet, quàm diuitiarum illecebras. licèt patrisfamiliâs officium ſit quærere, & quæſita tueri, citra vitium tamen accipimus; vt non ducat in delitijs, ditari; ſed, non egere. Hinc Diues dictus, quòd nihil egeat, quaſi Deus. Egere verò ſapientes referunt ad neceſſitatem, non autem ad luxus & voluptates. neque Diues definitur, qui multa habet, ſed qui paucis eget, quique egere non ignorat. nam quo plura habeas, pluribus egeas eſt neceſſe. diuitiæ moderatione animi terminãtur, non rerum affluentia. Cato Porcius ſibi expro brantes quòd multis egeret, deridebat, quòd neſcirent egere. opes itaque appetendæ pro inſtrumento ad benè beateque viuendum. THE. Hoc illud bonum opus eſt, de quo Apoſtolus ſic ait: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonũ opus

deſiderat, id eſt, occaſionem exercendarũ virtutum habere, ſecundum Hieronymum. PHI. Verùm quia difficilè eſt in delitijs diuitiarum verſari, & illis non reprehenſibilem eſſe, eorũ ne te inſidioſis blanditijs committe, quibus facillimè captiuaberis. Sapienter ergò Crates ille Thebanus, proiecto in mare non paruo auri pondere, Abite, dixit, peſſimæ voluptates: ego vos mergam, ne ipſe mergar à vobis. Pythagorici, Platonici, ac Stoici in ſolitudinibus, & deſertis, ac peſtilentibus locis habitaſſe feruntur, ne vlla voluptatum illecebra à contemplatione Sapientiæ auocarentur. THE. Ad hanc rem Hiero. contra Iouinianum ſic loquitur: Si quis exiſtimat verſari inter delitias, & delitiarum vitijs non teneri, ſeipſum decipit: quum enim, procul ab his remoti, ſæpe capiamur naturæ illecebris; & cogimur ea cupere, quarum copiam non habemus; quanto magis, ſi circundati retibus voluptatum, eſſe nos liberos arbitremur? Vetus quoque ſententia eſt: Difficile, immò impoſſibile eſt, delitijs & voluptatibus affluentes non ea cogitare, quæ gerimus. fruſtrà quidem ſimulant, ſalua fide & pudicitia & integritate mentis, ſe abuti voluptatibus; quum contra naturam ſit, copijs voluptatum ſine voluptate frui. & Apoſtolus hoc ipſum canens, dixit: Quæ autem in delitijs viuens eſt, mortua eſt. PHI. Periculoſa itaq; res eſt, & vſque adeo periculoſa, quod reprehenſione non carebit, quiſquis continentiam vel prudentiam profitetur,

tetur,& huiuſcemodi diſcriminibus ſeſe oble-ctare non reformidat: ſatius quippe exiſtimo per egeſtatem liberalitatis vſu carere, quàm tã infami periculo ſe committere. HIST. Quod ſi ratio non ſuadet, ſuadeat ſaltem haud latens atque domeſticum experimentum. Rigiditas Romanæ Eccleſiæ aduerſus voluptatũ illecebras diuitiarũ delinimentis emollita,atq; prorſus effeminata cernitur: & quæ calcare humilitate ſuperbiam,& imperij faſtus deſpicere ſolebat,poſita nunc manſuetudine, cæca ambitionis libidine furẽs, dominandi poteſtate ſuperbit. Quid maius vnquã Ro.Imperio? quod tamen non alijs armis,quàm diuitiarum blanditijs expugnatum atq; euerſum videmus. fallitur quiſquis res magnas vi diuitiarum peragi putat: atqui nec armis præclarum quicquam conficitur ſine prudentum conſilio & authoritate: quid humilius Caſſio Romuleis? quid eiuſdem victorijs glorioſius? non opulentia, ſed virtutis robore totiens de finitimis triumphauit. decreuit, non creuit,immò interijt res Romana luxurioſis diuitiarum opibus. quid plura? poſtquã ſapientiſſimi Catonis habemus teſtimoniũ: cuius verba in Oratione ad Senatũ contra Catilinam ſunt hæc: Nolite exiſtimare Maiores noſtros Remp.ex parua armis magnã feciſſe; ſi ita res eſſet, multò pulcherrimam haberemus,quippe ciuium atque ſociorum, armorũ atque equorum maior copia nobis, quã illis,eſt; ſed alia fuêre, quæ illos magnos fecerunt,

runt, domi induſtria, foris iuſtum imperium, animus in conſulendo liber, neque delicto neque libidini obnoxius. pro his nos habemus luxuriam atque auaritiam. IVR. Nugas audire videor. Si neque armis, neque pecunia res magnæ conficiuntur, quibus rebus dicitis confici? PHI. Non animaduertiſti Catonis recitata verba, quòd magiſtra Virtute? Hæc ſola ſapientes facit, fortes, prudentes. hæc nihil fugiendum docet, niſi ignauiam, turpitudinem, vitium: nullos hoſtes formidabiles fore, nullum locū aſperum, inacceſſibilem, inexpugnabilem: nullum laborem inſolitum: ſitim, famem, vigilias tolerare: ſub dio iacere: ſole, imbribus, gelu, frigore durare membra: ſolos hoſtes odiſſe, ciues & ſocios diligere, iuſtitiam colere, Deos propitiare ſuppliciter: pro fide, pro patria pulchrum mori: hoſtes inuadere, loco pellere, ciues ſeruare; ante alios aſcendere muros, dicto parêre. HIST. His me herclè artibus fundata res Romana creuit: potentiſſimi Reges domiti, bellaciſſimæ gentes ac populi ſubacti, parua ſæpe militum manu numeroſi hoſtiū exercitus deleti. IVR. Superuacuæ ad rem bellicam ſunt iſto modo pecuniæ. PHI. Niſi quatenus neceſſitati, quæ citò expletur, faciant ſatis. nullus diuitiarum cumulus ſatis eſt hîs, qui mercenario belligerant milite, & Tyrãnis imprimis. Alia ſanè ratio eſt pugnantium pro patria, pro imperio propagando vel conſeruando, longeque nobilior pro libertate, pro liberis, pro focis, pro laribus.

ribus. alia alienigenorum, qui conductitia ſtipe pugnant. quid ab his præclarum expectare poſſumus, qui ſtipem quàm ſeipſos habent chariorem, aut ſtipe ſe putant viliores? Nunquam ad tantum faſtigium res Romana perueniſſet, ſi non ſuis lacertis dimicaſſet. HIST. Quantum interſit pro ſe, an pro alijs pugnare, Piſani memorabile documentum noſtra ætate præſtiterunt: omni pecuniarum & ſociorum auxilio inopes, quatuordecim annorum obſidionem fortiſſimè ſoli ſuſtinuerunt non modo aduerſus Florentinas opes, verumetiam vniuerſos prope Italos, Gallorumque impetus: qui omnibus tum formidoloſi erant. ſplenduit tum Piſana virtus, etiam fœminis iuxta viros pro muris, pro portis, pro ſtationibus, die noctuq; militaria munera intrepidè obeuntibus. merētur certè ſuarum laudum egregium præconē. ſed multum intereſt, vt ille ait, in quæ cuiuſq; tempora virtus incidat. quia pro libertate pugnabant: vbi ab omnibus iuuandi erant, pudet dicere, vel expugnatores omnes ſenſerūt. TVR. Profectò iſthæc ratio efficit, quod mercenarij milites vel dum in caſtris degunt, vel in bello cadunt, ijſdem honoribus & fauoribus nō gaudeant, quibus pro patria pugnantes vel occumbentes. PHI. Blandiuntur ædepol ſibijpſis Potentatus noſtri temporis, quando ſe magnos exiſtimant, quòd pecunijs, & multo conductitio abundant milite. Ego verò ſolitus ſum dicere, imbelles homines quamuis locupletes, &

qui

qui alienis manibus præliantur, neque bello neque pace potentes. quid ſi pecuniæ non ſuppetant? quid ſi mercenarium non inueniãt militem? Et profligato exercitu, vnde, & quàm præſto, & quàm ſtrenuum reparabunt, niſi fortuitum quemque, rudem, inexercitatum, vel trioboli militem? HIST. Veriſſima loqueris: experti nunc ſumus Gallorum & Venetorum vires longè minores eſſe, quàm vulgò credebantur: Gallorum potentia, quæ pridem omnibus terrori erat, breui imbecillis apparuit, peditatu indiga: vno impetu Italia pulſi. itaq; qui aliena appetebant, de ſuis nunc cum Hiſpanis, & Anglis dimicare compelluntur. quod nõ aliunde eſt, niſi quòd externo belligerant pedite: & quamuis ſtrenuiſſimo abundent equitatu atq; pecunia, veruntamẽ ſine peditatu non eſt exercitus. Aptiſſimè Epycrates, vir in re militari peritiſſimus, Pedites manibus ſimiles eſſe dicebat; & Equites, pedibus. longè autem imbecilliores apparuerũt Veneti, homines imbelles vtroque, ſcilicet peditatu & equitatu niſi cõductitio. quænam potentia ipſorũ cenſeri poteſt, quæ tota ab vnius Bartholomæi Albiani fortuna pendebat? qui licèt fortiſſimè cum Gallis pugnauerit, & optimi ducis ac ſtrenuiſſimi militis munia obierit, vno acri prælio ſuperato, omnia Venetorum, præter vrbis mœnia, amiſſa vidimus; deque ipſis actum fuiſſet, niſi Iulij II. Pont. Ro. iram turpiter placaſſent, & per Oratores ſcilicet, publico decreto ad hoc

ipſum deſtinatos, Pontificis pedibus calcandas ceruices; vniuerſo ſpectante Pop. Ro. vt Criſpus ait, ſuppliciter porrexiſſent. Quã breui res Romana cecidiſſet, ſi poſt vnam, alteram, atq; alteram ad Tycinum, Trebiam, Traſimenum, & Cannas, memorabiles acceptas clades, nouo & ad manus expedito peditatus & equitatus ciuium delectu, reparari exercitus non valuiſſent. PHI. Satis euagati ſumus: tempus eſt receptui canamus. Poſtquam exemplis lucidatum eſt inſidioſas fore opum delitias, & veneno malo plenas; quas, vt materiem omnium malorũ, nemo ſapiens, vt Chriſtus ait, concupiuit, ſupereſt huius rei cauſa non ignoretur; quæ licèt fortiſſimis argumentis explicari poſſit, breuitatis tamen gratia ſufficiat Platonis IIII. de Rep. recitaſſe omnibus probata verba; quæ velim è veſtro nunquã defluant pectore, ſi inter ſtultos cõnumerari fugitis: Cõſtat, inquit, impoſſibile eſſe in ciuitate diuitias honorare ſimul, & tẽperantiã poſſidere; ſed neceſſariũ eſt ad alterius æſtimationem ſemper alterũ negligi. & alio idem loco ait: Quando in ciuitate diuites & diuitiæ honorantur, virtus probiq; viri deſpiciuntur: incendũtur ad ea ſtudia omnes, quę in honore ſunt. THE. Hinc Ieſus noſter dixit; Facilius Camelum tranſire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. & Hiero. lib. Conuerſ. Chriſti; Iuſtus nõ eſt abũdans extraneis facultatibus. IVK. Quid audio? diuites ergò beari nequeũt. veruntamen mul-

tos legimus viros ſanctos locupletes fuiſſe. THE. Quidam diuites ſunt auari. opulentiam amare,& illam in pretio nō habere eſt impoſſibile;quia, Vbi theſaurus tuus, ſcriptum eſt, ibi & cor tuum.nemo poteſt Deo,&Mammonæ ſeruire.& de his,qui diuitias in honore habent,Plato loquitur, & Saluator noſter Diuites Camelis comparat. Quidam Diuites non ſunt auari : virtutes ſuſpiciunt ac venerantur: ſtudium tamen ſine iniuria cumulandarum opum non negligunt ; & hos dicimus non facilè ſaluos fieri;& hi ſunt, qui ſeminant, vt Ieſus docet,inter ſpinas.nam,vti difficilè eſt diuitiarum delinimentis non capi, ita non facilè ad virtutes Diues accedit.Cauſam Diuus Hiero.Lib.de Conuerſ.Chriſt.diſſerens,ſic loquitur:Fluxu enim rerum,& vbertate copiarū animus ſoluitur,vigor mentis infringitur,virtus corporis eneruatur.Alij vero,qui ſunt liberales,id eſt,qui ad vſum virtutis effundunt diuitias,hi beati & Deo ſimiles ſunt:qui vero ad malos vſus erogant,licèt largiter,infelices ſunt prodigi,& gratiæ Dei diſſipatores. Sunt alij, qui non iure proprietatis ſunt diuites, ſed vſu & miniſterio, vt Prælati, Epiſcopi, & reliqui eccleſiaſtici diſpenſatores. ſi panem frangant quibus & quando ius eſt,de liberalitate nequaquam laudantur,ſed de bene adminiſtrata pecunia.ſin ſibi habent,aut ſuis delitijs indulgentes impendunt,impijſſimo ligātur furto. nam aurum, quod poſſident, eleemoſynarium, &

panis

panis pauperum eſt: inter quos æqua diuiſio, non liberalitas eſt, ſed pia diſtributio: quod ſi non fiat, æris alieni & eſurientium panis fraudatio eſt. IVR. Quid ſi Princeps virtutis ſit expers? PHI. Et ſibi & alijs conclamatę calamitoſæque cōditionis foret: ſibi, quòd eis vita quã miſera eſt, inquit Plato, & ab omnibus fugienda, in quo anima, qua viuit, per vitium eſt deprauata. idem in Legibus: Si homo Vnus, aut Paucorum poteſtas voluptati & cupiditati deditum animum habeat, hiſque repleri deſideret, quanquam id minimè aſſequatur, inexplebili inextinguibiliq; ardore, & inſanabili morbo vexatur. hæc Plato. & nō dubium eſt, quòd voluptuoſis hominibus furor ſit læſa paululũ voluptas. horum autem cauſam Chriſtianiſſimis eiuſdem verbis explicatam attendite: A ſuperbis, ait, lex diuina reſpuitur: qui mox, ſicut Dei legem derelinquunt, ita deſerũtur à Deo. deſerti autem & peccant atrocius, & miſerabilius cruciantur. latius eadem Mercurius Triſmegiſtus diſſerit in Pymandro; à quo Platonē didiciſſe opinor: ſic enim loquitur Pymander, id eſt, Mens diuina: Adſum ego, inquit, his qui boni, pij, puri, religioſi, ſanctique ſunt: præſentia mea fero illis opem; adeo vt ſtatim cuncta dinoſcãt, Patremque pacatum, propitiumque habeant. itaque gratias agant, benedicētes piè, & hymnis ſolennibus collaudantes. cōcedunt ſanè corpus morti ſuæ: ſenſuum illecebras faſtidiunt, vtpotè qui planè dijudicent, quàm

lethifera ſenſuum lenocinia. quin etiam ego ipſa Mens, ianitoris munere fungens, inſidiãtes inſidias corporis haudquaquã permitto finem conſequi ſuũ: aditus aũt, per quos blãditię manare ſolent, iugiter intercludo, libidinumque fomites omnes extinguo. cõtrà, ab ignauis, improbis, inuidis, iniquis, homicidis, impijs, procul admodũ habito, permittens eos Dæmonis vltoris arbitrio; qui, ignis acumen incutiẽs, ſenſus affligit; magiſque ad patranda ſcelera hominem armat, vt, turpioris culpę reus, acriori ſupplicio ſit obnoxius, eumq; ſine vlla intermiſſione ad inſatiabiles cõcupiſcentias inflammat.
T H I. Propterea ſupplex precatur Rex Dauid, dicẽs: Ne derelinquas me Domine Deus meus; ne diſceſſeris à me: intende in adiutoriũ meum Domine, Deus ſalutis meæ. & iterũ: Non auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor inclina ad me aurem tuam. Verùm ſi penſiculabimus ſupradicta Triſmegiſti, & Platonis verba, nõ differunt ab illis Pauli ad Romanos: Sicut non probauerũt, inquit Apoſtolus, Deũ habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobũ ſenſum, vt faciant ea, quæ non conueniunt; repletos omni iniquitate, & malitia; fornicatione, & auaritia; nequitia plenos, inuidijs, homicidijs, contentione, dolo, malignitate; ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum. H I S T. His verbis mihi videtur Apoſtolus meherclè noſtri tẽporis mores taxare; qui nihilo melio-

res cernuntur, quamuis vera Dei cognitio habeatur. THE. Accuratiùs dixeris, haberi poſſit. nam Ioannes Apoſt. ad Eccleſias ſcribens, ait: Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. PHI. Quantum verò aliis peſtilentiores ſint mali Reges, quorum ductu omnes intemperanter degant, vitamq́; viuant infeliciſſimam, paulò antè vberrimè demonſtratũ eſt. bonos & graues viros odio omninò habent; quorum ſanctitate vitæ ſua ipſorum ſcelera coargui intelligunt; quodq́; eorũdem virtus mirum in modum ipſis formidoloſa eſt: & ideò ſolos ſibi ſimiles diligunt. vnde illud: Sub malo Principe boni Ciues eſſe non poſſunt. THE. Regnãtibus impijs, ruinæ populorũ; in Prouerbijs. PHI. Scitè igitur huiuſmodi gubernatio vbique deteſtatur: & tanquam peſtem fugiendã exclamat diuinus Plato his verbis: Quippe, inquit, extrema omnia ſubeũda ſunt prius, quàm ſub ea gubernatione viuere, quæ peiores ſolet homines facere. HIST. Heu heu, quàm omnis nunc diſſoluta eſt diſciplina: Pudor, fatuitas dicitur; Modeſtia, ruſticitas; Frugalitas, hipocryſis. Apuleius Platonicè philoſophans, violatæ profeſſionis apud Proconſulem accuſatus proditur, quòd ſpeculum domi habebat, capillo inſordidato incederet, dẽtifritium cum verſiculis dono amico dediſſet. ...t Clerus nunc noſter, à quo cæteri diſcunt li...entiosè viuere; quòd ambitiosè, delicatè, la...ciuiter, impudenter victitet, domi amatorijs

ſpeculis, concubinis, proliparis, tanta coma nõ modo calamiſtrata, verum etiam vnguentata: mollibus nequitioſus veſtibus, aut reſupinus ſica terribilis incedit; non eſt qui paululum admoneat.

MARII SALAMONII DE PRINCIPATV

LIBER IIII.

PHI.

IAM nedum oculis cernitis, ſed etiã manibus ac pedibus veſtris palpatis, Principem & pluribus, & arctioribus ligari legibus, quàm quiuis alius: & errare illos, qui ſimpliciter ſolutũ dicunt. IVR. Satis mihi iſthæc tua quadrant dicta. honeſtatis magis iure quàm neceſſitatis, conuenire dicimus tantæ Maieſtati ſuas ſeruare leges, non autem oportere. PHI. Perpende, quid loqueris. IVR. Satis penſum, exploratumque eſt & mihi, & reliquis Iuriſperitis quod loquor. PHI. Caue abſurdum. IVR. Quomodo abſurdũ? PHI. Abſurdiſſimum mehercle eſt æſtimare, aliud decere, aliud Principem oportere. IVR. Cur non? PHI. Quoniam hoc pacto plus apud Principem neceſſitas, quàm honeſtas valeret: quod eſt dubioprocul ipſa abſurditate abſurdius. IVR. Planè quicquid licet non continuò honeſtum

neſtum eſſe legimus; pariterque non quicquid honeſtum eſt, mox facere oportet. PHI. Plebeiæ virtutis eſt iſta diſtinctio. & ſapienti ab honeſto turpe eſt diſcedere, Principi turpiſſimum: &, vt plebeium, ſic falſum eſt, Quòd nó omne honeſtum facere oporteat. ſi vitium fugiendum eſt, honeſtas omninò eſt appetenda: & quicquid honeſtum non eſt, vitio mancipatur. vnde fit, qui honeſtum reſpuit, vitium amplexetur. neque valere illam argumentationé, Si non omne, quod licet, honeſtum eſt, pariter non omne honeſtum facere oportere: quoniá nihil verè honeſtum eſt, quod facere nó oporteat: Non omne quod, licet, honeſtú eſt, is ſermo indicat, aliquid fore licitum, quod honeſtum non ſit: & honeſti tum ratio præualeat. ſto, liceat tranſgredi leges. ſi id idem honeſtú non fuerit, Princeps facere non debet. THE. Hinc Apoſtolus: Omnia licent, ait, non omnia expediunt. IVR. Quomodo honeſtum nó eſt, i licet? PHI. Licitum, & Honeſtú inter ſe differunt, quòd illud legis reſpicit ſanctionem: honeſtum verò, quod naturę conuenit. IVR. Núquid lex minus honeſta ſancit? PHI. Minimè: quòd ſi ſanciret, ab omni vi & dignitate legis decideret. tum labes ſunt, inquit Cicero, non leges. THE. Et Aur. Auguſtinus ait: Iura non ſunt putanda iniqua, vel hominum Conſtituta. PHI. Animaduertite, Lege licere, pluriſariam accipitur: quòd, aut quid iubet lex, aut permittit, aut non inhibet. nam quæ iubet aut

permittit, ſemper honeſta ſint, eſt neceſſe: quæ honeſta nõ ſunt, neque permittere, neq; iubere lex poteſt. Tertiũ genus liciti creditur, quicquid lege nõ eſt inhibitum: quòd ſi quid honeſtũ non ſit, facere eſt impermiſſum; non quia lege inhibitum, ſed honeſtati contrarium eſt. eſto, lege ciuili ſolutus quis ſit, non propterea lege honeſtatis, quæ validior eſt, ſolutus intelligitur. & quod lex ciuilis relaxat, lex honeſtatis plerunq; moderatur, vel inhibet. accedit alia non minus elegans ratio. IVR. Quænã? PHI. Princeps Dei locũ tenet. THE. Propter me Reges regnant, ſcriptum eſt. & Saluator noſter ad Pilatum: Poteſtatẽ in me haberes nullã, niſi datum eſſet tibi deſuper. hinc Apoſtolus: Omnis poteſtas à Deo eſt; miniſtri enim Dei ſunt in bonum. PHI. Sapientes noſtri docent, Nihil in Deo indecẽs eſſe poſſe. THE. Id idẽ & nos probamus. IVR. Quid tum? PHI. Hinc efficitur, indecorum ſicut in Deo eſſe non poteſt, ſic in principe, qui vices eius gerit in terris, eſſe non debet. THE. Heroica ſanè virtute præcellere cæteros oportet eum, qui ſemetipſum vitæ exemplar exhibiturus eſt. IVR. Succurrunt iam mihi Iulij Pauli Iuriſconſulti, & Diui Alexandri verba: quæ, ſimul iuncta, probant manifeſtè, Quod non decet fieri non poſſe. PHI. Recita, ſi memoria tenes. IVR. Teneo. auſculta, Pauli hæc verba: Ex imperfecto teſtamẽto legata, & fideicommiſſa Imperatorem capere verecũdum eſt: Alexandri autem verba, ſunt hæc: Ex imper-

mperfecto teſtamento nec Imperatorem he-
reditaté vendicare poſſe, ſępe conſtitutum eſt,
ecce quod Paulus verecundum reſpondit: Di-
ius Alexander fieri non poſſe reſcripſit. vtro-
que aũt elegantius Papinianus expreſſit his ver
bis: Nam, quæ facta lædunt pietaté, exiſtima-
ionem, verecundiam noſtram, nec facere nos
poſſe credendum eſt. PHI. Si priuatis impoſſi-
bilia iure veſtro exiſtimantur, quæ verecunda
ſunt, multò certę plus Principibus ſunt inhibi-
a, in quos omnium conuerſi ſunt oculi: & in
umma, vt ab initio diſſeruimus, Tyrannidis
roprium eſt legum tranſilire lineas. IVR. Prin
eps ergò ſolutam poteſtatem, quę vulgò ſu-
rema potentia dicitur, exercere non poteſt.
H. Aptiſſimè Potentia, & non Poteſtas vulgò
icitur; quòd illud facti, hoc iuris eſt nomen.
: procliuior ſententia eſt, exercere non poſſe,
uatenus Princeps eſt, ſine iuſta cauſa, niſi Ty-
annus haberi malit. IVR. Delirant ergò Do-
tores noſtri, dicentes, De ſumma potétia nihil
xcipi. PHI. Non delirant; quoniam Tyranni-
i nihil nefarium, nihil illicitum eſt. IVR. De
ero Principe loquuntur. PHI. Vehementer
rãt: propter hoc enim Princeps ſuſcipitur, vt
gum ſit cuſtos, non autem violator. IVR. Pa-
 iſta ratione derogare neque ſcripto, neque
oribus recepto iuri poſſet; quod Canoniſtæ
iſpenſare dicunt. PHI. Veſtra eſt hæc meſſis,
ri ſapientiſſimi. IVR. Noſtra profectò eſt. tu,
nctorum antiſtes, quid cenſes? THE. Cen-

ſeo, vt præ cæteris Papæ admirabilior eſt poteſtas, ſic ipſe circũſpectior eſſe debet. ſanè viuens virtutis ſimulachrum & eſſe, & videri cõuenit. in edito ſublimatur, vt cõſpicuus ſua luce luceat omnibus: eoque minus ſibi licere intelligat, quòd nullum eius factum, dictum, ac cogitatum latere poteſt: non vnum, ſed mille Argos habet ſuarum actionum obſeruatores, atque præcones: quique, vt ſanctiſſimi Gregorij in Iob verbis vtar, hominibus non præeſſe, ſed prodeſſe lætari debet: quiquę non quæ ſua ſunt quærat, ſed quæ Chriſti, curet atque conficiat; quod eſt, non opes, non regna, non honores, ſed ſolam animarum ſalutem: hæcque cauſa Diſpenſationis ſit negandæ, vel concedẽdæ.
IVR. Panormitanus Diſſipationem, non diſpẽſationem vocitat, quę ſine iuſta cauſa indulgetur. obſeruate obſecro Vlpiani ad hanc rẽ verba: In rebus, inquit, nouis conſtituendis euidẽs vtilitas eſſe debet, vt recedatur ab eo iure, qđ diu æquum fuit viſum. PHI. Vlpiani ſunt verba iſthæc? IVR. Ipſiuſmet. PHI. Quo loci? IVR. In libris Digeſtorũ, de Conſtitutionibus Principum. PHI. Ergò de conſtituendis à Principe loquitur? IVR. Proculdubiò. PHI. Et illa verba, Euidens vtilitas, num de publica, an ipſiuſmet Principis intelligitis? IVR. Publica. ſ. populi. PHI. Item; Euidens, nunquid vera & omnibus manifeſta, an verbis adumbrata; vt illa pro annonarijs Ripæ? IVR. Vt omnibus liquidò palam pateat. THE. Quid tu vir ſapientiſſime cen-

me cenſeas, à te intelligere deſideramus. PHI. De Sum. Pont. veſtra eſt diſcuſſio, vt paulò antè dixi; de quo verecundè ſemper, ac reuerenter loquor. conuenire tamen videmini, omninò quibuſdã rationis retinaculis cohiberi. de reliquis Principibus intrepidè ſentio, ſine iuſtiori cauſa de via cedere nõ valere. IVR. Quid ſi exceſſiſſet? PHI. Tyrannum agit. THE. Et Papa, quamuis à nemine propter hoc iudicari queat, diuinum tamen iudicium non ſubterfugiet. IVR. Vt quid igitur talis libera & ſoluta poteſtas? ventoſa magis ambitio mihi videtur, poſtquam verè ſemper, & vbique libera nõ eſt. PHI. Atqui perutilis ac neceſſaria eſt. cuius vſus, & non abuſus, probatur; nec aliundè pendet, quàm Principatus ipſe, quem ad populorũ commoda inſtitutum conſtat. huius rei cauſa ea proditur: Vt non imaginari, ita nec ſcriptis legibus omnes caſus comprehendi poſſunt. & propterea Ariſt. & alij Rerump. ſcriptores, Magiſtratus quoſdam in Ciuitate creandos monent cum ſummo imperio, qui vel legum interpretatione, vel noua ſanctione his, quæ accidunt, ſuppleant, ac ſtatuant. derogat itaque vetuſtis legibus ſolus Princeps: ſupplet, variat ex natura rerum, morum, temporum, ac caſuum viciſſitudine, vbicunque euidens vtilitas poſtulat. IVR. Diuus Iuſtinianus in Oratione De veteri iure ad Senatum, ſic concionatus eſt: Ideo Imperialem fortunam rebus humanis Deus præpoſuit, vt poſſit om-

pia quæ nouiter contingunt & emendare, & componere, & modis & regulis competentibus tradere.

MARII SALAMONII DE PRINCIPATV
LIBER V.

PHI.

ABVNDE, ni fallor, diſcuſſa ſunt omnia, quantũ ratiocinando aſſequi potuimus. IVR. Ita mihi pſuadeo. PHI. Solũ ſupereſt deſpiciamus, Nunquid Princeps Romanus verè ſolutus vnquam fuerit: &, An in dominũ ſuſcept⁹: vt vulgò creditur. quę ad hiſtoriam pertinere dicebamus. Igitur ſi placet Hiſtoricum noſtrum cõpellamus. nõ enim incõuenit, hæc, quæ diſputamus, hiſtoriarum commemoratione illuſtrari. THE. Operæpretium eſt. PHI. Tuum nunc eſt, vir diligentiſſime, initia ac cauſas Principatuũ diſſerere. HIST. Exterarũ omniũ gentiũ, an noſtratiũ ſolũ? exordiar, ſi vultis, à primis Regibus, per ſingulas nationes ac temporũ vices decurrens. PHI. Longa nimis iſthæc atq; impertinẽs recitatio, poſtquã de Romano inter nos Principe agitur. IVR. Locupletiſſimus huiuſce rei au-

ctor

ctor apud nos Pomponius eſt in Origine iuris, iccircò aliundè petere ſuperuacuũ foret: ſi placet eius verba in mediũ adducã. PHI. Haud herclè maioribus auctoribus hæc res diſcerni poteſt, quàm hiſdem, quibus cũ omnis de Principe contentio eſt. IVR. Quemadmodũ ad Senatum, deinde ad Principem delata Reſp. fuerit, Pomponius his verbis explicat: Quia difficilè plebs conuenire cœpit, populus certè multo difficilius. in tanta hominũ turba neceſſitas ipſa curã Reip. ad Senatũ deduxit. ita cœpit Senatus ſe interponere; &, quicquid Senatus conſtituiſſet, obſeruabatur: idq; Ius appellabatur S. C. Nouiſſimè, ſicut ad pauciores viros iuris cõſtituendi via tranſiſſe, ipſis rebus dictãtibus, videbatur, ꝑ partes euenit, vt neceſſe eſſet Reip. per Vnum cõſuli. nã Senatus nõ omnes prouincias probè gerere poterat. igitur, cõſtituto Principe, datũ eſt ei propriũ ius, vt quod cõſtituiſſet, ratum eſſet. HIST. Ecce, apertiſſimo tui Põponij teſtimonio, quòd non in Domini, neque ipſius Principis gratiam. i. propter ipſum Principẽ, ſed propter Remp. quãoptimè adminiſtrandã, Principatus conſtitutus fuit. difficilis numeroſi populi coitio rem ad pauciores. i. ſeniores detulit. eademque difficultas ſæpius cogendi Senatũ, Imperio iam propagato, negocijs vndique confluentibus, Principatum inuenit. benè gerẽdæ ergò Reip. primùm gratia, Senatꝰ, id eſt, Optimatũ gubernatio ſuſcepta eſt. cõmodioris poſtea adminiſtrationis, additus

Vnius

Vnius hominis principatus. per vnum conſu-li Reip.ait,non autem dominari. ſic etiã Coſſ. quòd Reip.benè conſulerent, ſunt appellati. PHI.Item ait:Conſtituto Principe, datum eſt ei proprium ius, vt quod conſtituiſſet ratum eſſet.conſideraſtis his verbis,prius creatũ Principem, deinde poteſtatem iuris conſtituendi datam?& ſic,niſi data fuiſſet, iure principatus minimè competijſſet,vt paulò antè dicebam. additumque, Quod ratum eſſet, quaſi non ſatis ſit poteſtatem conſtituendi leges fieri, niſi ſpecialiter caueatur,ratum futurum.IVR.Indicant itidem Vlpiani verba,dicentis: Auguſta,licèt legibus ſoluta non ſit,Princeps tamen eadem illi priuilegia tribuit, quę ipſe habet.ergò non iure Principatus,ſed priuilegij. Diuus Alexander reſcripſit:Nihil tam proprium imperij eſſe, quã legibus viuere. ergò imperij improprium eſſet,ſuo arbitrio viuere. HIST.Animaduertiſtin' quid ſibi velint eiuſdem Pomponij verba? illa, Nam Senatus nó omnes prouincias probè gerere poterat. igitur, conſtituto Principe &c.IVR.Non vtique:quamuis verborum ſenſus minimè ſit ambiguus. aueo igitur,quid ſentias,diſcere. HIST. Rectè dicis,in aperto ſenſum eſſe;quòd Princeps, Senatui iúſctus,ad prouinciales res potiùs,quàm vrbicas, aut Italicas adminiſtrandas ſit conſtitutus: & prouincialium non omnium, ſed limitarium. IVR.Quid audio?Diuus Antoninus apud nos ſe mundi dominum iactat; & portiunculæ tu-

mini-

miniſtrum facis. HIST. Mundi, non Vrbis, dixit. IVR. Aut iocaris, aut ineptis, quaſi vrbs extra orbem ſit, quòd eius amplexu minimè contineatur. HIST. Complectitur orbis ambitu, non autem Antonini verbis; qui pro populo Romano loquebatur, creditumque ſibi Imperium in orbem exercebat, pro vrbe quidem orbis dominus cura & ſollicitudine; nec alia mẽs populi Romani fuit, vt teſtimonio Pomponij tui iã cognouimus. Vox Domini in vrbe ſemper infeſtiſſima. nam veluti Pater non eſt ſine filio, ita Dominus nõ eſt ſine ſeruo. ſi Princeps vrbis dominus, proculdubiò Pop. Romanus Principis ſui eſſet ſeruus. THE. Sanctiſſimus Gregorius in Epiſtolis ſcribit, differre Ro. Principem à cæteris, quòd ſolus Princeps eſt populi liberi. IVR. Conſtantinus ergò inutiliter Vrbem cum Italia & Occidenti beatiſſimo Syluestro dono dediſſet. HIST. Vtrum donauerit, quamuis haud certis conſtet auctoribus, variæ fortunæ viſa eſt inquiſitio. Laurentius Valla, ſine controuerſia vir doctiſſimus, quòd Conſtantinianam negauerit donationem, parum abfuit, quin inter hæreticos relatus fuerit: Syluium verò Aeneam, pòſt eum, qui fortiſſimè contra eandem donationem ſcripſit, neque vnquam retractauit, Pium II. inter Pont. Maximum omnium cõſenſu approbatum vidimus. nos latet, quæ ſors futura ſit nobis. taceamus ergò, ne in aliquod diſcrimen incidamus. IVR. Ediſcere audacter. Eccleſia Romana gaudet

veri-

veritate fabuloſis adnotationibus inimica.
HIST. Miſſa iſthæc obſecro faciamus, vt à noſtra diſputatione aliena. verùm quid diuus Hieronymus de Flauio Conſtantino, qui primus Romanorum Patris maximi cognomine honeſtatus eſt, chronicis Euſebianis adiecerit, admirari me cogit: Conſtantinus, inquit, extremo vitæ ſuæ tempore ab Euſebio Nicomedienſi Epiſcopo baptizatus, in Arianum dogma declinauit: & quum bellum pararet in Perſas, in Acirone villa publica iuxta Nicomediam moritur, anno ætatis ſuæ LXVI. hæc ſanctiſſimi Hieronymi parum conuenire videntur cũ ſcriptis Paleæ. Conſtantini filij, Conſtantinus, Conſtans, & Conſtantius, ex Cæſaribus Augusti appellati ſunt. Imperium inter ſe partiti, Conſtantino obuenerũt partes Galliæ, Hiſpaniæ, Alpes, Gotiæ, Britannia, Orcades, Hybernia, Tylæ: Conſtanti, Italia, Affrica cum inſulis, Illyricum, Macedonia, Achaia, Peloponneſus, Græcia: Conſtantio Oriens, & Thracia: cuius caput Conſtantinopolis. ſi Italia cum vniuerſo Occidẽti Eccleſiæ facta erat, quomodo inter ſe Cõſtantini liberi iure hæreditario diuiſerunt? Conſtantinus illa quidem donatione pius; eius vero liberi impijſſimi: & quot poſt eũ Principes extiterunt: & imprimis veſter religioſiſſimus Iuſtinianus legifer, XIIII. à Conſtantino, quòd illius donationis temeratores ſeſe præbuerunt. cũcti ſanè Romæ, & in Italia, atq; per vniuerſum Occidentẽ imperioſiſſimè regnaue-

gnauerunt. Hiſpanias non ante amiſimus, quã ſub Heraclio, XIX. à Conſtantino Imperatore, eripiétibus Gothis, anno Salutis D. C. XXXV. ſedente Seuerino Pont. Max. Quid tã vetera? multas adhuc Italiæ ciuitates parere Cęſari videmus; & amiſſas multas. Verùm, dic Iuriſconſultiſſime, Valét in alienos populos leges? IVR. Quid rogas? HIST. Hoc ipſum rogo; reſpõde. IVR. Stultiſſimi eſt hoc quærere. HIST. Reſpõde obſecro; & grauiſſimi ac ſapientiſſimi fortè efficiam. IVR. Cedo: non magis me herclè valent, quàm ſeruorum in dominos: quid tum? HIST. Iſta ratione inanes & ſtulti apparét omnes ſudores tui, vigiliæ, & lucubrationes, quas in Iuſtinianas impendis leges; quòd latæ appareant ab eo, & alijs poſt Conſtantinũ, qui nullum ius, teſte Palea, in Vrbe, Italia, ac Occidentalibus populis obtinebãt. IVR. Nimis, me Deus, vrgent iſta quę loqueris. explorati iuris eſt; ditionis Eccleſiaſticæ populos ſolò Pontificio ligari iure. Iuriſdictionis quippe vitium nimis nimium vbiq; & ſemper eſt. nihilominus perge quod cœperas de limitari Cæſarũ Imperio recéſere. HIST. Afferãtur geographiæ Strabonis Cappadocis libri. IVR. Ecce. HIST. Volue, & quære vltimũ librũ. IVR. Ecce, xvij. eſt, cõtinens deſcriptionẽ Lybiæ, & earũ regionũ, quæ circa Nilum ſunt, Romanis remota ſatis loca. HIST. Reuolue. in calce libri ſcripta quęro: lege hos verſiculos. IVR. Tuum eſt, qui iſto Auctore ſuperbis. HIST. Parebo. tu ſingula perpende

verba: Cæſar Auguſtus, quum Patria ei totius Imperij patrocinium permiſerit; vt pacis & belli, quamdiu viueret, poteſtatem haberet, totũ Imperium bifariam diuiſit. nam partem ſibi aſciuit, partem populo dedit; ac ſibi quidem quæcunque præſidio militum indiget: ea eſt regio barbara, & gentibus nondum ſubactis finitima; ſterilis ſanè, & cultu difficilis; vt, propter cæterarum rerum inopiam, & copiam munitionum, iugum detrectent. populo reliquã conceſſit, quæ pacata eſt, & facilè ſine armis retineretur. vtramque portionem in Prouincias diuiſit: quarum aliæ Cæſaris, aliæ Populi dicuntur. in ſuas præfecturas Cæſar ipſe adminiſtratores mittit. & alio tempore aliter partitur regiones: & vt res poſtulat, ita verſatur. In populi prouincias Populus Imperatores, vel Coſſ. mittit. ſed hæ quoque in diuiſiones alias deducuntur, próut vſus poſtulauerit. in initio tamen duas Cõſulares fecit, Lybiam. ſ. quæ Romanis paret, ea duntaxat excepta, quæ prius ſub Iuba fuit; nunc vero ſub Ptolemæo eſt illius filio: & Aſiam cis Alim, & montem Taurum, Galatis exceptis, & gentibus, quæ ſub Amyntha fuerunt: præterea etiam Bythiniam & Propontidem. præfecturas verò decem, in Europa quidem & adiacentibus inſulis, ea ſcilicet, quæ vlterior Hyberia circa Bethim flumen eſt, & Attacen; &, ex Celtica, Narbonenſem; tertiam, Sardiniam cum Cyrno; quartam Siciliam; quintam, Illyrij partem, quæ ad Epi-

rum

rum vergit;ſextam, Macedoniam: ſeptimam, Achaiã vſque in Theſſaliam, & Etholiam, & Acharnaniam;& nonnullas Epiri gentes, quæ Macedoniæ ſunt conterminæ; octauam, Creten cum Cyrenaica;nonam,Cyprum:decimã, Bythiniam cum Propontide & quibuſdã Ponti partibus. Cæteras Cæſar prouincias habet,in quarum alias procuratores mittit Conſulares viros;in alias, homines ex equeſtri ordine:Reges vero, & Principes,& Decarchę eius portionis ſunt, ac ſemper fuêre. Iam perſpicitis quomodo Imperij Romani patrocinium, quoad viueret, ſuſcepit Auguſtus;nec omnes prouincias geſſit, ſed illas ſolũ, quæ hoſtibus finitimæ, quæq; ſine militum prędio defendi nequibant:quæ verò pacatè regi ſine armis poterant,ab ipſo Populo Romano adminiſtrabantur. IVR. Perſpicio ſanè, & perſuaſu difficilia mihi forét iſta,niſi cũ Pomponij noſtri ſcriptis conuenirent:qui ad gerendas,quas Senatus gerere non poterat,prouincias,Principem conſtitutum tradit. HIST. Non ergò in dominos,ſed defenſores, Auguſtos ſibi fecit Populus Romanus: ſemperque imperium populi Romani manſit,non Cęſarum. Credo nos aliquãdo vidiſſe Diui Seueri triumphalem arcum marmoreum,qui adhuc integer extat in radicibus Capitolij, in ea parte, quæ Palatium ſpectat; vbi poſt titulos & gloriosè res geſtas, ſcriptum legitur, OB IMPERIVM POPVLI ROMANI PROPAGATVM. Si Imperium Seueri ex-

 titiſſet,

titiſſet, Populi Romani, ſcriptum non eſſet. PHI. Dic agè, iuris antiſtes, ſi quid habes amplius pro Rom. Principe. IVR. Habeo adhuc quædam Vlpiani verba. PHI. Recita, ſi placet. IVR. Hæc ſunt. Quòd Principi placuit, legis habet vigorem: vtpotè lege regia, quæ de eius imperio lata eſt, populus ei & in eum omne imperium ſuum & poteſtatem cōceſſit. PHI. Non dicit Legibus ſolutum. excutiamus, Omne Imperium ſuum, nónne accipitis ſuijpſius populi? IVR. Vtique. PHI. Et in ſeipſum, vel in alios? IVR. Profectò. PHI. Potuit in Principem plus iuris contuliſſe, quàm ipſe in ſemetipſum haberet populus? IVR. Minimè. PHI. Vbinam hominum quiſpiam eſt, qui ſuijpſius ſit dominus ac ſeruus? IVR. Nullibi. PHI. Si neque homo, neque populus ſuijpſius eſt dominus ac ſeruus, pari ratiōe nec in ſeipſum quis habet imperium. IVR. Proculdubiò. PHI. Ergò aliud imperium in Principem, quàm dominium, tranſtuliſſe neceſſe eſt. IVR. Videtur. PHI. Non dominus propterea Princeps, ſed miniſter potiùs. natura contraria ſunt Dominatio, & Principatus. hinc in Panegyrico Secundus de Traiano dixit: Sedemque obtinet Principis, ne ſit Domino locus. & de Diuo Nerua idem: Non enim ſeruulis tuis Dominum, ſed Principem ciuibus daturum. IVR. Quid amplius dicam neſcio. PHI. Prætereà, Quòd Principi placuit legis habet vigorem, Vlpianus ait: quia lege regia populus omne ſuum imperi-

ūm tranſtulit. dic Amicè, Placere verbum, in bonam, vel in malam partem capitis? IVR. Apertius diſſere. PHI. Vtrum licentioſum, an nō licentioſum Placitum dicitis? IVR. Placere verbum receptum eſt boni viri arbitrio; ſed in Principe latius vſurpatur. PHI. Ergò Principis placitum mali viri placitum intelligitis? IVR. Cauillaris. PHI. Vera loquor. inter bonum & non bonum virum non eſt medium: veluti inter virtutem & vitium. aut ergò populus imperium tranſtulit in Principem vt malum virum, & abſurdiſſimam rem dicitis; aut, vt placitis boni viri vteretur, & conſequens eſt; vti boni viri non eſt legem tranſgredi ſine iuſta cauſa, ſic à Principe publicæ vtilitatis cauſa imperium collatum boni viri placito exercendū, & eo modo, quo in ſeipſum ipſemet Populus vteretur exerceretque. Poſtremò, in quem ſenſum accipitis illa verba, Omne imperium ac poteſtatem? an ita, quod populus nihil ſibi reliqui fecerit; an quod parem cum populo poteſtatem legibus ferendis Princeps exerceret? IVR. Procliuior ſentētia eſt, quod nihil ſibi reliqui fecerit populus. ſiquidem parē poteſtatē retinuiſſet, nullum imperium ſuper populum obtinuiſſet Princeps. PHI. In quæſtionem reuocas qđ exactè inter nos diſcuſſum cōſtitit, ſi tibi non excidit, Vniuerſum ſimul populum ſuo Principe potiorem, in ſingulos verò ciues ditionē habere ratio nō conſentit: Ro. populū ſpōte ſe imperio abdicaſſe ſcio inter vos nō am

bigi:Senatum ius facere potuiſſe,quod S.C.dicębatur. IVR. Et crimine capitali damnatos reſtituere, & Plebs plebiſcita, & ſuas Populus vniuerſus leges, imperitantibus adhuc Principibus:quarum multæ inter manus verſantur, religioſiſſimeque obſeruantur. HIST. Q. Septimius Tertullianus meminit, Tyberium Auguſtum retuliſſe ad Senatum, & cum prærogatiua ſuffragij ſui cenſuiſſe, vt pro Deo Chriſtus coleretur; Senatum verò non modo vetuiſſe, ſed Chriſtianorũ accuſatoribus præmia propoſuiſſe. Nero, à Senatu hoſtis iudicatus, more maiorum puniendus, id eſt, nudi hominis ceruicẽ inſeri furcæ ; & corpus virgis ad necem cædi. Cõſideratis ergò, ex Senatus auctoritate, quãta totius populi fuerit. PHI. Seruiẽtis ædepol populi non ſunt iſta. IVR. Vnum, vel alterum exemplum adduxiſſe nihil eſt. poſtquam ad nutum Cæſarum acta omnia non ignoramus, veteres abrogatas leges, nouas inductas, magiſtratus contra maiorum mores datos & ablatos, in Senatores Equiteſque paſſim ſæuitum, proſcriptumque. PHI. Vis eſt iſta: de Principatu, non de Tyrannide diſceptamus. THE. Vera narrat noſter Sapiens. IVR. Conſtititq; illa inter Doctores noſtros ſentẽtia, quod Princeps potuiſſet iuſta cauſa à populo Romano magiſtratu abdicari. & egregiè Baldus noſter in libris Reſponſorũ, Imperator, inquit, poteſt ſupremum imperiũ alteri communicare: & communicando nihil à ſe abdicat: quia imperij honorem, vt

maieſta-

maieſtatem, non poteſt in aliũ transferre, quin ipſe remaneat ſuperior. hæc Baldus: quæ Caccialupus commendat. ſic ergò Pop. Romanus communicauit Principi Imperium.

MARII SALAMONII
DE PRINCIPATV
LIBER VI.

PHI.

Tempus eſt ad Legem regiam redeamus: de qua ſæpiſſimè inter nos mentio facta eſt: & ne vnum quidem eiuſdem Legis adhuc verbum audire quiui: cuius commemoratione blandiri potius ipſis Principibus videmini. aſſeueratis enim ea legibus ſolutum Principẽ: nec quiſquam veſtrum eſt, qui Legem regiam legerit, audiueritue. IVR. Satis eſt nobis locupletiſſimum Vlpiani teſtimonium. HIST. Dic, conſultiſſime, legem regiam, vnam vel plures, & quãdo latam dicitis? IVR. Vnam; &, quãdo primũ Principatus conſtitutus proditur: HIST. Ergò ab initio lata dè Imperio omniũm, quotquot futuri eſſent. IVR. Exploratũ habemus. & hinc eſt, quod Iuſtinianus Imperator Vlpiani verba, dicentis, Principem ſolutũ legibus, digeſſit in leges. HIST. Quid ſi non vna omnibus Imperatorib⁹ lex fuit, ſed ſingulis Principibus haud

 hiſdem

hiſdem códitionibus renouari conſueuit? IVR.
Fugit hoc nos. HIST. Non mirum, vt in multis, ſic in hac re, rerũ geſtarũ incuria vos falli. Tabula ænea, quæ adhuc in Lateranenſi Baſilica pédet, ſingulis Principibus, ex arbitrio Po. Romani, lẹgẽ regiam variari conſueuiſſe arguit. pars eſt enim legis regiæ de imperio Veſpaſiani, quæ ſuperuacua fuiſſet, ſi ab initio Principatus pro omnibus in perpetuum ſucceſſoribus lex lata fuiſſet. eius verba ſunt hæc:

Fœduſue cum quibus volet facere, ita vti licuit Diuo Auguſto, Tib. Iulio Cæſari Aug. Tyberioque, Claudio, Iulio Cæſari Aug. Germanico.

Vtique ei Senatum habere, relationem facerė, remittere Senatuſconſulta per relationem, diſceſſionemque facere liceat, vti licuit Diuo Auguſto, Tyberio, Iulio Cæſari Auguſto, Tyberio, Claudio Cæſari Auguſto Germanico.

Vtique quum ex voluntate auctoritatéue, iuſſu mandatúue eius, præſentéue eo Senatus habebitur, omnium rerum ius perinde habeatur, ſeruetur, ac ſi è lege Senatus edictus eſſet, habereturque.

Vtiq; Coſſ. Magiſtratus poteſtatẽ, imperiũ, curationémue cuius rei petẽtes Senatui, Populoq; R. cõmendauerit, quibuſue ſuffragationẽ ſuam dederit, promiſerit, eorũ Comitijs quibuſque extra ordinem ratio habeatur.

Vtique ẹi fines pomẹrij proferre, promoue-

re, cum

po, cum è rep. cenſebit eſſe, liceat, vti licuit Tyberio, Claudio Cæſari Auguſto Germanico.

Vtiq; quæcunq; ex vſu Reip. maieſtate diuinar. humanar. publicarũ, priuatorumq́; rerũ eſſe cenſebit, ea agere facere ius poteſtaſq́; ſit, ita vti Diuo Aug. Tyberioque, Iulio Cæſari Aug. Tyberioque, Claudio Aug. Germanico fuit.

Vtiq; quibus legibus, plebiſue ſcitis ſcriptũ fuit, ne Diuus Aug. Tyberiuſue, Iulius Cæſ. Aug. Tyberiuſq́;, Claudius Cęſar Aug. Germanicus tenerẽtur, his legibus plebiſq́; ſcitis, Imp. Cęſ. Aug. Veſpaſianus ſolutus ſit: quęq́; ex quaque lege, rogatione, Diuũ Aug. Tyberiúmue, Iulium Cæſarem Aug. Tyberiúmue, Claudiũ Cæſ. Aug. Germanicũ facere oportuit, ea omnia Imp. Cæſari Veſpaſiano Aug. facere liceat.

Vtique quæ ante hanc legẽ rogatam acta, geſta, decreta, imperata ab Imperatore Cæſare Veſpaſiano Auguſto, iuſſu, mandatúue eius à quoque ſunt, ea perinde iuſta rata ſint, ac ſi populi plebiſue iuſſu acta eſſent.

SANCTIO. Siquis huiuſce legis ergo aduerſus leges, rogationes, plebiſue ſcita, ſenatuſue conſulta fecit, fecerítue, ſiue quod cum ex lege, rogatione, plebiſue ſcito, ſenatuſue cõſulto facere oportebit, nõ fecerit, huius legis ergò id ei ne fraudi eſto, néue quid ob eã rẽ populo dare debito, néue de ea re cui, actionéue iudicatio eſto, néue quis de ea re apud eũ agi ſinito. PHI. Obſeruaſtis, viri ſapientiſſimi, ſingula

huiuſce legis verba?nihil ædepol potuit adduci,quod apertius,quæ de Principatu paulò antè cõſtituimus, lucidaret confirmaretque. Vltima tabula eſt legis de imperio D. Veſpaſiani. quod ſi omnes alias, vti hanc, ad nos tranſmiſiſſet vorax vetuſtas,ſinguli proculdubiò quęſtionũ de Principatu nodi facilè ſoluerentur. Hæc primum indicat, nõ vnam pro omnibus Imp. legem regiam latam, vt Hiſtoricus noſter verè aſſerebat, ſed ſingulis Principibus ſingulas neceſſarias fuiſſe,conditiones, quibus Principatus à Pop.Rom.deferebatur, continentes. nam Diuo Veſpaſiano apparet pomœrij profe rendi conceſſa poteſtas, vti Germanico data: non autem alijs Principibus. & penultimo Capite,dum ait:Quæque ex quaque lege,rogatione,Diuũ Aug.Tyberiúmve,Iuliũ Cæſ. Aug. Tyberiúmve,Claud.Cæſ.Aug. Germanicum facere oportuit,ea omnia Imp. Cæſ. Veſpaſiano facere liceat, latior poteſtas Veſpaſiano data,quàm ſupra nominatis Imp. quòd quædam eos facere oportuit,quæ Veſpaſianum lege facere non oportebat.

Item illis verbis:Vtique quibus legibus,plebiſue ſcitis ſcriptum fuit, ne Diuus Aug.Tyberiúſue,Iul. Cæſ. Aug. Tyberiúſue , Claudius Aug.Germanicus tenerentur, his legibus plebiſue ſcitis Imp. Cæſar Aug.Veſpaſianus ſolutus ſit, liquet, non omnibus ſolutum legibus Veſpaſianũ, neque qui ante eũ Imp. extiterũt. Rurſus,ex Capite,vbi ait: Vtique quæcunque

ex

ex vſu Reip. maieſtate &c. conſtat, non ſimpliciter liberam rerum adminiſtrationem demãdatam, ſed eam ſolum, quæ ex vſu, id eſt, vtilitate & maieſtate Reip. eſſet. vnde deducitur, quod ea, quæ ex vtilitate & maieſtate publica non eſſent, ius & poteſtas faciendi non eſſet. Ex vltimo capite in perſpicuo ponitur ſuperior illa populi poteſtas ac maior ipſo Principatu, de qua me diſſerentem irridere videbamini. Quomodo ergo Vlpianus; legibus ſolutũ Principem dicit? IVR. Non dixit Omnibus: certè multis ſolutum non dubitatur, vt omnium ſolennium Iuris obſeruatione. Diuus Alexander, reſcribendo, ait: Lex imperij ſolẽnibus Iuris Imperatorem ſoluit. HIST. Fortè de ſuo Alexandro loquitur Vlpianus; cuius protutor, & mãgnus conſiliarius fuit. potuit enim, lege de ſuo imperio ob inſignes eius virtutes à populo Ro. mereri, vt nulla teneretur lege. PHI. Non iniuria: quoniam Temperatis viris Deus lex eſt, inquit Plato. THE. Adueſperaſcit, viri diſertiſſimi. finẽ velim imponamus; tametſi prius me fatigatũ ſentiã, quàm ſatiatũ his ſermonibus. HIST. Cadentibus vmbris, velimus nolimus, noſter intercipitur ſermo. in aliam differamus diem. THE. Nihil non abundè trutinatum video. IVR. Et plenè, & ingenuè. PHI. Cedo, abeamus: &. interim vobiſcum ruminato ſiquid excidit, aut nõ bene dictum fuerit. Tumultuaria diſputatio noſtra grauiori cenſura caſtiganda ſubijciatur. His dictis B.P. diſputa-

tioni finis impoſitus eſt. perfeci quod promi-ſeram: niſi verecundius dixerim, faciebam; more illorum ſapientum, qui ſcitè arbitrati ſunt, imbecillitatis humanæ facere, non perficere. ſcio tamen non defuturos qui ſtudio obtrectationis aliena inſectantur. indulgeant ſanè, vt lubet, ſuo ipſorum genio. ſatis eſt Mario, à te non reijci, in tutelamque ſuſcipi, qui ex bono & æquo ſingula perpendis. Vale feliciſſimè, diutiſſimè.

(.·.)

FINIS.

QVAEDAM AD HOS DE PRINCIPATV LIBROS ADDITA.

PAGINA *16.lin.17. Ab impuro, quia inſenſus eſt Deo &c.* namq; ab indigno libata munera non ſunt iucũda, teſte coma Beronicea; nullamque habent vtilitatem, vt perhibet Soph. in Medea: κακοῦ γὰρ ἀνδρὸς δῶρ' ὄνησιν οὐκ ἔχει.

41.15. Et quando quid natura melius &c. Videtur ex illis ſaluatoris noſtri verbis deſumpta ratio: Quia Pater maior me eſt. Vniui enim vos mihi, inquit Leo Magnus in iij. de Pentec. & factus ſum filius hominis, vt vos filij Dei eſſe poſſitis. vnde licet vnus in vtroque ſim, tamen quo vobis conformor, Patre ſum minor: quod aũt à Patre non diuidor etiam meipſo ſum maior. B. Greg. in Præf. Iob: Hinc eſt, quod Angelus, qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur. Angelus videlicet propter hoc quod exterius loquendo ſeruiebat: Dominus quia interius præſidens loquendi efficaciam miniſtrabat.

47.3. Congruentia autem media &c. Symmachus in 1. Epi. Omnium beneficiorum quæ tribuit potior fortuna ſubiectis, certa ſunt tempora. ſolæ leges, quæ in bonũ commune procedunt, nunquam patiuntur occaſum.

53.22. Iuſtum eſſe quicquid potentiori ſuo Principi placet. Aeſchylus: καὶ παρ' ἑαυτῷ τὸ δίκαιον ἔχων

ἔχων ζεύς. Demoſth. ὁρῶ γὰρ ἅπαντες πρὸς τὴν παροῦσαν δύναμιν, καὶ τῶν δικαίων ἀξιουμένους.

55.4. *Quam verò neceſſarium ſit ſtudium obſeruandæ Religionis*, ideò Theod. Rex Iudæis in principio cuiuſdam Epiſtolæ. Sicut exorati iuſtum cupimus præbere conſenſum, ita per noſtra beneficia fraudes fieri legibus non amamus, in ea parte precipuè, in qua diuinæ reuerentiæ credimus intereſſe. Sed in extremo ita concludit: Damus ſiquidē permiſſum, ſed errantium votum laudabiliter improbamus: Religionē imperare nō poſſumus, quia nemo cogitur, vt credat inuitus. Quam ſentētiam hauſiſſe videtur ex Apolog. Tertulliani.

Beatus Ambroſius in Epiſtolis: De negotijs ciuilibus ſiquid ſtatuitur, nemo putat eſſe temerandum: & præceptum de religione calcatur? Nihil maius eſt religione.

59.15. *In rebus nouis conſtituendis*, nam non fieri ſine periculo rerum innouationes ſapiētèr docuit Ariſt. Vnde Philo Iudæus in extremo de Abrahamo libro dicebat: Senior & primus vir bonus dicendus eſt: omnis autem malus, extremus & nouiſſimus, vt nouator & tractans res extremi ordinis. Hinc ſemper Nouæ res, in malam partē. & Tacit. Noua, ambigua, ancipitia. Adde quod diſſeruit apud Tacitum C. Caſſius: Sæpenumerò P. C. in hoc ordine interfui, cùm contrà inſtituta, & leges maiorum noua Senatus decreta poſtularentur, neque ſum aduerſatus, non quia dubitarem ſuper omnibus

nego-

negotijs meliùs atque rectiùs olim prouiſum, & quæ conuerterentur, in deterius mutari, ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meũ extollere viderer. Adde Machiauellum noſtrũ in 3. lib. cap. 5.

60.17. Principes ſolum ad commóda populor. Plinius ſecundus: O nouum atque inauditũ ad principatum iter: non te propria cupiditas, proprius metus, ſed aliena vtilitas, alienus timor Principem fecit.

74.16. Vt diſcant bene agere. ſicut vetuſtiſſimi mortalium, inquit Tac. qui, vt nulla adhuc mala libidine ſine probro, ſcelere, eoq; ſine pœna, aut coërcitionibus agebant, neq; præmij opus erat, cùm honeſta ſuoptè ingenio peterentur; &, vbi nihil contrà morem cuperent, nihil per metum vetabantur.

Ibid. 24. Qui ſtatim conſtituunt &c. Non abſurdè Clemens ille centurio apud Tac. in 1. An præmia ſub Dominis, pœnas ſine arbitro eſſe?

.76.7. Quod nulla Fiſci cauſa &c. Plin. in Paneg. Eodem foro vtuntur Principatus & Libertas. quæ præcipua tua gloria eſt, ſæpius vincitur Fiſcus, cuius mala cauſá nuſquam eſt, niſi ſub bono Principe. Vnde Caſſiodorus in Epiſt. Quapropter fit interdum, cauſá mala Fiſci, vt bonus Princeps eſſe videatur.

Ibi. 16. Exemplũ appellant &c. quod pertinet ad vtilitatem publicam. Tac. in 15. Vnde, quanquam aduerſus ſontes & nouiſſima exempla meritos, miſeratio oriebatur, tanquam non vtilita-

tilitate publica,ſed in ſæuitiam vnius abſumerentur. & in xiiij. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos vtilitate publica rependitur.

77.14. Dum dominari magis, quàm conſulere. Tacitus in 3. Tum Gn. Pompeius, 3. Coſſ. corrigẽdis moribus delectus, & grauior remedijs, quã delicta erant, ſuarumque legum auctor idem, ac ſubuerſor, quæ armis tuebatur, armis amiſit. exin continua per xx. annos diſcordia; non mos, non ius.

78.27. Quaſi commeantibus gratum &c. Scelera oſtendi oportet, dum puniuntur, ait Tac. De morib. Germ. Flagitia abſcõdi debẽt: vt ſit hodie in hæreticorum mortibus apud Venetos.

Ibid. 28. Non ſic maiores noſtri. Tac. in 14. Pætus Thraſca multo cum honore Cæſaris, non quicquid nocens reus pati meretur, id egregio ſub Principe, & nulla neceſſitate obſtricto Senatu, ſtatuendum differuit: carnificem, & laqueum pridem abolita: & eſſe pœnas legib. cõſtitutas, quibus ſine Iudicum ſæuitia, & temporum infamia, ſupplicia decernerentur. & in 3. M. Lepidus: Si P.C. vnum id ſpectamus, quàm nefaria voce Clutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit, neque carcer, neq; laqueus, neque ſeruiles quidem cruciatus in eũ ſuffecerint. ſin flagitia & facinora ſine modo ſunt, ſupplicijs ac remedijs Principis moderatio, Maiorumque & veſtra exempla temperãt. & vana à ſceleſtis, dicta à maleficijs differunt.

eſt locus ſententiæ, per quam neque huic delictum impunè ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pœniteat.

80. lin. penul. Nihil differũt ab Hiſtrionibus ex Hippocrate ſumpta ſimilitudo.

81. 21. Elegànter ergo iunior Plinius. Et eius quoque familiaris; & meus, dicit in 3. Sed præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu, victuque. Obſequium inde in Principem, & æmulandi amor validior quàm Pœna ex legibus, & Metus. Adde quod Nicolaus Machiauellus noſter docet in cap: 29.

84. 9. Ad hæc Aur. Auguſtinus. & Cicero: Negligere quod de ſe quiſque dicat, non arrogantis modo eſt, ſed etiam diſſoluti.

88. 21. Quod ſi in pretio cenſus habeat &c. Theod. Rex. in 1. Indigentiam iuſtè fugimus, quæ ſuadet exceſſus, dum pernicioſa res eſt in Imperante tenuitas. modus vbique laudandus eſt. nam, cur aut vituperabilis negligentia in proprijs defluat, aut aliena cupiditas turpis abradat?

89. 7. Belli neruus eſt pecunia. Tacitus: Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquiſitio: eos eſſe belli ciuilis neruos dictitans Mutianus. non ius aut verum in cognitionibus, ſed ſolam magnitudinem opum ſpectabat.

91. 16. Fallitur quiſquis res magnas &c. Adde huc Cincinnati verba illa: Operæpretium eſt audire qui omnia præ diuitijs humana ſper-

nunt, neque honori magno locum, neque virtuti putant eſſe, niſi effusè effluant opes. & quæ præterea ad ea ſcripſit Machiauellus, cap. 25.

95. 2. *Quas nemo ſapiens, vt Criſpus ait, concupiuit.* benè Tacitus: Stultiſſimus quiſque pecunijs mercabatur. apud ſapientes caſſa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, ſalua Rep. poterant.

96 17. *Fluxu enim rerum &c.* Quia vt idem ait, miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Quod ijſdemmet verbis B. Auguſtinus protulit, ſiue ab ipſo Tacito mutuatis, ſiue, vt loquẽtibus, moris eſt (vtar ego quoque Paciani acutiſſimi viri verba) ex copia ſermonis humani dicere aliquid, quod ante dictum ſit.

Ibid. li. vlt. Nam aurum quod poſſidẽt &c. B. Ambroſ. in Epiſt. Nihil Eccleſia ſibi niſi Fidem poſſidet: poſſeſſio Eccleſiæ ſumptus eſt egenorum.

99. 11. *Quodque eorundem virtus mirum in modum formidoloſa eſt.* Salluſtij dictum.

102. 16. *Miniſtri enim Dei ſunt.* Pacianus in Pareneſi: Nunquam Deus non pœnitenti comminaretur, niſi ignoſceret pœnitenti: ſolus hoc, inquies, Deus poterit: verum eſt. ſed & quod per Sacerdotes ſuos facit ipſius poteſtas eſt.

104. 2. *Sic ipſe circumſpectior eſſe debet.* Tyberius apud Tac. in 3. Mihi autem neque honeſtum ſilere, neque proloqui expeditum, quia non Aedilis, aut Prætoris, aut Conſulis partes ſuſtineo. maius aliquid, & excelſius à Principe po-

ſtula-

ſtulatur. & cum rectè factorum ſibi quiſq; gratiam trahant, vnius inuidia ab omnibus peccatur.

Ibid 6. Quod nullum eius factum &c. Plinius in Paneg. Habet hoc primũ magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum eſſe patitur: Principum verò nõ modo domos, ſed cubilia ipſa intimoſque receſſus recludit: omniaque arcana noſcenda Famę proponit atque explicat, ex Salluſt. in Orat. Marij.

Ibid. 11. Quique non quæ ſua quærat. qui non bona ſua computet. vt Petronius loquitur: Nemo cœlum putat, nemo iuſiurãdum ſeruat, nemo Iouem pluris facit, ſed omnes opertis oculis bona ſua computant.

107. li. antepe. Benegerendæ ergo Reip. &c. Theodoſius in 2. Var. Conſtat Senatum populis viuendi regulam præſtitiſſe. nam quod ornat nomen R. à vobis legitur inſtitutum. Item, Senatum, gremium libertatis appellat. & alio loco magnifica de ipſo loquens, ait: Vos deuotionẽ Prouincijs: Vos priuatis iura decreuiſtis: & ad omnes iuſtitiæ partes ſubditos parere libenter docuiſtis.

109. 10. Vox domini. &c. à domino etiã noſtro Ieſu recuſata. de Auguſto legitur, Acerbè increpuiſſe eos, qui Diuinas occupationes, ipſumq; Dominum dixerant. nam Dominatio propria ſuperbor. Salluſt. Poſt vbi imperium Regium, quod initio conſeruandæ libertatis, atque augendæ Reip. fuerat, in ſuperbiam, Dominatio-

I nemque

nemque ſe conuertit &c. Tac. Quod precium effuſi totiens ſanguinis expectatis, niſi immortalia tributa, virgas, ſecures, & Dominor. ingenia? Vnde Dominum libertatis, Caſſiodorus dixit eleganti temperamento.

114. 24. *Natura contraria ſunt Dominatio & Principatus.* ex Paneg. ad Traianum: Scis, vt ſicut diuerſa natura Dominatio, & Principatus, ita nō alijs eſſe Principem gratiorem, quàm qui maximè Dominum grauentur. &: Non de Tyranno, ſed de ciue; non de Domino, ſed de parente loquimur. vnum ille ſe ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet; quòd vnum ex nob. putat. nec minus hominem ſe, quàm hominibus præeſſe meminit. intelligamus ergò bonū noſtrum, dignoſque nos illius vſu probemus, atque idētidem cogitemus, ſi maius Principibus præſtemus obſequium, qui ſeruitute ciuium, quàm qui libertate lætantur.

120. 19. Latior poteſtas Veſpaſiano data &c. Adnotauerat Antonius Vacca, I. C. obſtare huic ſententiæ verba Taciti, quę ſunt in 20. At Romæ Senatus cuncta Principibus ſolita Veſpaſiano decernit.

1.004.642

QVAE PRINCIPALITER IN HIS LIBRIS CONTINENTVR HAEC SVNT.

In primo.

VTrum, & quibus legibus ſolutus ſit Princeps. 13
Tyrannidis eſt legibus non parere. ibid.
Vtrum lege ſua Princeps ligetur. 17
Nunquid in ciuitate maior ſit ipſa Principatu poteſtas. 25.
Num Princeps alia leges auctoritate conſtituat, quàm Principatus. 26
Num leges maioris auctoritatis ſint ipſo Principatu. 27
De ambitu. & quid inter ambitum ſit, & ſimoniam. 32
Quomodo ſibi ipſi imperare quis dicitur. 39
Quomodo populus ſuis ligatur legibus. 41
Quid eſt ciuitas. 43
Quid lex. 45
Quomodo legibus vtitur Princeps, & quomodo Priuatus. 45

I I.

Quod pluribus & arctioribus legibus ligatur Princeps, quàm cæteri. 50
Differentia inter Principem, & Tyrannum. 51
Quot eorundem ſpecies. 56
Quas leges condere, quaſque tollere poteſt Princeps. 58

Quæ iuſta, quæue iniuſtæ ſint leges. 58
Propter quid Princeps. 60
Numquid Princeps communem ſuæ anteponat vtilitati. 61
An cum alterius detrimento communis vtilitas ſit procuranda. 63
An ad Principem pertineat curare commoda ſingulorum. 67

III.

An ad Principem de moribus cura pertineat, & quàm neceſſaria ſit. 71
Quibus artibus Princeps ciues bonos efficiat 74
Quæ puniendi ratio, & caſtigandi modus. 76
De ſcandalizatione quadam pulchra. 83
Quibus Virtutibus præſtare debet Princeps. 88
Diuitiæ quatenus vtiles ſunt in ciuitate. 89
Quod neque armis, neque pecunia res magnæ conficiuntur. 91
Diuitiarum cultus cur Reip. pernicioſus. 96
Quid ſi Princeps virtutis ſit expers. 97

IIII.

Quod decet Principem, vtrum oporteat. 101
Quomodo differunt Licitum, & Honeſtum. 101
De vſu ſupremæ poteſtatis. 103

V.

Vtrum Romanus Princeps verè legibus ſolutus fuerit. 106
Hiſtoria ab initio conſtituti Principis Romani. 107
De Imperatore Conſtantino. 110

Diuiſio

Diuiſio Imperij inter filios Conſtantini. 110
Diuiſio Imperij inter Romanos, & Auguſtum. 112
Ad l. primam De conſtitutionibus Principum interpretatio. 114

VI.

De lege Regia. 117
Verba vltima Tabulæ legis Regiæ : eiuſque interpretatio. 118
De Imperio Veſpaſiani. 120

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE